

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО
ПРАВА В КОНТЕКСТІ
РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА»**
(7-8 квітня 2017 року)

Острог
2017

УДК 341(063)
ББК 67.5я43
А 43

Актуальні питання публічного та приватного права в контексті
А 43 **реформування законодавства.** Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Острог, 7-8 квітня 2017 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 148 с.
ISBN 978-966-916-266-3

У збірнику представлені матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання публічного та приватного права в контексті реформування законодавства». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, конституційного, муніципального права, цивільного, господарського, адміністративного права та процесу, фінансового, інформаційного, кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології, а також питання кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 341(063)
ББК 67.5я43

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Бойчук А. Ю. СТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У ПРИРОДООХОРОННІЙ СФЕРІ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ (1930–1959 РР.)	7
Дзюбіна К.О., Мина В.В., Дзюбіна А.В. ДО ПИТАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ У КРАЇНАХ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ	11
Кінзерська В.Б. ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ НОРМ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ	15
Ковтун О.С. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	18
Фатєєв Я.В. ІНСТИТУТИ МОРАЛЬНОЇ (НЕМАЙНОВОЇ) ШКОДИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	20

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Гатеж В.М. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ ДЕПУТАТСЬКОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	23
Лук'ян В.О. ІНСТИТУТ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ПЕРЕД ЛЮДИНОЮ В УКРАЇНІ	25
Токарник Р.А. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСТВА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	28

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Альмагариз Эмад ИОРДАНСКОЕ ХАШИМИТСКОЕ КОРОЛЕВСТВО КАК ПРОГРЕССИВНЫЙ ВЕКТОР БЛИЖНЕВОСТОЧНОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ	31
Бурлак М.В. ОСНОВНІ РИСИ МІЖНАРОДНИХ (МІЖУРЯДОВИХ) ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ ТРАНСПОРТУ	34

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Галіцина Д.С. МІГРАЦІЙНА КРИЗА ЯК ВИКЛИК ЕТНОПОЛІТИЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ЄВРОСОЮЗУ	36
Дорошенко Т.А. ОХОРОНА ПРАЦІ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ З УКРАЇНИ	38

Тацька Д.Є. МЕХАНІЗМ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	40
--	----

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Болюбаш С.І. НОВИЙ ЕТАП ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ	44
Дроздовська Ю.А. ПРО ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ ТА СРСР. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	47
Кухар С.Ю. ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ	50
Плахотнік Д.В. ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ОПОСЕРЕДКУВАННЯ ДОГОВОРОМ ОРЕНДИ ЗЕМЛІ ПРАВА ПЕРЕДАВАТИ ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ У ЗАСТАВУ	53

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Каташинський Є.О. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ.....	55
Федорук Ю.А. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ НАСЛЕДОВАНИЯ ДОЛИ УЧАСТНИКА В УСТАВНОМ КАПИТАЛЕ ОБЩЕСТВА С ОГРАНИЧЕННОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ	58

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Вішар Ю.Ю. ПРАВОВА ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ ГАЛУЗІ	62
Гуцал І.Ю. ПРОБЛЕМАТИКА ПІРАТСТВА НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ.....	65
Zhovtiak L.E. COPYRIGHT VIOLATIONS IN THE INTERNET: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UKRAINIAN REALITY	67
Кузьмич І.І. ПРАВОВЕ УРЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ОБЛАСТІ БІОМЕДТЕХНОЛОГІЙ.....	70

СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Плетенчук Р.С., Тараненко С.М. ГАРАНТІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	73
--	----

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Мурин В.І. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗГЛЯДУ ГОСПОДАРСЬКИМИ СУДАМИ СПРАВ ПРО БАНКРУТСТВО	77
Школик М.Я. МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНА ФОРМА ВИРШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ.....	80

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Занфірова Т.А. СУЧАСНИЙ ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ ІНДІЇ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СВОБОДИ ПРАЦІ.....	83
Крижановська А.А. ЩОДО ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ	86
Кубай В.В. ЗАКОНОДАВЧО ЗАКРІПЛЕННІ ПІЛЬГИ ТА ГАРАНТІЇ ПРАЦІВНИКІВ-ДОНОРІВ	89
Остапенко Л.О. ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕРЕБУДОВИ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	91
Остренко М.В. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ....	93
Хоміць Х.В. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДУРОЧНИХ РОБІТ	96

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Babinska A.V. ADMINISTRATIVE ENSURING OF THE RIGHT OF CITIZENS TO OCCUPY THE PROSECUTOR'S OFFICE.....	100
Бронецька В.І., Пирожкова Ю.В. «ПОДАТОК НА РОЗКІШ» ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	102
Веклич В.О. ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВІ ЗВ'ЯЗКИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У КОНТЕКСТІ ПРОЯВІВ КОРУПЦІЇ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	105
Галіцина Д.С. СУЧАСНИЙ СТАН ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	109
Мартинів А.І. ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ОРГАНІВ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ПЛАТНИКІВ ЄДИНОГО ПОДАТКУ ЧЕТВЕРТОЇ ГРУПИ.....	110
Репецька М.О. ЕЛЕКТРОННІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА МІСЦЕ В СИСТЕМІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	114

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Войчишина А.О. СПІВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНІ	118
Ісаєва К.О. ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОТИДІЮ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ	121
Кабиш Д.Г. ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТУ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ.....	123
Мисіна О.О. МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА	126
Хрищева А.Г. НЕДОСТАТКИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В СФЕРЕ ЗАЩИТЫ МЕДИЦИНСКИХ ПРАВ ГРАЖДАН УКРАИНЫ	128

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

Дзігора М.С. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПІДПАЛАМИ ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНИ З ВИНИКНЕННЯМ ПОЖЕЖ.....	131
Дзігора М.С. ВОГНЕПАЛЬНА ЗБРОЯ – ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ НАЛЕЖНОСТІ.....	133
Кашицька А.Ю. ЗАТРИМАННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ	135
Ковальова І.Ю. ЗАХИСТ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	138
Крот М.А. ОБШУК ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ ЯК СЛІДЧА (РОЗШУКОВА) ДІЯ	141
Шапутько С.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗГЛЯДУ СКАРГ НА ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	144

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Бойчук А. Ю.

*кандидат юридичних наук, суддя,
Приморський суд м. Одеси*

СТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У ПРИРОДООХОРОННІЙ СФЕРІ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ (1930–1959 РР.)

Актуальність теми дослідження пов'язана з двома причинами. По-перше, в теорії держави і права не сформульовано чітких доктринальних поглядів на злочини проти довкілля. По-друге, проблема охорони довкілля в Україні набуває особливої гостроти з причини високого рівня забруднення, наявності потужного промислового та аграрного комплексів. На додаток до цього, екстенсивний тип розвитку української економіки призводить до нерационального використання природних ресурсів, що ще більше обтяжує екологічну ситуацію в державі. Тому сьогодні в науці історія держави і права України постає проблема вивчення особливостей юридичної відповідальності за правопорушення в сфері охорони природи. Вивчення цього досвіду дає змогу запобігти негативним наслідкам впливу людини на об'єкти природи та забезпечити їх заощадливе та раціональне використання. З метою запобігання правопорушенням у сфері природних ресурсів доцільно розглянути радянський досвід юридичної відповідальності, який може дати змогу вдосконалити чинне законодавство.

Аналіз публікацій показує, що питаннями правової охорони природи займалися В. І. Андрейцев, А. П. Гетьман, Н. Д. Козанцев, О. С. Колбасов, С. М. Кравченко, В. Л. Мунтян, В. А. Нечитайленко, В. В. Петров, Г. М. Полянська, Л. А. Стоцька, Н. І. Титова, Г. А. Хміль, Ю. С. Шемшученко, М. В. Шульга. Незважаючи на наявність їхніх праць, проблеми юридичної відповідальності розглядалися в них побіжно при дослідженні загальних питань природоохоронного законодавства. Враховуючи фрагментарний характер наявних праць, доцільно розглянути проблему історичного розвитку інституту юридичної відповідальності в даній сфері. Метою роботи є розробка проблем становлення юридичної відповідальності за правопорушення у природоохоронній сфері в Радянській Україні в період 1930–1959 рр.

Викладення матеріалів дослідження необхідно розпочати з того, що юридична відповідальність за порушення природоохоронного законодавства виконує низку важливих функцій, основними з яких є протидія та попередження правопорушень у цій сфері, ефективна охорона природних об'єктів від захоплення, незаконного та нерационального використання.

Інститут юридичної відповідальності пройшов складний історичний шлях свого розвитку, в якому період 30–50-х рр. має важливе значення. Як вказує А. П. Гетьман, упродовж цього періоду наука спиралася на теоретичні та методологічні дослідження вчених правознавців і одночасно з цим саме на цьому етапі відбувалося формування основних положень адміністративної, кримінальної та цивільно-правової відповідальності за правопорушення, пов'язані з природними об'єктами [1]. Характерною рисою права цього історичного періоду був розвиток союзного і республіканського земельного, гірничого, водного і лісового законодавства не у формі законів, а шляхом прийняття партійно-урядових, у деяких випадках урядових постанов та інших підзаконних актів. Одночасно з цим у цей історичний період відбувається звуження компетенції союзних республік у регулюванні використання та охорони природних ресурсів та посилення ролі союзних нормативних актів. Ця обставина пов'язана з тим, що союзне законодавство стало домінуючим, охоплюючи регулювання всіх сфер суспільних відносин. Особливо чітко цей процес простежується після прийняття Конституції СРСР 1936 р., коли переважна частина республіканських законодавчих актів того часу втратила чинність.

Розгляд джерел права, прийнятих в історичний період 1930–1959 рр., показує, що юридична відповідальність установлювалась за правопорушення, пов'язані з: а) землею; б) водними об'єктами; в) атмосферним повітрям; г) лісами. Виходячи з цього, доцільно розглянути правове регулювання юридичної відповідальності за кожним з цих об'єктів.

I. Охорона землі. Становлення юридичної відповідальності за правопорушення у сфері земельних відносин має особливе значення для України. Причина такого виключного стану земельного фонду пов'язана з тим, що за своїм якісним складом ґрунтів та біопродуктів вона є однією з найбагатших держав світу. З іншого боку, Україна має досить складну структуру земельного фонду, серед якого майже 70% становлять сільськогосподарські угіддя, 17% площ вкриті лісами, 4% – забудовані землі, 4% – водні ресурси, 2% – інші землі, 1,7% – відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом, 1,3% – відкриті заболочені землі.

У досліджуваній період правове регулювання земельних відносин та правопорушень, пов'язаних із земельними ресурсами, проводилось на підставі «Загальних начал землекористування і землевпорядження» 1928 р., затверджених на 4-й сесії ЦВК IV скликання 15 грудня 1928 р. Згідно з п. 3, союзні республіки мають право розпорядження землею, регулювання землекористування, землеустрою та використання землі за призначенням. Як вказується в п. 41, передача орендованої землі в трудове користування забороняється, а винні особи притягуються до кримінальної відповідальності та позбавляються права користування землею. Контроль на місцях за виконанням положень цього акту (п. 44) та притягнення до відповідальності порушників цих норм покладається на сільські Ради, волосні та районні виконавчі комітети.

II. Охорона водних ресурсів. У 30-х рр. минулого століття почалося будівництво промислових підприємств – фабрик, заводів, крупних населених місць, що спричинило масові скиди неочищених і стічних вод. З метою збереження здоров'я населення та постачання питної води уряд СРСР прийняв низку нормативно-правових актів, серед яких – постанова ЦВК і РНК СРСР «Про санітарну охорону водопроводів і джерел водопостачання» від 17 травня 1937 р. Згідно з п. 1, у кожному населеному пункті Союзу РСР, у якому є або буде водопровід загального користування або водопровід для технічних цілей, обов'язково встановлюється зона санітарної охорони відкритих і підземних джерел водопостачання, що живлять даний водопровід. Зона санітарної охорони джерел водопостачання ділиться на три пояси, у кожному з яких встановлюється певний режим. Згідно з п. 14 даної постанови, порушення інструкцій або правил спуску стічних вод тягне за собою накладення на винних штрафу органами державної санітарної інспекції відповідно до чинних законів, а в належних випадках – притягнення винних до кримінальної відповідальності.

III. Охорона атмосферного повітря. У післявоєнний період почалося інтенсивне будівництво заводів, фабрик, інших промислових об'єктів, що призвело до появи викидів оксидів сірки, звідси – кислотних опадів, викидів азоту, вуглецю, важких і радіоактивних металів. З метою боротьби з цими небезпечними явищами 20 червня 1949 р. Рада Міністрів СРСР прийняла постанову «Про заходи боротьби із забрудненням атмосферного повітря промисловими підприємствами УРСР та про поліпшення санітарно-гігієнічних умов населених місць». Згідно з п. 1, з 1 січня 1950 р. заборонялося затвердження проектів будівництва, реконструкції або відбудови промислових підприємств, окремих цехів і агрегатів, електростанцій і теплоелектроцентралей, при експлуатації яких в атмосферне повітря викидаються зола, незгоріле вугілля, кіпоть, пил, сірчисті й фтористі сполуки, сірчистий газ, миш'яковистий водень і сірководень.

IV. Охорона лісів. Одним із основних факторів, які впливають на стан цього природного ресурсу, є випас худоби, яка здатна завдати значної шкоди молодняку, лісовим культурам, розсадникам. З метою вирішення цього питання Рада Народних Комісарів УРСР прийняла постанову «Про затвердження правил випасу худоби в лісах УРСР» від 5 травня 1938 р. Згідно з цим нормативно-правовим актом, випас худоби дозволяється в лісах УРСР на ділянках, що їх виділяють для цієї мети лісгоспи, райлісгоспи та інші організації, яким передані в користування лісові ділянки. Як вказувалось у п. 6, випас худоби забороняється: на площах лісових розсадників, дерев'яних шкіл і плантацій (бересклетових, вербових, тополевих); на площах лісових культур і молодняку, який не досяг чотирьох метрів заввишки; на порубках і галявинах з природним лісовідновленням, самосівом або паростю; на ділянках, на яких проведено роботи для сприяння природному лісовідновленню (посів, посадка, рихлення ґрунту); на ділянках, призначених під насінні, а також у полежахисних лісових смугах; на крутосхилах і на прияржних смугах; на сіножатях, у парках і заповідниках. Згідно з п. 14, пастухам заборонялося знищувати молодих диких тварин, нищити гнізда

птахів і розпалювати вогонь. Як указувалось у п. 16, за розпалювання пастухами вогню, за пошкодження і рубку дерев, за потрапу молодняка, культур і сіножатей, за виникнення пожеж і за інші лісопорушення, пов'язані з випасом худоби, користувачі пасовиськом несли матеріальну відповідальність за заподіяні збитки господарству. У випадках умисного пошкодження об'єктів природи та виникнення пожеж винні притягалися до кримінальної відповідальності. Інтерес становить та обставина, що в Третньому Статуті Великого князівства Литовського в розділі X «Про пуці, про лови, про дерево бортне, про озера і сіножаті» арт. 17 «Про пожежі у пуцах і лісах» аналогічним чином встановлював відповідальність у вигляді сплати штрафу пастухами, подорожуючими людьми, якщо вони завдали шкоди звірям, птахам, деревам, бджолам [2].

За результатами роботи можна зробити такі висновки.

1. Характерною рисою цього історичного періоду став перехід від системи прийняття окремих нормативно-правових актів з охорони природи до початку формування єдиної системи юридичної відповідальності.

2. Міри покарання за правопорушення зазнавали значних змін від штрафних санкцій, вилучення земельних ділянок до кримінальної відповідальності.

3. Особливістю цього історичного періоду було звуження компетенції союзних республік у сфері юридичної відповідальності за правопорушення та заміна їх союзними нормативно-правовими актами.

Список використаних джерел:

1. Гетьман А. П. Методологічні засади становлення правових основ охорони довкілля / А. Гетьман // Право України. 2011. – № 2. – С. 11-19.

2. Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – О. : Юрид. літ., 2004. Т. III, кн. 2: Статут Великого князівства Литовського 1588 року. – 568 с.

Дзюбіна К.О.

*старший викладач, заступник завідувача кафедри,
Національний університет «Львівська політехніка»;
студент юридичного факультету,
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Мина В.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Дзюбіна А.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»;
студент юридичного факультету,
Львівський державний університет внутрішніх справ*

**ДО ПИТАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ
У КРАЇНАХ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ**

Питання демократичного транзиту виникло як окрема категорія процесу становлення демократії. Дослідженню понятійно-категоріального апарату дефініції «демократичний транзит» присвячено праці таких вітчизняних науковців як М. Баймуратова, В. Бортникова, М. Корнієнко, Ю. Крестева, М. Михальченко, Ю. Панійко, В. Ребкала, О. Романюка, Ф. Рудич, А. Ткачука, С. Телушина, В. Шахова, Л. Шкляра. Суттєвий внесок у розвиток демократичного транзиту внесли західні вчені М. Баранова, Ф. Веффорта, Р. Даля, Ш. Ейзенштадта, Р. Інглехарта, Т. Карозерса, М. Макаричевої, О. Малінової, Д. Кіна, Х. Лінца, Г. О'Доннела, А. Шеворського, Д. Растоу, Ф. Фукуями, С. Хантінгтона, Ф. Шміттєра та ін.

Автором концепції транзитології та категорії «демократичний транзит» як її складової ще у 1970 р. виступив американський політолог Д. А. Растоу [1]. Проте особливостям сутності процесу переходу до демократії у країнах пострадянського простору з урахуванням специфіки їх розвитку та чинників трансформації політичних режимів приділено недостатньо уваги.

Демократичний транзит можна визначити як: процес трансформації посттоталітарних суспільств, що має на меті заснування демократії та охоплює весь спектр суспільних відносин (політику, економіку, соціальну структуру, управління, культуру та духовну сферу) [2]; політичний процес, що відбувається в існуючому правовому полі держави та супроводжується зламом інститутів політичного режиму, що відживає, встановленням і зміцненням широкої мережі демократичних інститутів громадянського суспільства й посиленням демократичних функцій державно-владних структур [3, с. 9].

Варто зауважити, що ліквідація автократичного режиму як один з етапів демократичного транзиту у країнах пострадянського простору не є тотожним етапу встановлення демократичного режиму. Між цими двома етапами варто відмітити етап становлення часткової демократії, форма, зміст та інституційне

забезпечення правового режиму при якій залишається достатньо розмитою та не до кінця зрозумілою. У своїй праці Д.Л. Епштейн, Р. Бейст та ін. [4] виділяють три основні етапи демократичного транзиту: автократію, часткову демократію та демократію. У своїх дослідженнях кореляції ймовірності демократичних транзитних переходів та рівня ВВП [4] відносять Україну до групи країн з частковою демократією на ряду із Грузією, Молдовою та Російською Федерацією. При цьому за формою політичного режиму та з урахуванням напрямку демократичного транзиту країни пострадянського простору відносять до країн із стабільною частковою демократією (табл. 1).

Отримані результати наукового дослідження дають підставу стверджувати, що до специфічних характеристик демократичного транзиту у країнах пострадянського простору загалом та Україні зокрема доцільно віднести такі:

- уразливість;
- правовий нігілізм суспільства;
- неконсолідованість;
- порівняльно вища волатильність;
- непередбачуваність та складнопрогнозованість структури та вектору формування інституційного забезпечення;
- неоднозначність підходів до розуміння важливості першочерговості політичних та економічних змін на шляху досягнення кінцевої мети демократичного транзиту;
- наявність псевдополітичних еліт наряду з розвитком пасіонарного суспільства;
- одночасну присутність взаємовиключних елементів протилежних за своєю суттю форм державного устрою;
- героїзацію національних невдач та поразок;
- фрагментарність громадської думки та практична відсутність незалежних ЗМІ як інструментів політичного впливу;
- бідність як одну з «головних, а, можливо, найголовнішою перешкодою для демократичного розвитку» [8];
- перевага розвитку культури із орієнтацією на колективізм над культурою індивідуалізму (за типологією Герта Гофстеде);
- перевага розвитку культури конкретних істин над культурою універсальних істин (за типологією Фонса Тромпенаарса);
- перевага розвитку висококонтекстуальної культури над культурою низькоконтекстуальною (за типологією Едварда Холла);
- значний рівень поляризації суспільства із одночасно низьким відсотком середнього класу у його структурі за рівнем доходів як фундаменту розвитку демократії, носієм самосвідомості та каталізатором рефлексивних процесів;
- зростання рівня самоцензури серед представників суспільства, що поступово набуває ознак громадянського.

Таблиця 1

**Типологія історичної трансформації форм державного устрою
країн за етапами демократичного транзиту**

Тривалість існування Етапи демократичного транзиту (форми державного устрою)	Стійкі	Відносно стійкі
Повна демократія	Австралія, Австрія, Бельгія, Канада, Коста-Ріка, Данія, Фінляндія, Ісландія, Ірландія, Італія, Японія, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Швеція, Швейцарія та Великобританія, Чехія, Німеччина, Західна Німеччина, Литва, Папуа-Нова Гвінея і Словенія, Латвія.	Ізраїль, Ямайка, Маврикій, Тринідад.
Часткова демократія або гібридний режим	Естонія, Ефіопія, Македонія, Намібія.	Україна, Грузія, Молдова, Російська Федерація.
Автократія	Бутан, Республіка Куба, Лівія і Саудівська Аравія, Еритрея, Східна Німеччина, Киргизстан, Катар, Об'єднані Арабські Емірати, Узбекистан, В'єтнам, південний В'єтнам і Ємен.	Афганістан, Алжир, Ангола, Бахрейн, Бурунді, Камерун, Чад, Китай, Конго-Кіншаса, Єгипет, Габон, Східна Німеччина, Гвінея, Ірак, Йорданія, Казахстан, Північна Корея, Кувейт, Лаос, Ліберія, Мавританія, Марокко, Оман, Руанда, Свазіленд, Сирія, Таджикистан, Того, Туніс, Туркменістан, СРСР, Північний В'єтнам, Північний Ємен, Південний Ємен і колишня Югославія.

Джерело: систематизовано авторами на підставі [4-7]

Аналізуючи підходи О.В. Бабкіної до осмислення особливостей демократичного транзиту у країнах пострадянського простору, варто підкреслити тезу, про те, що «специфіка пострадянських переходів до демократії, у тому числі й українського, визначається тим, що це переходи від

тоталітарних режимів, які засновувалися на комуністичній ідеології». Автор зазначає, що особливістю «політичного транзиту як різновиду посткомуністичного, пострадянського розвитку є, так звана, «дилема одночасності», аморфність або слабкість громадянського суспільства, розпад колишніх імперських структур, відсутність ефективного держапарату, формування сучасної національної держави і відповідної внутрішньої та міжнародної легітимності, дефіцит «соціального» та «політичного» капіталів, слабкість демократичних цінностей, норм та процедур, недостатня соціальна самоорганізація (що зміцнює мобілізаційну модель політичної участі), підвищена гетерогенність суспільства, ескалація дезінтеграційних процесів, фрагментація, поляризація політичного життя та інші» [9].

Подальші дослідження категорії «демократичний транзит» необхідно сфокусувати саме на особливостях часткової демократії як найбільш розповсюдженої моделі політичного режиму у країнах пострадянського простору, а також теорії гібридних режимів.

Список використаних джерел:

1. Rustow Dankwart A. Transitions to Democracy. Toward a Dynamic Mode / Dankwart A. Rustow // *Comparative Politics* – Vol. 2, No. 3. – Apr., 1970. – P. 337-363 – [Electronic resource]. – Access mode: <http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic1521414.files/March%209/Rustow%20170.pdf>
2. Бельська Т.В. Демократичний транзит: специфічна риса сучасного суспільно-політичного процесу / Т.В. Бельська // *Актуальні проблеми державного управління*. – 2008. – № 2. – С. 78-83. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2008_2_11
3. Сучасні політичні інститути та процеси в умовах реформування політичної системи України: Програма та методичні рекомендації для слухачів за спеціальністю «Державне управління» / Укл. В.В. Лісничий, О.В. Радченко. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2006. – 22 с.
4. Epstein D.L. Democratic transitions / D. L. Epstein, R. Bates, J. Goldstone, I. (Kristensen, S. O'Halloran // *American Journal of Political Science*. – 2006. – Vol. 50, Iss. 3. – P. 551–569 – [Electronic resource]. – Access mode: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-5907.2006.00201.x/epdf?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1&purchase_referrer=onlinelibrary.wiley.com&purchase_site_license=LICENSE_DENIED
5. Guo Sujian. *Democratic Transitions: Modes and Outcomes (Democratization Studies)* / Sujian Guo, Gary Stradiotto. – 2014. – London, New York: Routledge: Taylor and Francis Group. – 138 p.
6. Guo Sujian. *Democratic Transitions: Modes and Outcomes* / Sujian Guo, Gary Stradiotto // *Journal of Chinese Political Science*. – September 2016. – Vol. 21, Iss. 3. – P. 401–402. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11366-016-9423-1>
7. Mitropolitski S. The democratic transition of post-communist Europe: in the shadow of communist differences and uneven Europeanisation / S. Mitropolitski, M. Petrovic // *Canadian Slavonic Papers*. – 2016. – 58:2. – P. 201 – 203 – [Electronic resource]. – Access mode: <http://dx.doi.org/10.1080/00085006.2016.1165924>
8. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века / С. Хантингтон. – М.: РОССПЭН, 2003 – 368 с. – [Електронне джерело]. – Режим доступу: http://www.archipelag.ru/download/book/text_pdf/hantington_wave.pdf
9. Бабкіна О.В. Передумови переходу до демократії: ризики транзитивного суспільства / О.В. Бабкіна // *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. – 2015. – Випуск 17. – С. 3-11.

Кіндзерська В.Б.

студентка,

Науковий керівник: Остапенко Л.О.

кандидат юридичних наук, асистент,

Навчально-науковий інститут права та психології

Національного університету «Львівська політехніка»

ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ НОРМ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

На сьогодні конституційні норми регулюють кожну сферу суспільних відносин в нашій державі. Всі національні нормативно-правові акти повинні відповідати нормам Конституції. Не є винятком і трудові відносини, в даній науковій роботі ми визначимо які саме моменти регулює конституція у сфері трудового права.

Перш ніж виокремити норми, що закріплені в Конституції України які стосуються трудових відносин потрібно визначити, що слід розуміти під «нормою права».

П. М. Рабінович під нормами права розуміє «формально обов'язкове загальне правило фізичної поведінки, яке встановлюється або санкціонується державою з метою регулювання суспільних відносин і забезпечується її організаційною, виховною та примусовою діяльністю» [1, с. 150].

Л. А. Морозова підкреслює те, що «норма права – це найважливіша частина соціальних норм. Вона частка права і його найважливіший елемент, основоположне поняття правової системи, оскільки всі юридичні поняття, конструкції, вся правотворчість, процеси реалізації та формування права безпосередньо пов'язані з нормами права» [2, с. 203]. Тобто норми права є дуже важливими в правовій системі, адже вони являють собою основоположне правило поведінки.

В чинній Конституції України визначений якісно новий підхід щодо визначення вмісту основних прав і свобод людини і громадянина, а також тих принципів, які є їхньою основою. При цьому кожне її положення, кожна норма може трактуватися як визначаючі принципи регулювання суспільних відносин. Конституція України вміщує деякі положення, що стосуються безпосередньо трудових відносин, і ми розглянемо все детальніше.

Так ч. 1 ст. 43 Конституції України вказує нам на те, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [3]. Дана норма є однією із основоположних прав людини, що надає право на власний розсуд розпоряджатись індивідуальним трудовим ресурсом. Вміщенна дана норма в другому розділі Основного Закону України, тобто права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Право вільно розпоряджатися своїми і здібностями до праці означає і право взагалі не займатися трудовою діяльністю. Незайнятість особи не розглядається як підстава для притягнення її і до будь-якої відповідальності, адже це не є її обов'язком, а правом яким вона може скористатися і примус до праці заборонений. Не менш важливою є норма, яка

вводиться до ч. 2 ст. 43 Конституції України. Ця норма передбачає обов'язок держави для створення відповідних умов для реалізації громадянами свого права на працю, гарантування різних можливостей у виборі професії та роду діяльності, реалізації програм професійно-технічного навчання і підготовки чи перепідготовки кадрів. Забезпечуючи такий обов'язок держави можна тим самим розглядати певний механізм забезпечення того права, яке гарантоване ч. 1 ст. 43. Але неможливо не звернути увагу на неузгодженість частин, адже в першій частині йдеться про право, а в другій вже зазначається обов'язок держави.

Основні положення щодо реалізації конституційного права громадян на належні, безпечні і здорові умови праці в процесі трудової діяльності визначає КЗпП України (ст. 153-173) та Закон України «Про охорону праці» від 15 грудня 1993 р. Законодавство України про охорону праці регулює відносини між власником підприємства, установи, організації (або його відповідним уповноваженим) і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні.

Право на заробітну плату не нижче встановленого законом рівня забезпечується Законом України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 р., зокрема розміром мінімальної заробітної плати, яка є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності і господарювання (ст. 3), обмеженням розміру відрахувань із заробітної плати (ст. 26) та ін.

У Конституції України також вміщено норми, які дають право працюючим на страйк, для того, щоб захистити свої економічні і соціальні інтереси. При тому ніхто не може бути примушений до участі або неучасті у страйку. Але існують певні обмеження щодо проведення страйку для осіб які займають службові посади, перелік яких вміщено у відповідному нормативному акті. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» розгляд колективного трудового спору (конфлікту) здійснюється примирною комісією, яка є органом, призначений для вироблення рішення, що може задовольнити сторони колективного трудового спору (конфлікту), та який складається із представників сторін [4]. Також відповідно до наведеного закону з метою сприяння поліпшенню трудових відносин та запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів), їх прогнозування та сприяння своєчасному їх вирішенню, здійснення посередництва для вирішення таких спорів (конфліктів) Президентом України утворюється Національна служба посередництва і примирення. Національна служба посередництва і примирення складається з висококваліфікованих фахівців та експертів з питань вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) і має свої відділення в областях.

Конституцією України забезпечується право на відпочинок, тобто кожна працююча людина має право на щорічну відпустку, а також це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, встановленням

скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час.

Окрім того, громадянам забезпечується право на соціальний захист, що включає в себе право на забезпечення громадян у разі втрати працездатності, годувальника чи безробіття в незалежних від них обставин. Це право, відповідно до правових норм Конституції України гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій тощо. Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» регулюється, що центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, здійснює державний нагляд у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття у частині забезпечення відповідності чинному законодавству рішень правління Фонду, у тому числі погодження структури органів цього Фонду, граничної чисельності працівників, схем їх посадових окладів, видатків на адміністративно-господарські витрати Фонду [5].

Отже, з вище наведеного можна зробити висновок, що на законодавчому рівні громадянам України забезпечується право на працю, право на гідні умови праці і стабільну виплату заробітної плати. Конституційні норми створили своєрідний фундамент регулювання трудових відносин. В ній вміщені норми, на яких базуються всі інші нормативно правові акти що стосуються трудової сфери життєдіяльності суспільства. Та незважаючи на досить ефективне законодавство і далі існують проблеми в трудових відносинах, що не лише порушують законодавство, а що найважливіше, порушують право громадян на працю тощо. Нерідко громадянам затримують виплату заробітної плати, а також шкідливі умови праці чи не відповідне соціальне страхування відбирають бажання в українців працювати в Україні і змушує їх шукати кращого закордоном.

Список використаних джерел:

1. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посібник. – Вид. 10-е, доповнене / П. М. Рабінович, – Львів: Край, 2008. – 224 с.
2. Морозова Л. А. Теорія держави і права: Підручник / Л. А. Морозова, – М., 2002 – 445 с.
3. Конституція України: чинне законодавство: Офіц. текст. – К.: Аерта, 2016. – 80 с.
4. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 03.03.1998 № 137/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998 – № 34 – Ст. 227.
5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 01.08.2016, № 1533-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 22 – Ст. 171.

Ковтун О.С.

студент,

Національна академія внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Значне погіршення соціально-економічних умов життя населення та політична нестабільність в державі викликає погіршення ставлення та зневіру широких верств населення щодо верховенства права та режиму законності в Україні.

Як зазначає Н. Требін, правовий нігілізм (від лат. nihil – ніщо, нічого) – вид деформації правосвідомості особи, суспільства, соціальної групи, що характеризується усвідомленим ігноруванням вимог закону, запереченням значущості норм і принципів права або зневажливим до них ставленням, за відсутності наміру здійснення правопорушення.

За верховенством права, станом на 2016 рік, Україна займає 70 місце з 102 країн. Довіра до суддів в Україні є найнижчою в Європі [1].

Особливої уваги заслуговує подолання так званого нігілізму «верхів». Суспільна небезпека правового нігілізму еліти полягає в тому що ці люди наділені значними державно-владними повноваженнями. Як зазначає О.О. Черніков, непрофесійна діяльність політичної верхівки в законотворчій діяльності, корупція, популізм, протекціонізм кланових та особистих інтересів в органах державної влади різних рівнів відіграють провідну роль у збереженні та посиленні правового нігілізму в державі [2].

Яскраво підтверджує оцінку громадським суспільством рівень довіри до права та правової системи в Україні проведені соціологічні опитування.

Так, корупція в Україні, незважаючи на зміну політичної еліти і прихід до влади нових людей, не зменшилася, а в деяких сферах навіть зросла на 5-18%. Про це свідчить порівняльний аналіз досліджень рівнів корупції в Україні, які проводилися компаніями Transparency International, Gallup International та Центр Разумкова у 2013-2015 роках. Наприклад, у 2013 році 47,3% українців вважали, що судова система повністю корумпована. У 2015 році таку думку було вже у 66% українців – зростання склало майже 20%. Аналогічна динаміка спостерігається і в інших сферах: правоохоронної 45,5% і 64% (зростання – 18,6%), державних органах 44,9% і 56% (зростання 11,1%), медицині 40,6% і 54% (зростання – 13,4) [3].

Україна знаходиться в трійці лідерів по кількості скарг, що передані проти нашої держави на розгляд до Європейського суду з прав людини. За офіційним звітом Урядового уповноваженого України у справах ЄСПЛ в 2015 році у Європейському суді знаходилося 13 850 справ проти України, що склало 21,4 % від усіх справ, що розглядає ЄСПЛ [6].

Крім того, Україна знаходиться на 4 місці в Європі по невиконанню системних рішень Європейського Суду з прав людини [5]. Спроби влади підняти за рахунок правоохоронної та судової реформи авторитет закону можуть дати дієвого результату лише за комплексного викоренення основних

причин нігілізму, до яких, як зазначає І.С. Демченко, відносяться низький рівень правової культури населення, незадовільний стан законності в суспільстві та юридично безграмотні та недієві нормативні акти [4].

Проблема недієвості законодавства та Конституції як основного закону призводить до зневіри населення у верховенство права. Яскравий приклад цьому невиконання всеукраїнського референдуму 2000 року. Незважаючи на той факт, що громадяни переважною більшістю голосів схвалили усі 4 питання, які були внесені до бюлетеню, що підтверджено повідомленням ЦВК від 16 квітня 2000 року, рішення референдуму не було втілено в життя.

Такий прецедент не відповідає положенням статті 69 Конституції України та рішення Конституційного Суду України (по справі № 6-рп/2008 від 16 квітня 2008 року).

Постійні зміни до Конституції України в залежності від політичної кон'юнктури також не сприяють подоланню правовому нігілізму.

Таким чином, лише вжиття комплексних заходів спрямованих на поліпшення економічних умов життя населення, формування ефективної системи законодавства, що забезпечить її практичну дієвість, активна правова пропагандистська та просвітницька діяльність, вдосконалення правничої освіти в школах та вищих навчальних закладах може подолати правовий нігілізм в Україні.

Список використаних джерел:

1. Переведенець П. Люстрація та оновлення судової системи: чому українці не довіряють судам? [Електронний ресурс] / П. Переведенець // Народний кореспондент. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://nk.org.ua/politika/lyustratsiya-ta-onovlennya-sudovoyi-sistemi-chomu-ukrayintsi-ne-doviryayut-sudam-36856>.
2. Черніков О. О. Правовий нігілізм: поняття, структура та форми прояву / О. О. Черніков // Право і суспільство. – 2014. – № 1. – С. 10–14.
3. За останні 2 роки рівень корупції в Україні зріс на 18%, – дослідження. [Електронний ресурс] // РБК-Україна. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/poslednie-goda-uroven-korruptsii-ukraine-1428572826.html>.
4. Демченко І. С. Правовий нігілізм в Україні. Шляхи подолання. [Електронний ресурс] / І. С. Демченко – Режим доступу до ресурсу: <http://intkonf.org/demchenko-ispravoviy-nigilizm-v-ukrayini-shlyahi-yogo-podolannya/>.
5. Україна – на 4-му місці за невиконанням системних рішень ЄСПЛ [Електронний ресурс] // Європейська правда. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/03/23/7032163/>.
6. Звіт про результати діяльності урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини за 2015 рік [Електронний ресурс] // офіційний сайт Міністерства юстиції України – Режим доступу до ресурсу: <http://old.minjust.gov.ua/file/51250>.

Фатєєв Я.В.

студент,

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

ІНСТИТУТИ МОРАЛЬНОЇ (НЕМАЙНОВОЇ) ШКОДИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Звертаючись до положень Конституції України, зокрема статей 32, 56, 62 ми бачимо, що фізичні та юридичні особи мають право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди, заподіяної внаслідок порушення їх прав і свобод та законних інтересів.

Таким чином проблема відшкодування моральної шкоди є не виключною для Цивільного кодексу України, а існує з давніх-давен в усіх країнах світу. Вона може вирішуватись по-різному починаючи повним запереченням існування моральної шкоди, закінчуючи повним відшкодуванням нанесеної шкоди в усіх випадках.

Що стосується нашої держави, то вона визнала існування інституту відшкодування моральної шкоди та закріпила її на законодавчому рівні. Це і було причиною обрання цієї теми тез, оскільки це поняття вимагає постійного дослідження, нормативного узгодження, аналізу проблеми відшкодування моральної шкоди, так як історія розвитку норми про компенсацію моральної шкоди знаходиться в залежності від змісту людських інтересів.

Що ж до наукового осмислення, теоретичної інтерпретації зазначеної проблематики, то впадає в очі неабияка строкатість, неоднаковість поглядів юристів з багатьох питань, котрі охоплюються нею. Вони, зокрема, відображаються у монографіях М. Малєїна, працях Ю. Скуратова, М.Коржанського, С. Наріжного, В. Паліюка, А. Власова, Р. Стефанчука.

На наш погляд поняття вміщене в термін «моральна шкода», можна розкласти на два елементи : соціально-моральний та індивідуально-психічний.

Сутність першого полягає у приниженні гідності людини що, власне, й є об'єктом моральної шкоди. У зв'язку з цим зауважимо, що у даному випадку ми спираємося на такі доктринальні підходи до інтерпретації категорії гідності людини, які можуть бути позначені як:

– «суб'єктивістський» Це внутрішня самооцінка власних якостей, здібностей, світогляду, свого суспільного значення і є, на думку М. Малєїна, гідністю. Схожої точки зору дотримується Ю. Скуратов. В. Здравосмилов під гідністю розуміє поважання високих моральних якостей в самому собі;

– «об'єктивістсько-соціальний» Цю категорію М. Коржанський визначає, як гідність особи як право на громадську повагу, що ґрунтується на визнанні суспільством громадської цінності цієї особи. Він розглядає гідність як публічну цінність особи;

– «суб'єктивістсько-соціальний» Так, С. Братусь, О. Красавчиков поняття гідності визначали як відображення в свідомості громадянина його оцінки суспільством, тобто самооцінку особою її суспільної оцінки.

Коли йдеться про гідність конкретної людини, то мається на увазі в першу чергу самооцінка, (тобто внутрішня оцінка конкретною людиною самої себе). Самооцінка – це судження людини про міру наявності у неї тих чи інших якостей, властивостей у співвідношенні із певним еталоном, зразком, котрий формується суспільством або певною його групою (найчастіше – групою домінуючою).

Однак з цим пов'язана ще одна проблема щодо визначення розміру відшкодування моральної шкоди.

Так цікаво розглянути другий елемент моральної шкоди, а саме індивідуально-психічний у розрізі положень ст. 60 Цивільного кодексу України та статті 33 Господарського процесуального кодексу України згідно з якими кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог.

Тобто юристу, який представляє позивача, необхідно довести, що зазначений у позові розмір відшкодування є адекватним перенесеним душевним і фізичним страждань, погіршення можливостей потерпілого і так далі.

І якщо щодо фізичних страждань на практиці широко почали використовувати в якості доказів надані медичні висновки або висновки фахівців в інших областях, то щодо душевних переживань доказова діяльність ускладнюється. Це зумовлено тим, що апатію, стрес не завжди можливо визначити медичним шляхом і тим більше зв'язати їх виникнення з правопорушенням відносно потерпілого.

Деякі юристи навіть почали використовувати наданні висновки психологів, у випадках постійного спостереження їх клієнта у останнього. І хоча такі способи доказування не завжди дієва і не дуже впливає на прийняття суддею рішення, ані сучасна практика ні прогресивна теорія не дає прикладів більш ефективного доказування. Так і виходить, що часто відсутність лікарняного або доказів надання медичної допомоги є вирішальною обставиною для відмови в задоволенні позову.

У висновку варто зазначити, що плюралізм поглядів, який існує у науковому середовищі, явно не сприяє розвитку практики щодо покращення здійсненості та ефективності захисту (передусім судового захисту) права, що розглядається.

Виділяючи основні причини цих розбіжностей ми виділили те, що право людини на компенсацію моральної шкоди досліджується, зазвичай, з юридично-галузових позицій, у той час як воно, на нашу думку, має загальноююридичний (а ще точніше – загальноправовий) характер.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/254к/96-вр>
2. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. – Львів, 2014. – 10 с.
3. Господарський процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

4. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

5. Крикунов О. Психологічний підхід до тлумачення поняття «моральна шкода» // Вісник Львів. Ун-ту, 2014. Вип. 38. – С. 523-529.

6. Козлов С. «Моральна шкода: соціально-правові аспекти» // «Юридична газета». – 28 лютого 2013 року – № 3 (39).

7. Чернадчук В. До питання про поняття моральної шкоди // Право України. – 2015. – № 2. – С. 105-107.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Гатеж В.М.

студент,

Науковий керівник: Білоскурська О.В.

доцент,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ ДЕПУТАТСЬКОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

З метою забезпечення сприятливих умов для виконання депутатами їхніх повноважень і захисту їх від репресій за здійснення депутатської діяльності більшість держав світу закріплює на конституційному рівні ряд гарантій. Однією з них є депутатська недоторканість («іммунітет», «свобода від арешту»). Вона не дає можливість притягнути депутата до відповідальності за його політичну діяльність, навіть якщо вона має ознаки злочину чи правопорушення. Іммунітет надає незалежність та свободу депутату для безперешкодного здійснення своїх обов'язків.

Загальновідомо, що більшість європейських національних правових систем світу регламентують інститут недоторканості членів парламенту і надають їм подвійний захист:

- відсутність відповідальності за голосування, дії, вираження поглядів, думок під час виконання своїх професійних обов'язків ;
- заборона переслідування, арешту, проведення слідчих дій щодо члена парламенту без згоди парламенту.

Перший вид захисту переважно не має обмежень по терміну дії недоторканості і не передбачає жодних інших обмежень, а другий – передбачає випадки зняття недоторканості за певних обставин і обмежений терміном дії депутатського мандату.

Загалом в Європі недоторканність стосується народних депутатів. Однак в Бельгії, до прикладу, інститут недоторканості поширюється також і на міністрів, членів місцевих рад. Крім того, у кожній країні є свої особливості набуття іммунітету, його дії та зняття. Недоторканість, зазвичай, діє протягом строку повноважень парламенту з дня обрання чи з дня складання присяги. Цікавим моментом є пункт, щодо того якщо на кандидата в депутати вже заведена кримінальна справа до отримання мандату, то в Польщі, Великобританії, Естонії та Фінляндії кримінальне провадження не зупиняється, а в Данії, Греції, Німеччині, Угорщині та Чехії зупиняється після набуття статусу, однак може бути продовжене за рішенням парламенту. Досить часто інститут депутатської недоторканості у суспільстві піддається критиці. Дехто вважає його застарілим та таким, що суперечить основним

принципам конституційного права. Інші ж стверджують, що причина, за якою недоторканість є в конституціях багатьох країн, досі існує [1].

В Україні інститут депутатської недоторканості отримав своє закріплення на конституційному рівні в Конституції України (ст. 80) та Законі України «Про статус народного депутата України» (ст. 27) [2]. Так, згідно з чинним законодавством народному депутату України гарантується депутатська недоторканність на весь строк здійснення депутатських повноважень. Маються на увазі виступи депутатів у парламенті чи в його комітетах і комісіях, їх позиція при голосуванні з того чи іншого питання тощо. Це правило зберігає силу і після того, як дана особа втрачає депутатські повноваження. Але з цього є один виняток: депутати несуть юридичну відповідальність у разі вчинення ними образи чи клевети щодо інших суб'єктів [3]. Наведена норма покликана попередити зловживання народними обранцями своїм статусом, дисциплінувати їх і спонукає керуватись не емоціями, а юридично значущими фактами. Зауважимо, що депутат не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності, затриманий чи заарештований. Така згода повинна бути виражена у формі відповідної постанови, що приймається на пленарному засіданні Верховної Ради України. Для допиту народного депутата як свідка згоди парламенту не потрібно. Обшук, затримання народного депутата чи огляд особистих речей і багажу, транспорту, житлового чи службового приміщення народного депутата, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування інших заходів, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата, допускаються лише у разі, коли Верховною Радою України надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. Недоторканність може бути знята рішенням Парламенту України за запитом Генерального Прокурора до Голови Верховної Ради України [4, с. 106-107].

Як бачимо, інститут депутатської недоторканості в Україні, має своє реальне, чітко визначене закріплення в Основному Законі країни та інших нормативно правових актах. За характером, він є доволі змістовним, що подеколи призводить до окремих зловживань, перевищень повноважень та ведення тіньової політики. Частина українських експертів зазначають, що будь який вид імунітету порушує принцип єдності перед законом, як ключової компоненти верховенства права, мотивує осіб, що вчинили злочин бути обраними, дискредитує законодавчу гілку влади та сприяє політичній корупції. Про стурбованість суспільства порушеною проблематикою, яка є надзвичайно актуальною для сучасного українського парламентаризму, і необхідністю її розв'язання свідчить подана в 2015 році електронна петиція до Президента України в якій наголошується про вимогу «скасувати депутатську недоторканість». На її підтримку проголосувало 26 тисяч 135 осіб [5].

На нашу думку, слід врахувати аргументовану позицію Венеціанської комісії Ради Європи стосовно цього питання: «У країнах, де дотримуються верховенства права та функціонують демократичні інституції імунітет не

потрібен, тому що ризик втручання в діяльність законодавчого органу дуже низький, водночас у країнах перехідного типу, де демократія лише на етапі розбудови, депутатів варто убезпечувати від переслідування з політичних мотивів та послаблення законодавчої гілки влади, адже звинувачення висуває судова чи виконавча влада. Також недоторканність захищає опозицію від утисків з боку правлячої більшості, убезпечує членів парламенту від політичних переслідувань та судових рішень з політичних мотивів» [6].

Підсумовуючи вищезазначене, зауважимо, що депутатська недоторканність в демократичних країнах встановлюється з, мабуть, єдиною метою: перешкодити переслідуванню парламентарія та здійсненню на нього тиску. В Україні ж, враховуючи окремі факти зловживання, перевищення повноважень та ведення тіншової політики народними обранцями, інститут депутатської недоторканності доцільно спростити, беручи до уваги міжнародну практику.

Список використаних джерел:

1. Вірна Н. Як у нас та як у них? Депутатська недоторканість (18.06.2015) [Електронний ресурс] / Вірна Н. // <https://rada.oporaua.org/chitati/a-iaak-u-nykh/6472-yak-u-nas-ta-iaak-u-nykh-deputatska-nedotorkannist>
2. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : «Вид-во «Право». Українська Правнична Фундація, 1996. – 65 с.
3. Про статус народного депутата України : Закон України від 01.01.2016 № 2790-12 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2790-12/conv/page2>
4. Колодій А., Лисенков С. Основи конституційного ладу – К.: Либідь, 1997. – С. 106-107.
5. Дем'янко Л. Зняття депутатської недоторканності: плюси та мінуси [Електронний ресурс] / Дем'янко Л. // http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=836%3Askasuvannya-deputatskoji-nedotorkannosti&catid=8&Itemid=350
6. Інститут міжнародних відносин Недоторканність по-європейськи. Між диктатурою та зловживаннями (07.02.2015) [Електронний ресурс] / Інститут міжнародних відносин // <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/02/7/7030533>

Лук`ян В.О.

студентка,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ІНСТИТУТ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ПЕРЕД ЛЮДИНОЮ В УКРАЇНІ

Окремі питання інституту відповідальності держави перед людиною набули актуального значення для сучасної української держави. Відповідно до ст. 3 Конституції України: «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.» Виходячи із даного положення, ми можемо

стверджувати, що держава виступає важливою інституцією захисту людини. Відповідно, в окремих випадках, держава несе відповідальність за свої діяння (чи бездіяльність) перед особою. Разом з тим, сучасні реалії все частіше свідчать про зворотню сторону даного питання. У такому випадку кожній людині надається право звернутися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ (окрім судових установ України) чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. За останніми даними українці найбільше подали скарг з метою захисту своїх інтересів до Європейського Суду з прав людини. «Станом на 31 грудня 2016 року більшість справ у стані розгляду були проти України (22,8%), Туреччини (15,8%), Угорщини (11,2%), Росії (9,8%) і Румунії (9,3%). Половина справ, що вимагають прискореної процедури розгляду, стосується України», – заявив голова ЄСПЛ Гвідо Раймонд, що дає вагому підставу зробити висновок про недосконалість механізму національного законодавства захисту прав і свобод людини і громадянина. Також повідомляється, що станом на 31 грудня 2016 року загальна кількість скарг до ЄСПЛ, які чекають на розгляд, була на 23% більше, ніж роком раніше (64,8 тисяч справ) [1].

Найбільшою ж проблемою на сьогодні залишається не тільки кількість скарг, але й свідоме невиконання міжнародних рішень державою, що супроводжується негативними наслідками для України у світовому співтоваристві. Проте це є досить виправданим для нашої держави, адже у національному законодавстві немає чітко прописаних норм, які змогли би регулювати даний інститут, він скоріше функціонує на рівні конституційно-правового принципу [2, с. 43].

Інститут відповідальності держави перед особою повинен містити такі важливі принципи, які змогли би заповнити прогалини у даному інституті і які змогли би бути основоположними для реформування інституту відповідальності держави перед людиною в механізмі захисту прав і свобод. До них повинні належати такі принципи як: встановлений розмір матеріального відшкодування перед особою відповідно до виду правопорушення, забезпечення виконання судових рішень національного та міжнародного законодавства, рівність особи і держави перед законом, обов'язку доказування невинуватості у визначеному законом особливому процесуальному порядку, презумпція винуватості органів державної влади.

Перший принцип повинен передбачати розмір матеріального відшкодування, що відповідатиме сучасному рівню розвитку та економічному становищу української держави з метою уникнення певних протиріч між обома сторонами. При цьому необхідно враховувати і інтереси потерпілого, гарантувати йому безпеку щодо запобігання повторного порушення з боку держави. Крім того, необхідно розробити певний механізм та забезпечити належний судовий процес для обох сторін.

Наступний принцип включає, передусім, обов'язковість притягнення до відповідальності держави за вчинений нею делікт, передбачену законодавством реалізацію виконань судових рішень та наявність прописаної процедури виконання державою свого обов'язку. У разі невиконання або ухилення від виконання, або неналежного виконання судових рішень,

доцільно передбачити чітко визначену низку санкцій щодо органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових осіб.

Третій принцип – це рівність обох сторін у вирішенні справи. Інтереси держави не можуть, у даному випадку, переважати інтереси особи. Проте і особа повинна за будь-яких обставин дотримуватися законодавства, не нехтувати своїм становищем.

Один із принципів має визначати процедуру подання свідчень, доказів, що будуть доводити або винуватість, або ж невинуватість держави перед особою. Суд зобов'язаний забезпечити перевірку достовірності свідчень, здійснювати судовий процес, як у публічному, так і закритому засіданні, забезпечити рівність обох сторін, надати можливість оскарження своїх рішень та користуватися або ж брати до уваги у своїй діяльності норми міжнародного права. Даний принцип також повинен визначати конкретну юридичну відповідальність органів судової влади за порушення своїх повноважень у судовому процесі. Крім того, повинна бути чітка регламентація та механізм притягання органів судової влади за невиконання судових рішень ЄСПЛ до відповідальності.

Принцип презумпції винуватості суб'єкта владних повноважень надає можливість та покладає на суб'єкта владних повноважень обов'язок аргументовано, посилаючись на докази, довести правомірність своєї дії чи бездіяльності та спростувати твердження позивача про порушення його прав, свобод чи інтересів.

Отже, сучасне конституційне законодавство містить окремі прогалини щодо відповідальності держави перед особою, що, у свою чергу, породжує негативні наслідки як для окремого індивіда, так і для суспільства в цілому. В окремих випадках громадяни не можуть захистити себе від неправомірних дій представників органів державної влади, місцевого самоврядування. Основними чинниками такого є: невідповідальне ставлення до службових обов'язків, нехтування основними правами людей, низький рівень правової культури та правосвідомості. Відповідно, на сьогоднішній день існує потреба в удосконаленні механізму реалізації захисту особи перед державою, що сприятиме належному втіленню природних прав і свобод людини та громадянина.

Список використаних джерел:

1. Інтернет-ресурс: На Україну подали найбільше скарг до ЄСПЛ <http://ua.korrespondent.net/ukraine/3806453-na-ukrainu-podaly-naibilshe-skarh-do-yespl>
2. Дотримання принципу рівності всіх перед законом у контексті юридичної відповідальності громадянина і держави в Україні / Г. В. Задорожня // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2008. – № 2. – С. 43-45. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2008_2_11

Токарік Р.А.

студент,

Науковий керівник: Білоскурська О.В.

доцент,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСТВА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Права людини в світлі сучасних подій відіграють неабияку роль у формуванні того правового поля, яке здатне в повній мірі забезпечити і гарантувати всі права і свободи людини і громадянина. Відповідно до принципів міжнародного законодавства, на сьогоднішній день є надзвичайно актуальним здійснення політики уникнення випадків безгромадянства, адже саме така категорія осіб як громадяни (піддані), мають повний обсяг прав і свобод, які гарантовані відповідною державою та перебувають під її безпосереднім захистом. Сучасна ідея громадянства була сформульована Ж.Ж. Руссо, який стверджував, що громадянин – це член політичної спільноти, утвореної на основі суспільного договору [1, с. 184]. Тому варто усвідомлювати те, що інститут громадянства як в Україні, так і в зарубіжних країнах є основою для повноцінного життя багатьох людей. Підтверджуючи це, провідні вітчизняні науковці зазначають, що громадянство є тією необхідною підставою, яка надає особі, що має статус громадянина(підданого), можливість повною мірою долучитися до політичного, економічного, правового та культурного життя суспільства і держави [2, с. 190].

Аналізуючи дане питання, доцільно звернути увагу на понятійно-категоріальний апарат досліджуваного інституту. Так, деколи в науковій літературі зустрічається термін «підданство», а не «громадянство» – традиційно це пов'язано з тим, що особа є підданим країни з монархічною формою правління. Проте, у країнах, що розвиваються, державах Африки та Арабського Сходу зазначене розходження має істотне значення: підданий зобов'язаний бути особисто вірним монарху, тому населення виховується у відповідних традиціях, нерідко порушення вірності може бути суворо покарано [3].

Якщо розглядати зарубіжні країни за формою державного устрою, то в унітарних країнах існує переважно єдине громадянство, як наслідок – особа вступає в стійкий правовий зв'язок суто з однією державою. У країнах з федеративною формою державного устрою можуть мати і подвійне громадянство, це пояснюється тим, що особа має громадянство союзу в цілому і кожного суб'єкта федерації зокрема.

Щодо набуття громадянства в зарубіжних країнах, то варто зазначити те, що більшість країн світу визнають принцип «права ґрунту» і принцип «права крові», натуралізацію, оптацію, реінтеграцію та деякі інші загальноновизнані види набуття громадянства. В свою чергу, в деяких країнах (США, Бірма) виокремлюють особливості зазначеного інституту, що пов'язані саме з

підставою набуття громадянства. Зокрема, громадянин Америки, що отримав громадянство шляхом натуралізації не може в подальшому зайняти пост глави цієї держави. В окремих мусульманських країнах існує відмінність у правовому становищі громадян-чоловіків і громадян-жінок.

Кожна країна на законодавчому рівні встановлює певний строк безперервного проживання на власній території, що є необхідний для набуття громадянства. Зазвичай, такий строк складає 5 років, проте в Польщі, Бельгії – 3 роки, в Німеччині – 8 років, Іспанії – 10 років. Крім того, на законодавчому рівні країн Європи та світу закріплені і інші умови, зокрема, вимога знання державної мови та історії відповідної країни, відсутність окремих інфекційних хвороб, не приналежність до різноманітних угруповань чи організацій, програмні цілі чи діяльність яких спрямована на порушення основ конституційного ладу тощо. Законодавство деяких країн Тропічної Африки вимагає, щоб той, хто натуралізується «укорінився» у громаді, дотримувався звичаїв спільноти. А в Саудівській Аравії громадянство автоматично надається жінці, котра одружилася з саудівським громадянином, але за умови, що вона мусульманка або приймає іслам [4, с. 101].

Сучасне законодавство з питань громадянства більшості країн встановило змішаний принцип набуття громадянства, за яким домінуючим є «право крові», що узгоджується з елементами «права ґрунту». Так, за «правом ґрунту» визначається громадянство дітей, батьки яких невідомі. «Право ґрунту» зберігає домінуюче або рівне з «правом крові» значення в латиноамериканських країнах, а також більшості англомовних країн [5]. Законодавство цілого ряду розвинутих країн у випадках коли батьки дитини є громадянами різних держав віддають перевагу філіації за принципом «права крові» батька, зокрема це відбувається у Бельгії, Греції, Іспанії та Японії.

Не менш цікавим аспектом в законодавстві поодиноких країн є процедура видворення громадян чи іноземців з країни та позбавлення громадянства. Загалом, таке недемократичне явище практикувалося свого часу у країнах тоталітарного табору, на сьогоднішній день – в більшості сучасних країн світу такі норми не передбачаються.

Варто зазначити, що всі вищевказані особливості інституту громадянства в різних державах зумовлені факторами, які притаманні країнам внаслідок їхнього політичного, економічного, культурного та релігійного розвитку. Адже, проаналізувавши проблематику даного інституту в різних країнах, ми можемо зазначити те, суттєвий вплив на формування та розвиток інституту громадянства в країнах Європи відіграє «місце народження», в США – «принцип крові», країнах Арабського Сходу здійснює релігія, в країнах Африки – звичаї. Отже, кожна країна, визначаючи власні геополітичні, правові та моральні інтереси на законодавчому рівні формує інститут громадянства, який відповідатиме головним цілям держави.

Список використаних джерел:

1. Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс : підручник / В. М. Шаповал. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 480 с.

2. Конституційне право України : підручник / За заг. ред. проф. В. Л. Федоренка. – 3 вид., перероб. і доопр. – К. : КНТ, Видавництво Ліра-К, 2011. – 532 с.

3. Інтернет ресурс – Режим доступу : http://www.pravo.vuzlib.su/book_z175_page_23.html

4. Конституційне право зарубіжних країн : Підручник / Георгіца А. З. – Тернопіль : «Астон», 2003. – 432 с.

5. Інтернет ресурс – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Право_грунту

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Альмагариз Эмад

аспирант,

Научный руководитель: Забаров И.Н.

кандидат юридических наук, доцент,

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

ИОРДАНСКОЕ ХАШИМИТСКОЕ КОРОЛЕВСТВО КАК ПРОГРЕССИВНЫЙ ВЕКТОР БЛИЖНЕВОСТОЧНОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ

После обретения независимости Украина получила возможность формировать собственную внешнюю политику и выстраивать собственную систему двусторонних отношений. На протяжении длительного периода в 1990-х годах происходило становление отечественной дипломатической службы и активный поиск двусторонних партнеров во всех регионах мира, где Украина ожидала получить преференции от таких отношений. Основной акцент делался на уже традиционно сложившиеся еще во время пребывания в составе СССР торгово-экономические связи, а потому логично, что начальный этап внешней политики Украины ознаменовался поддержанием уже существующих контактов. Зато расширение географии международной политики Украины привели к созданию новых, иногда неожиданных дипломатических отношений, но их перспектива и историческое развитие продемонстрировали стратегическую дальновидность отечественной дипломатической службы.

Одной из стран, находящихся в довольно тесных отношениях с Украиной, является Иорданское Хашимитское Королевство, дипломатические связи с которым постоянно расширяется, а объемы экономического сотрудничества увеличиваются.

Следует акцентировать внимание и на том, что Иорданское Хашимитское Королевство признало независимость Украины еще 28 декабря 1991, а дипломатические отношения между двумя странами были установлены уже 19 апреля 1992 путем обмена дипломатическими нотами [3].

Правда длительное время после этого происходил поиск двусторонних интересов и перспективных для сотрудничества сфер общественных отношений. На первый взгляд, казалось бы, что между Иорданией и Украиной существует недостаточное количество общих интересов, однако стратегический потенциал таких отношений оказывается чрезвычайно высоким, чему есть несколько объяснений:

– Иордания является одной из наиболее стабильных государств Ближнего Востока с тенденцией к постоянному росту ВВП, что формирует

благоприятную потребительскую среду для Украинской промышленной продукции;

– Иордания имеет неблагоприятные климатические условия, что делает ее зависимой от экспорта продуктов питания, и в частности масла, зерновых и других видов продукции по производству которых Украина является одним из признанных мировых лидеров, а сравнительная близость к Украине, делает для Иордании такие экспортные отношения выгодными;

– наличие чрезвычайно разветвленной транспортной и логистической инфраструктуры, наличие выхода в Красное море и близость к трансасиатским торговым коридорам – все это превращает Иорданию в перспективного партнера в сфере транспортировки грузов и сотрудничества в области инфраструктурных проектов;

– Иордания является монархией, а ее монархический дом близок к монархиям стран Персидского региона, что делает это государство своеобразным потенциальным лоббистом интересов Украины во всем Восточно-Азиатском регионе.

Таким образом, исходя из приведенных преимуществ Иордании в качестве стратегического партнера целесообразно сделать вывод о потенциальных перспективах развития двусторонних отношений, а потому и необходимости их интенсификации.

Существенный импульс развитию двустороннего сотрудничества в различных сферах дал первый, в истории украинско-иорданских отношений, официальный визит Президента Украины Л. Д. Кучмы в Иорданию. Визит состоялся в апреле 2002 И хотя Консульство Украины в Иордании начало свою работу еще в январе 2002 года, но только к февралю 2003 г. было преобразовано в Посольство Украины в Иордании, что говорит о далекоидущих последствиях визита Президента Украины для укрепления двухсторонних отношений [3].

Подобный интерес президента Украины к Иорданскому Хашимитскому Королевству объяснялся острой необходимостью перестройки системы международных экономических связей Украины с целью поиска новых рынков сбыта собственной промышленной продукции. Такая потребность в диверсификации каналов импорта появилась по двум основным причинам:

– в конце 1990-х – начале 2000-х – происходит постепенная интенсификация промышленного производства, создаются условия для устойчивого роста ВВП и производственного потенциала Украины в нескольких отраслях: металлургия, химическая отрасль, горнодобывающая и обогатительная, угольная и др. Поэтому Украина нуждается в новых рынках сбыта для своей продукции, и обращает внимание прежде всего на страны географически близки;

– в начале 2000-х начинается новый этап украино-российских отношений, который характеризуется недоброкачественной конкуренции со стороны северного соседа и созданием им условий для экономического давления на Украину, что требует существенной диверсификации внешнеэкономических связей из-за необходимости усиления собственной национальной безопасности.

Правда последняя цель так и не была достигнута даже в настоящее время, однако первые попытки существенно расширить географию экспорта были сделаны еще в начале 2000-х, и Иордания стала одной из новых дипломатических целей для Украины. Причем развитие экономического сотрудничества повысило спрос и потенциал и на другие сферы двусторонних отношений. В частности речь идет о гуманитарных связях, потребность в упорядочении которых вызвана возрастающим вниманием со стороны иорданских студентов в украинские вузы. Традиционным спросом пользуются отечественные вузы медицинского, автомобильного и фармацевтического профиля, что вызвало потребность в развитии межпарламентских связей и связей межрегиональных на уровне отдельных городов.

Существенный импульс развитию двустороннего сотрудничества, в т.ч. в сфере образования, дал в свою очередь первый в истории украинско-иорданских отношений официальный визит Короля Иордании в Украину, который состоялся в 2005 году. Во время этого визита было подписано Соглашение между Министерством образования и науки Украины и Министерством высшего образования и научных исследований Иордании о сотрудничестве в области образования и науки. Соглашением предусматривается, в частности, ежегодный обмен студентами между иорданскими и украинскими вузами [2].

Все это свидетельствует о том, что, несмотря на существенные ментальные, культурные и другие различия Украины и Иордании, эти страны имеют чрезвычайный потенциал для двусторонних отношений, реализация которого должна происходить более интенсивно учитывая реалии сегодняшнего дня. Следует отметить, что при разрастание вооруженного конфликта на Ближнем Востоке Иордания остается центром стабильности, что существенно повышает ее транзитный потенциал, а следовательно Украина, в качестве одного из наиболее перспективных направлений в двусторонних отношениях должна развивать сотрудничество и в инфраструктурной и транспортной сферах. Это насытит и экономическое содержание двусторонних отношений, а также повысит уровень политического сотрудничества.

Список использованных источников:

1. Бані-насер Фаді. Зовнішня політика України в контексті мирного врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту: правові аспекти / Фаді Бані-насер // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 6. – С. 51-56.
2. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Йорданією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jordan.mfa.gov.ua/ua/ukraine-jo/culture>
3. Політичні відносини між Україною та Йорданією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jordan.mfa.gov.ua/ua/ukraine-jo/diplomacy>

Бурлак М.В.

студентка,

Науковий керівник: Бабін Б.В.

доктор юридичних наук, професор,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСНОВНІ РИСИ МІЖНАРОДНИХ (МІЖУРЯДОВИХ) ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ ТРАНСПОРТУ

Що стосується правової регламентації міжнародних перевезень, то основну роль в даному питанні відіграють міжнародні транспортні організації. Їх компетенція є достатньо широкою. Вони покликані вирішувати питання, пов'язані з розробкою проектів міжнародних договорів, підготовкою технічних та транспортних правил перевезення пасажирів, багажу. Також вони надають відповідні рекомендації та консультації, що стосуються застосування норм, займаються питаннями тлумачення діючих угод та врегулювання спорів.

Найважливіша роль міжнародних транспортних організацій полягає в підготовці та прийнятті міжнародних транспортних конвенцій.

Активне формування міжнародних транспортних організацій розпочалося наприкінці 19 століття. Міжнародні транспортні організації відрізняються між собою характером та об'ємом повноважень, організаційною структурою.

Головним завданням міжнародних транспортних організацій є належне виконання міжнародних конвенцій, а також питання пов'язані з оптимізацією транспортних зв'язків та застосуванням відповідних стратегій. [1]

Основними міжнародними транспортними організаціями є Міжнародна морська організація (ІМО), Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО), Міжурядова організація міжнародних залізничних перевезень (КОТІФ) та інші.

Існують такі міжнародні транспортні організації, які покликані вирішувати проблеми функціонування міжнародного транспорту і відповідно таких організацій, тоді як інші, вирішують питання, що пов'язані з реалізацією транспортних послуг.

Міжнародні транспортні організації можна класифікувати в залежності від типу транспорту, який є об'єктом їх діяльності, зокрема можна виділити п'ять основних груп:

- морський;
- повітряний;
- залізничний;
- автомобільний;
- річковий.

Для того, аби дослідити основні завдання міжнародних транспортних організацій, необхідно розпочати з організацій в галузі морського права, оскільки морський транспорт є історично першим і на той час основним видом сполучення [2].

Основною міжнародною організацією в галузі міжнародного морського права є Міжнародна морська організація, що є спеціалізованою установою ООН. Основною метою даної організації є прийняття норм та стандартів, що стосуються забезпечення безпеки на морі та забруднення довкілля (особливо морського) з суден. Також вона приймає до виконання міжнародні конвенції, резолюції та рекомендації. Основною метою даних документів є безпека мореплавства шляхом застосування єдиних стандартів при управлінні суднами та при експлуатації екіпажів. В межах ІМО діють 5 комітетів та 7 підкомітетів.

Окрім ІМО, існує ще чимала кількість організацій, основною метою діяльності яких є безпека на морі, перевезення пасажирів морським шляхом, забруднення з берега різними викидами, перевезення небезпечних та отруйних речовин, надання послуг з морського порятунку [3].

Що стосується повітряного транспорту, то тут основною міжнародною організацією є ІКАО, що заснована відповідно до Чиказької конвенції про цивільну авіацію 1944 року. Вона теж є спеціалізованою установою ООН. Основною метою даною організації є координація держав у всіх аспектах діяльності цивільної авіації. Дана організація покликана розробляти певні міжнародні стандарти, що стосуються експлуатації та конструювання повітряних суден, а також сприяє уніфікації санітарних, митних та імміграційних правил. У рамках ІКАО розробляється чимала кількість проектів міжнародних конвенцій [4].

У галузі залізничного транспорту можна виділити Міжурядову організацію міжнародних залізничних перевезень, яка є основною для даного виду транспорту. Метою даної організації є спрощення та вдосконалення порядку здійснення міжнародного залізничного сполучення. В рамках даної організації приймаються єдині для всіх правові норми і створюються умови для їх належного виконання усіма державами [5].

Можна зробити висновок, що діяльність міжурядових транспортних організацій є вкрай важливою для безперервного та належного функціонування усіх видів міжнародного транспорту.

Список використаних джерел:

1. Ігнатенко О.С., Маруніч В.С., Дума І.М., Ткаченко А.М. Нормативно-правова база перевезень: оцінка стану і стратегія розвитку. Тези доповідей міжнародної науково-технічної конференції Західного наукового центру транспортної академії України і Жешувської політехніки. – 1995. – С. 32-34.
2. Левковець П.Р., Маруніч В.С. Міжнародні перевезення і транспортне право: Навчальний посібник. – 2-ге видання, виправлене і доповнене. – К.: Арістей, 2004. – 280 с.
3. Конвенция для унификации некоторых правил международных воздушных перевозок (Монреаль, 28 мая 1999г) // Московский журнал международного права, 2001, № 1.
4. Богуславский М.М. Международное частное право: Учебник. – 3-е изд., перераб и доп. – М.: Юристъ, 1999. – 408 с.
5. Introducing the International Encyclopaedia for Transport Law (2006), Eric Van Hooydonk, pp. 21-24.

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Галіцина Д.С.

*студентка Військово-юридичного факультету,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

МІГРАЦІЙНА КРИЗА ЯК ВИКЛИК ЕТНОПОЛІТИЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ЄВРОСОЮЗУ

Управління міграцією і захист внутрішніх кордонів безпосередньо стосуються інтересів усіх країн-членів ЄС, однак їм нелегко відмовитися від певних норм національного законодавства та надати компетенцію регулювання цих питань наднаціональним інститутам ЄС [2, с. 352].

Міграційна криза, яка охопила Європейський Союз має етнополітичне забарвлення, вона спровокована впливом біженців зі зон військових дій та збройних конфліктів. Наслідками кризи стали терористичні атаки, які супроводжувалися загибеллю людей. Наразі, одну з головних загроз етнополітичній безпеці Європи становлять випадки етнополітичного, релігійного тероризму, організовані вихідцями з мігрантського середовища, ці явища підтверджують необхідність перегляду ліберальної міграційної політики Євросоюзу.

Країни ЄС залишаються привабливими для мігрантів з новоінтегрованих країн ЄС, країн Африки та Близького Сходу не зважаючи на певні обмежувальні антиміграційні заходи. Демократичні цінності та ідеали рівності на практиці виявляються перекрученими через реалізацію політики «подвійних стандартів» щодо мігрантів. Дедалі частіше європейське суспільство постає в образі моделі «цинічної демократії», наслідками якої є гострі соціальні катаклізми, викликані недосконалим міграційним законодавством та відсутністю рівних умов для мігрантів [1, с. 36].

Соціальна нерівність породжує етнічне невдоволення, адже у всіх своїх проблемах мігранти схильні звинувачувати несправедливу політику уряду. В наслідок чого організаторами та виконавцями більшості терористичних атак є вихідці з мігрантського середовища. Це свідчить про те, що європейська країна так і не стала батьківщиною для мігрантів, проваливши політику їх інтеграції в суспільство. Неможливість етнокультурного та релігійного домінування в державах ЄС, необхідність рахуватися з європейськими цінностями, бути толерантними до інших релігій є основними чинниками етнічного невдоволення мусульман-мігрантів. Одним з головних викликів для етнополітичної безпеки Євросоюзу залишається проблема інтеграції мігрантів, вихідців з іншого релігійного та етнокультурного середовища. Однак у багатьох випадках міграційна політика держав ЄС є неефективною, інтеграційні програми не покривають усіх біженців. Що, в свою чергу, призводить до накопичення негативних етнічних явищ в мігрантському

середовищі – етнічного невдоволення, конфліктності взаємодії, расизму та інше. Все це негативно впливає на етнополітичну стабільність регіону та знижує рівень забезпечення етнополітичної безпеки ЄС з гарантованого до критично допустимого [5, с. 318].

Терористичні атаки свідчать про крах міграційної політики мультикультурності, її невідповідність етнополітичним реаліям і вказують на необхідність переходу ЄС до м'якої асиміляції мігрантів неєвропейського походження. Адже їх зростаюча кількість, небажання інтегруватися та жити з дотриманням європейських цінностей є серйозною загрозою етнополітичній безпеці об'єднаної Європи. Але не можна сказати, що інтеграція мігрантів як складова міграційної політики ЄС взагалі не працює, адже багато мусульман-мігрантів європейського простору визнають толерантність основою співжиття у поліетнічному суспільстві та відкидають злочинні методи боротьби за утвердження позицій своєї релігії. Обмеження нелегальної міграції, регулювання міграційних потоків та адаптація мігрантів залишається головною проблемою для ЄС. Єврокомісії з міграційної політики доводиться мати справу з однією з найскладніших міграційних криз, коли тисячі людей намагаються одночасно вписатися в Європу, і тому вони стурбовані безпекою.

Зростання потоку мігрантів супроводжується негативними для етнополітичної безпеки тенденціями, такими як поширення антимігрантських настроїв у суспільстві, прояви міжетнічної ворожнечі та інше. Проблема відсутності єдиної європейської міграційної політики, яка часто постає під час міграційної кризи є цілком обґрунтованою. ЄС має систему розрізнених нормативних актів, які регулюють питання міграції та надання притулку, але вони гармонізують умови в'їзду і видворення за межі ЄС, аби у таких випадках гарантувати мінімальний набір прав людини, однак не поступаються своїм суверенітетом у питаннях надання права на проживання [3, с. 337].

ЄС повинен створити умови для початку асиміляції мігрантів. Це передбачає створення спеціальних навчальних заходів для вивчення мігрантами мови країни-реципієнта, отримання професій, на які є попит в Європі, вивчення культурних особливостей європейців. Якщо ж асиміляція не відбудеться, то напруга у відносинах між мігрантами та європейцями, та між країнами ЄС під час розподілу міграційних квот, які Європарламент схвалив на прийом біженців буде зростати, що, призведе до руйнації самого Європейського Союзу. Потужний тиск мігрантів зсередини ЄС і ззовні загрожує цілісності об'єднаної Європи. Майбутнє євроінтеграції залежить від того, чи зможе впоратися із цим викликом Євросоюз [4, с. 36].

Для запобігання нових неконтрольованих хвиль мігрантів ЄС має переосмислити цілі та засоби своєї зовнішньої політики, усвідомити рівноправність усіх країн у міжнародних відносинах незважаючи на їх політичний устрій, культурні та релігійні цінності, економічні системи.

Список використаних джерел:

1. Сльота І. Сучасна міграційна політика Франції та Великої Британії / І. Сльота // Зовнішні справи. – 2014. – № 9. – С. 36.

2. Фогел Х. Сучасні проблеми міграційної політики ЄС / Х. Фогел // Гілея: науковий вісник. – 2013. – № 73. – С. 352.

3. Курунова Ю. О. Сучасна міграція як форма і чинник розвитку міжнародних економічних відносин в мовах глобальних трансформацій / Ю. О. Курунова, С. О. Якубовський // Економіка і управління в умовах глобальних трансформацій: колективна монографія / [О. В. Горняк та ін.]; за заг. ред. О. В. Горняк. – Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2013. – С. 335-348.

4. Иноземцев, В. Л. Иммиграция: Новая проблема нового столетия / В. Л. Иноземцев // Социологические исследования. – 2003. – № 4. – С. 29-38.

5. Цевух Ю. О. Міжнародна трудова міграція в період фінансово-економічної кризи / Ю. О. Цевух // російсько-українське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва. Матеріали науково-практичної конференції. – Х.: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. – 2011. – С. 317-319.

Дорошенко Т.А.

студентка,

Науковий керівник: Радзивілл О.А.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний авіаційний університет

ОХОРОНА ПРАЦІ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ З УКРАЇНИ

Дана робота буде присвячена питанням охорони праці українських трудових мігрантів. На сьогодні зовнішня трудова міграція набула масштабного виміру: політико-економічна нестабільність, проблеми працевлаштування на батьківщині, низькі заробітні плати, а також ряд інших несприятливих умов стали причинами сучасних масових потоків громадян до інших країн. Відповідно до даних дослідження, проведеного в рамках проекту МОМ у 2014-2015 рр., за кордоном перебувають для здійснення трудової діяльності близько 700 тис. громадян України [1]. Вирішення проблем соціального забезпечення, захисту прав та інтересів громадян України за кордоном, шляхом укладення міждержавних угод, завжди залишались серед пріоритетів міграційної політики нашої країни.

Право на охорону праці є одним із невід'ємних прав людини, тому забезпечення здорових та безпечних умов праці є одним із найбільш важливих секторів соціальної політики Євросоюзу (ЄС). Так, в статті 153 Договору про функціонування Європейського союзу чітко визначено, що забезпечення охорони праці є одним із найважливіших напрямів соціальної політики ЄС.

Правові засади політики ЄС у сфері охорони праці базуються зокрема на положеннях Загальної декларації прав людини (1948 р.), Міжнародного Пакту про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Конвенцій і Рекомендацій Міжнародної організації праці, Європейської соціальної хартії (1961 р. та 1996 р.). В цих актах універсального й регіонального рівня закладено основоположні стандарти міждержавного співробітництва з питань соціального забезпечення й захисту населення, що стали взірцевими для держав-членів Європейського Союзу. Останній з вищезгаданих документів

проголошує основні права найманих працівників в межах ЄС, а саме: право на працю у будь-якій країні ЄС за вибором; свободу вибору професії та справедливу заробітну плату; покращення умов життя і праці; соціальний захист; професійне навчання; охорону здоров'я і безпеку праці; пенсію і гідне забезпечення старості тощо [2]. Ці положення стосуються виключно легальних працівників країн ЄС.

Розкриваючи питання охорони праці трудових мігрантів, слід зазначити такі важливі документи, як Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів (1977 р.), Угода про співробітництво в галузі трудової міграції та соціального захисту трудящих-мігрантів (1994 р.), Конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав (2008 р.), Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (2014 р.) (далі Угода про Асоціацію). Системний аналіз норм вищезазначених міжнародних договорів, дає змогу зробити висновок, що для офіційно працевлаштованих громадян України за кордоном створюється національний режим в країні-реципієнті, тобто трудові мігранти наділені тим же колом трудових прав і обов'язків, що і громадяни даної країни. Зокрема, в Європейській конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів, ст. 16 проголошує, що «трудящим-мігрантам, яким дозволено займатися роботою, надається режим, не менш сприятливий, ніж режим, що надається працівникам країни перебування» [3] також ст. 17 Угоди про Асоціацію зазначає, що «ставлення до працівників, які є громадянами України та які законно працевлаштовані на території держави-члена, має бути вільним від будь-якої дискримінації на підставі громадянства стосовно умов праці» [4].

Одним з основних способів захисту власних трудових прав за кордоном для громадян є звернення до дипломатичних та консульських установ, оскільки захист прав та інтересів громадян України за кордоном, є одним із завдань дипломатичної служби. Відповідні дипломатичні представники та консули зобов'язані приймати звернення громадян.

З вищесказаного випливає, що на базі Європейського законодавства українські трудові мігранти мають досить багатьох можливостей для захисту своїх прав. Проте, на даний час постає питання чи виконуються всі норми цих нормативних актів. Зрозуміло, що громадяни, які працюють нелегально або напівлегально за кордоном обмежені в своїх правах. Мігранти працюють та проживають в нелюдських умовах, зіштовхуються з проблемою неадекватного рівня заробітної плати, у порівнянні з зарплатнею, яку отримують громадяни країни-реципієнта також вони стають об'єктами дискримінації на основі релігії, політичних поглядів, раси – все це суперечить Європейському законодавству.

Таким чином, можна констатувати, що державами ЄС було прийнято низку законодавчих актів, які всебічно охоплюють проблему охорони праці іноземців, проте це стосується лише легальних трудових мігрантів. Тому на сьогодні є актуальним питання розвитку механізмів соціального партнерства з країнами ЄС у сфері зовнішньої трудової міграції, що дасть українським

заробітчанами можливість легалізувати свою трудову діяльність за кордоном, а також дасть впевненість у захисті своїх соціальних прав, які передбачені як законодавством країн-реципієнтів, так і відповідними міжнародними договірними документами, які можливо Україна підпише у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Міграція в Україні: факти і цифри [Електронний ресурс]: за даними Представництва Міжнародної організації з міграції в Україні. – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf
2. Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів (укр/рос) від 24.11.1977 № ETS N 93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_307
3. Європейська соціальна хартія від 03.05.1996 № ETS N 163 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_062
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011

Тацька Д.Є.

студентка,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

МЕХАНІЗМ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Європейський Союз був створений як економічне і політичне об'єднання без будь-яких певних повноважень у галузі захисту прав людини, однак права людини дедалі більше стають невід'ємною частиною програм ЄС, що швидко розвивається.

Із листопада 1993 р., після ратифікації її державами – членами Європейського співтовариства, набула чинності Маастрихтська угода про поглиблення та розширення європейської інтеграції (Договір про Європейський Союз). Із цього часу Співтовариство має назву Європейський Союз. Європейський Союз – це міждержавна організація, створена на основі міжнародного договору. Діяльність ЄС, як і його попередника, спрямована, головним чином, на співробітництво в соціально-економічній сфері. Проте в Договорі про Європейський Союз були сформульовані «умови вступу до ЄС», де, зокрема, йдеться про те, що майбутня держава-учасниця має володіти реально діючою системою охорони основних прав і свобод та бути учасницею Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод, ухваленої Радою Європи в 1950 р. (ст. 6 розділ I). Відтоді захист прав людини стає одним із основних напрямів політики і діяльності ЄС.

Система Європейського Союзу вирізняється досконалим інституційним механізмом, у тому числі й стосовно дотримання прав людини і основних

свобод. Серед семи основних органів Євросоюзу (Європарламент, Європейська Рада, Рада ЄС, Єврокомісія, Суд ЄС, Європейський центральний банк, Рахункова палата ЄС) Судові належить провідне місце у захисті прав і свобод людини. Юрисдикція Суду є обов'язковою для держав-членів. Він складається із суддів і генеральних адвокатів. Призначення відбуваються за домовленістю між урядами; місця генеральних адвокатів резервуються за найбільшими європейськими державами. Обираються судді і генеральні адвокати на шість років і мають право на переобрання. Місце перебування Суду – Люксембург.

Вадою системи Європейського Союзу вважалася відсутність у її рамках конвенції про права людини та основні свободи. Адже Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод такою не є, тому що стосується не лише 28 держав – членів Європейського Союзу, а й інших європейських країн та Туреччини [1, с. 253].

7 грудня 2000 р. на засіданні Європейської ради була прийнята Хартія основних прав Європейського Союзу (далі – Хартія), що поклато початок заповненню цієї правової прогалини. Хартія була підписана керівниками Європейського парламенту, Ради і Єврокомісії. Документ не передбачав його підписання та ратифікації державами, не був міжнародним договором і не мав юридично обов'язкового характеру. Хартія приймалась як політичний документ, на підставі якого країни створюють уніфіковані національні норми та право Євросоюзу. У подальшому Хартію основних прав Європейського Союзу було включено до проекту Конституції для Європи, а за неможливості її прийняття до Лісабонського договору 2007 р. Основний документ ЄС – Лісабонський договір, а також Хартія, як його невід'ємна складова, набув юридичної чинності 1 грудня 2009 р. Отже, Євросоюз отримав правовий документ, який містить наразі найбільш повний перелік громадянських, політичних, економічних, соціальних та культурних прав осіб (резидентів Євросоюзу), які напрацьовані світовим співтовариством.

На сьогодні найзначнішу роль у сприянні забезпеченню та захисту прав людини на європейському рівні відіграє Рада Європи – політична міждержавна організація, яка складається з 47 держав-членів, головною сферою діяльності якої від моменту виникнення є захист прав людини та основних свобод. Рада Європи діє на засадах Статуту від 3 серпня 1949 р., у преамбулі якого проголошується, що духовні й моральні цінності, які є загальною спадщиною народів держав-членів, є першоосновою принципів особистої й політичної свободи та верховенства права, на яких ґрунтується істинна демократія [4].

Основними органами Ради Європи, які діють у сфері захисту прав людини, є зазначені нижче.

Комітет міністрів є керівним органом РС, що складається з міністрів закордонних справ держав-членів або їх постійних представників, які перебувають у Страсбурзі, а також інших членів урядів [5, с. 207-209]. Комітет, зокрема, приймає висновки у формі рекомендацій урядам із питань, що розглядаються, готує до ухвалення тексти конвенцій та угод, здійснює контроль за виконанням рішень Європейського суду з прав людини.

Парламентська асамблея є консультативним органом, складається з представників кожної держави-члена, що обираються зі складу його парламенту. Національна делегація має включати представників всіх політичних партій, які входять до складу парламенту. Асамблея є консультативним органом, що надає рекомендації та висновки Комітету міністрів, котрі останній може, однак не зобов'язаний, враховувати. Асамблея може приймати резолюції як механізм розвитку власних поглядів та політики.

Європейський суд з прав людини – постійний орган Ради Європи, який розглядає міждержавні справи та індивідуальні скарги на порушення статей Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод з боку держав – учасниць Конвенції.

Європейська система захисту прав людини включає в себе також інститут Комісара Ради Європи з прав людини (далі – Комісар). 7 травня 1999 р. Комітет міністрів Ради Європи на своїй 104-й сесії в Будапешті прийняв Резолюцію (99) 50 про Комісара з прав людини Ради Європи. Таким чином, в рамках найавторитетнішої правозахисної організації, якою є Рада Європи, з'явився новий інститут, незалежна посадова особа, завдання якої сприяти повазі прав людини та їх дотриманню в країнах РЄ.

Вельми важливе положення міститься в п. (е) ст. 3 Резолюції. Відповідно, Комісар має визначати можливі недоліки у законодавстві і практиці держав-членів щодо дотримання прав людини, як вони визначені у документах Ради Європи, заохочувати ефективну імплементацію цих стандартів державами-членами і допомагати їм, за їхньої згоди, у виправленні таких недоліків. Відповідно до п. f ст. 3 Резолюції Комісар подає у відповідних, на його думку, випадках Комітету міністрів або Парламентській асамблеї та Комітету міністрів доповідь, що стосується конкретних питань, а за змістом п. h подає Комітету міністрів та Парламентській асамблеї щорічну доповідь. Прикладом такої діяльності може бути Звіт Комісара РЄ з прав людини Т. Хаммарберга про його візит до України з 19 по 26 листопада 2011 р. [2].

Важливо зазначити, що, по-перше, Комісару надана ініціатива щодо аналізу законодавства і правозастосовної практики держав – членів Ради Європи – повноваження, якого позбавлений Європейський суд з прав людини, оскільки механізм Суду починає діяти тільки після отримання звернення про порушення прав людини. По-друге, Європейський суд з прав людини не проводить оцінки того або іншого національного нормативного акта. Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Суд лише ухвалює рішення про те, чи допустила держава в конкретному випадку порушення права або свободи згідно зі своїми зобов'язаннями за Конвенцією. Проте прийнятий Комітетом міністрів Ради Європи документ (Резолюція (99) 50) містить немало обмежень і застережень щодо діяльності Комісара. Зокрема, згідно з п. 2 ст. 1 Резолюції (99) 50 Комітету міністрів Ради Європи: «Комісар поважає повноваження і виконує функції, відмінні від тих, що виконуються контрольними органами, створеними відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод або іншого договору про права людини Ради Європи». Крім того, Комісар Ради Європи з прав людини «не повинен розглядати індивідуальні скарги» [2].

Повноваження Комісара розглядати скарги фізичних осіб могли б посилити можливості оперативного реагування на порушення прав людини. Однак автори Резолюції не мали бажання підірвати систему, що склалася, оскільки у разі порушення права або свободи жертва такого порушення має право скористатися механізмом Європейського суду з прав людини. Тим більше, що після набуття чинності Протоколом № 11 до Конвенції фізичні особи отримали прямий доступ в цю правозахисну судову установу [3, с. 35].

Створення посади Комісара РЄ з прав людини є гарною можливістю зміцнити системний підхід до заохочення і захисту прав людини в рамках Ради Європи. Ефективність діяльності Комісара значною мірою залежить від готовності держав співпрацювати з ним, а також від політичної волі цих держав і їх рішучості поліпшувати ситуацію із дотриманням прав людини в регіоні.

Список використаних джерел:

1. Европейское право. Право Европейского Союза и правовое обеспечение защиты прав человека / Рук. авт. колл. и отв. ред. д.ю.н., проф. Л.М. Этнина. – 2-е изд., пересмотр. и доп. – М.: Норма, 2007. – С. 301.
2. Конституційні акти Європейського союзу. Частина 1. – К.: Видавництво «Юстиніан», 2005. – С. 21.
3. Шишкова Н. Хартія основних прав Європейського Союзу і проблеми її конституційного розвитку // Юридичний журнал. – 2004. – № 4. – С. 35.
4. Charter of fundamental right of the European Union // Official Journal of the European Communities 2000/p.364/01.
5. Аббакумова Д. Створення та становлення Комітету Міністрів Ради Європи / Д. Аббакумова // Юридичний вісник. – 2014. – № 2. – С. 206-210.
6. Аббакумова Д. В. Комітет Міністрів Ради Європи: міжнародно-правова природа та повноваження : монографія / Д. В. Аббакумова. – Х. : Право, 2016. – 256 с.
7. Аббакумова Д. В. Щодо контрольних механізмів захисту прав людини в межах Ради Європи / Д. В. Аббакумова // Актуальні проблеми сучасного міжнародного права : зб. наук. ст. за матеріалами I Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 27 листоп. 2015 р. : у 2 ч. / редкол.: А. П. Гетьман, І. В. Яковюк, В. І. Самощенко та ін. – Х. : Право, 2015. – Ч. 1. – С. 248-256.

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Болюбаш С.І.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

НОВИЙ ЕТАП ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Земельна реформа в Україні пройшла чимало етапів. Її розвиток зумовлений формуванням правосвідомості громадян відповідно до засад ринкової економіки та запровадженням приватної власності на землю, якої до проголошення незалежності не існувало. Наразі земельна реформа ще не завершена і перебуває на новому, п'ятому етапі.

П'ятий етап земельної реформи тісно пов'язаний із забезпеченням створення ринку земель. Для забезпечення умов ефективного функціонування ринку необхідно, в першу чергу, вдосконалити правове регулювання земельних відносин, певною мірою осучаснити його. Деякі нормативні акти, спрямовані на використання землі як об'єкту ринкових відносин, вже було прийнято протягом останніх п'яти років.

При прийнятті Земельного кодексу України в 2001 році було встановлено обмеження на відчуження земель сільськогосподарського призначення до 2005 року. Законом України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» однією із обов'язкових умов для скасування мораторію визначено набрання чинності законом України про державний земельний кадастр.

Так, 23 травня 2012 року постановою Кабінету Міністрів України № 513 було затверджено Порядок проведення інвентаризації земель. Метою проведення інвентаризації було визначено, зокрема, забезпечення ведення Державного земельного кадастру, здійснення контролю за використанням і охороною земель.

Окрім того, відбулися зміни і в порядку реєстрації речових прав на земельну ділянку. Було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення та спрощення процедури державної реєстрації земельних ділянок та речових прав на нерухоме майно» Правом державної реєстрації на земельну ділянку наділялись нотаріуси, що прискорює момент набуття права власності при здійсненні купівлі-продажу землі або інших правочинів. В подальшому, Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення повноважень нотаріусів та особливостей реєстрації похідних речових прав на земельні ділянки сільськогосподарського призначення» нотаріусам відкрили доступ і до Державного земельного кадастру при здійсненні реєстрації речових прав та інших нотаріальних дій щодо земельної ділянки.

Для урегулювання питання визначення компетенції уповноважених суб'єктів з управління використанням земель певної території, в 2012 році прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування земель державної та комунальної власності», яким було розмежовано повноваження органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, в тому числі щодо відведення земельних ділянок. Повноваження органів виконавчої влади в частині погодження проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок також було змінено Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури відведення земельних ділянок та зміни їх цільового призначення».

З метою спрощення та вдосконалення реєстрації земельних ділянок прийнято Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо формування земельних ділянок та їх державної реєстрації на підставі документації із землеустрою, розробленої до 2013 року», «Про внесення зміни до статті 50 Закону України «Про землеустрій» щодо спрощення процедури виготовлення проектів землеустрою для відведення земельних ділянок», якими було врегульовано певні питання щодо подання та погодження технічної документації на землю.

Для п'ятого етапу земельної реформи вагому роль відіграло прийняття та набуття чинності 1 січня 2013 року Законом України «Про Державний земельний кадастр».

Зазначену позицію розділяє Мельник О.О., який визначає прийняття Закону України «Про Державний земельний кадастр» було однією із умов зняття мораторію та запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, а також відновлення можливості вносити земельні частки (паї) до статутних капіталів господарських товариств, саме його прийняття і можна вважати відправною точкою нового етапу [1, с. 210].

Така позиція узгоджується і з позицією Уряду, викладеній в Плані дій з проведення земельної реформи та створення прозорого ринку земель сільськогосподарського призначення, затвердженому розпорядженням КМУ від 26 жовтня 2011 р. N 1072-р, та в Плані пріоритетних дій Уряду на 2016 рік, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 травня 2016 р. № 418-р. Зокрема, в Плані пріоритетних дій Уряду на 2016 рік визначено курс на завершення земельної реформи, шляхом створення умов для запровадження сталих земельних відносин, у тому числі через стимулювання укладення довгострокових договорів оренди та запровадження обігу таких прав (зокрема продаж прав оренди та їх застава) та прийняття Закону України «Про обіг земель».

Прогресивною стала постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2016 р. N 580, якою запроваджено принцип екстериторіальності. Так, заява про затвердження технічної документації подається до територіального відділення Держгеокадастру, реєструється, після чого автоматично обирається відділення Держгеокадастру, яке здійснюватиме погодження проекту. Таким

чином, забезпечується прозорість функціонування процедури набуття права власності на землю.

Також з метою подальшого створення ринку земель було розроблено Методику нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення, що є одним із невід'ємних елементів для створення ефективного ринку земель сільськогосподарського призначення.

Довгоочікуваною подією було і прийняття Розпорядження Кабінетом Міністрів України «Питання Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру» від 30 листопада 2016 р. № 910-р, яким нарешті врегульовано питання визначення компетенції Держгеокадастру та Державної інспекції сільського господарства зі здійснення державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів. Тепер державний контроль за охороною земель та дотриманням земельного законодавства здійснюється відповідними органами Держгеокадастру, що сприятиме притягненню до відповідальності недобросовісних землекористувачів, а також попереджень в подальшому порушень як Земельного кодексу України, так і Закону України «Про охорону ґрунтів».

Незважаючи на те, що на необхідності створення ринку земель було неодноразово наголошено, дане питання так і залишається дискусійним. Водночас, запровадження ринку землі покликане залучити додаткові інвестиції в економіку, спростити земельні відносини й мобілізувати оборот землі. Однак, головним питанням є можливість забезпечення ефективності функціонування такого ринку, як в правовому, так і в технічному полі.

Враховуючи вищезазначене, метою п'ятого етапу земельної реформи є забезпечення ефективного використання та підвищення цінності земельних ресурсів, досягнення суттєвого збільшення соціального, інвестиційного і виробничого потенціалу землі, перетворення її у самостійний фактор економічного зростання.

Таким чином, можна виділити наступні основні напрями п'ятого етапу земельної реформи:

- створення ринку земель сільськогосподарського призначення, шляхом прийняття Закону України «Про обіг земель»;
- забезпечення прозорості системи управління земельними ресурсами;
- чітке визначення повноважень публічно-владних органів в сфері використання та охорони земельних ресурсів;
- зменшення бюрократичного навантаження на землевласників через спрощення реєстраційних процедур;
- закінчення інвентаризації земель та якісне наповнення Державного земельного кадастру;
- вжиття заходів, направлених на ефективне використання земельних ділянок.

Для реалізації мети завершального етапу земельної реформи в Україні було б доцільно врахувати досвід іноземних держав, в яких реформування земельних відносин було успішно завершено. Так, в Грузії земельна реформа

проходила в два етапи, в результаті яких було значно спрощено процедуру реєстрації прав на землю та створено ринок землі, що дало потужний поштовх для розвитку економіки держави. Ефективний ринок земель сільськогосподарського призначення, як елемент земельної реформи, запроваджено і в Литві. При цьому значна кількість орних земель знаходиться у володінні великих компаній, які належно забезпечують охорону земельних ресурсів [2].

Підсумовуючи зазначене, стає зрозумілим, що земельно-реформаційні правовідносини протягом останніх декількох років важко віднести до четвертого етапу земельної реформи, оскільки вони спрямовані не на оптимізацію землекористування та посилення охорони земельних ресурсів, що відповідно є метою четвертого етапу. До їхнього основного спрямування скоріше можна віднести вдосконалення земельних правовідносин, забезпечення принципу прозорості в системі управління землею, завершення процесів, пов'язаних із перерозподілом земельних ділянок, запровадження ринку землі.

Список використаних джерел:

1. Мельник О.О. Земельна реформа в Україні: історія проведення та сьогодення / Мельник О.О. // Вісник Таврійського державного агротехнологічного університету. Випуск 22. – 2015. – С. 208-217.
2. Романовська О. Міжнародний досвід земельної реформи: чому немає панацеї / Романовська О. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.case-ukraine.com.ua/wpcontent/uploads/2013/06/MonthlyCaseStudy30052013_Land-Reform-FINAL.pdf

Дроздовська Ю.А.

студентка,

Науковий керівник: Остапенко Л.О.

кандидат юридичних наук, асистент,

Навчально-науковий інститут права та психології

Національного університету «Львівська політехніка»

ПРО ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНИ ТА СРСР. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Аграрні відносини на сьогоднішньому етапі розвитку економіки розглядаються, як одні з визначальних і домінуючих в агропромисловому комплексі. Аграрні відносини представляють собою всю сукупність виробничих, соціальних, культурно – відносин між структурними формами в процесі виробництва, обміну, розподілу і споживання продовольства, що визначається характером землеволодіння і землекористування.

Аграрні відносини – це особливий вид відносин, який формується в суспільстві між членами цих відносин, а також являється пріоритетним у системі правових відносин [1, с. 90].

За часів існування СРСР при створенні колгоспів і радгоспів відбувалося насильницьке усуспільнення засобів праці, худоби тощо. Не бажаючи вступами у колгоспи, селяни масово різали худобу. Тому кількість коней з 1929 по 1935 рр. скоротилася з 32,6 млн. до 14,9 млн., приблизно у 2 рази зменшилося поголів'я великої рогатої худоби, припинилося зростання валової продукції сільського господарства [1, с. 115].

У наступні десятиліття більшість колгоспів і радгоспів були збитковими. У них впроваджувався позаекономічний примус до праці, відновлювалися феодальні методи експлуатації, відбувалося волонтариське витіснення різних форм власності, насамперед приватної, штучно фабрикувалися дві форми власності – колективна і державна.

Насправді колективна форма власності в сільському господарстві була одержавленою, управління нею здійснювалося адміністративно-командними методами, впродовж кількох десятиліть через механізм «ножиць цін» (завищених на продукцію промисловості і занижених на сільськогосподарську) весь додатковий і значна частка необхідного продукту вилучалися з села. Внаслідок такого пограбування селян зростало відчуження сільськогосподарських працівників від землі та інших засобів виробництва, втрачалися стимули до праці тощо. Крім того, проводилася політика прискороного зменшення колгоспів і збільшення кількості радгоспів.

Після розпаду СРСР перед незалежними державами постало питання про шляхи радикальної перебудови аграрних відносин. Все це зумовило необхідність за проведення радикальних реформ в аграрному секторі.

Після здобуття Україною незалежності важливо при виробленні та реалізації аграрної політики в Україні помилково не зробили ставку лише на створення фермерських господарств, на домінування приватної власності. Адже аграрно-промислові об'єднання здійснюють спеціальний випуск продукції рослинництва і тваринництва, займаються її первинною обробкою і зберіганням, вступають у виробничу кооперацію з постачальниками промислової продукції для сільського господарства

Під аграрними реформами – процес трансформації економічних відносин і насамперед відносин власності в сільському господарстві. Оскільки складовими частинами економічних відносин є техніко-економічні відносини та відносини економічної власності, то матеріальна основа аграрної реформи – це насамперед зміни в технологічному способі виробництва: впровадженні нової техніки, культури землеробства, нових форм організації виробництва і праці та ін. [2, с. 7, 8].

Варто зазначити що аграрні відносини тісно пов'язані з власністю на землю. Існує приватна власність на землю, має місце купівля і продаж її. Тобто вона виступає як товар.

В умовах ринкових перетворень в країнах колишнього СРСР значного поширення набуло твердження, що тільки приватна власність на землю дає змогу ефективно вести сільське господарство, і здійснюється курс на перетворення землі в об'єкт купівлі-продажу. В Україні першим кроком до цього стало паювання землі та узаконення купівлі-продажу ділянок землі, на яких облаштоване підсобне господарство, побудовані кооперативні гаражі,

підприємства тощо. Якими б не були кроки земельної реформи, відправним пунктом має стати визнання її соціальної спрямованості. Введення плати за землю, можливість продажу земельних ділянок, запровадження приватної власності на товарну землю, закріплення права безстрокового володіння землею з наступним її успадкуванням, здача земельних ділянок в оренду іноземним громадянам тощо, повинні вирішуватися виважено, оскільки можуть призвести до розвалу існуючих господарств і цим самим спричинити проблеми в забезпеченні населення продовольством, а промисловості – сировиною [3, с. 87].

Держава активно регулює аграрні відносини через механізм цін, оподаткування, кредитну політику, надання субсидій для сільського господарства, шляхом заохочення експорту сільськогосподарської продукції та ін. Слід звернути особливу увагу на зберігання, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції (в Україні через погане зберігання втрачається близько 25% всієї продукції).

Також при вступі України до Європейського Союзу на Україну буде покладена необхідність пошуку шляхів подальшого реформування розвитку аграрного сектора вітчизняної економіки. Маються на увазі, по-перше, перегляд внутрішньої аграрної політики у плані переходу на спільні для країн з ринковою економікою засади з регулюванням ринку, ефективною фінансовою підтримкою сільського господарства і створенням сучасної ринкової інфраструктури, а по-друге, вдосконалення зовнішньоекономічної політики, з прийняттям аналогічних з ЄС правил регулювання зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією.

При проведенні аграрної політики важливе значення має посилатися на світовий досвід, аналізу і шукаючи ті варіанти побудови аграрної платформи в Україні, котра би була вигідною і зручною для усіх громадян української держави.

Список використаних джерел:

1. Аграрне право України : Підручник / За ред. О. О. Погрібного. – К.: Істина, 2007. – 448 с.
2. Посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни Аграрне право // М. В. Шульга, В. П. Жушман, Г. С. Корнієнко. – Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. – 30 с.
3. Андрійчук В. Г., Зубець М. В., Юрчишин В. В. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти. – К.: Аграрна наука, 2005. – 140 с.

Кухар С.Ю.

студентка,

Науковий керівник: Остапенко Л. О.

кандидат юридичних наук, асистент,

*Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

В умовах сьогодення, у зв'язку із розвитком земельних відносин у сфері аграрного сектору економіки, питання земельної реформи та перспектив її розвитку є досить актуальним. Оскільки Україна відноситься до країн, які займають провідні місця за родючістю земель і є аграрною країною, це ще більше актуалізує питання вивчення подальших земельних реформ, перспектив їх розвитку та аналіз сучасного стану.

Ми вважаємо, що земельна реформа – це поетаповий, довгостроковий комплекс дій та заходів, спрямований на ліквідацію та усунення дійсних недоліків, покращення існуючих умов земельного законодавства, а також вжиття заходів щодо підвищення ефективності її впорядкування.

Зокрема, науковець П. М. Саблук вважає, що «земельна реформа – це комплекс правових, економічних, екологічних аграрних, технічних і організаційних заходів щодо створення умов для розвитку багатокладності в економіці, справедливого і обґрунтованого перерозподілу земель, переходу до переважно економічних методів управління земельними ресурсами» [1].

Метою земельної реформи є створення прийнятних умов для рівноправного розвитку різних форм власності і господарювання на землі, усунення монополізму у цій сфері, спонукання людей до раціонального використання та охорони земель.

Відомо, що є 4 етапи земельної реформи з чим ми і погоджуємося. Власне, потреба у реформуванні земельних відносин почалася ще з дев'яностих років минулого століття, згідно із змістом якої, 18 грудня 1990 року Верховна Рада України прийняла Постанову [далі – Постанова] «Про земельну реформу»[2] всі землі тодішньої республіки були оголошені об'єктом реформи. Відповідно до Постанови послідував перерозподіл земель з одночасною передачею їх у приватну та колективну власність, а також у користування підприємствам, установам і організаціям з метою створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі, формування багатокладної економіки, раціонального використання та охорони земель.

У січні 1992 року з прийняттям Верховною Радою України Закону України від 30 січня 1992 року N 2074-ХІІ «Про форми власності на землю» і в березні цього ж року – нової редакції Земельного кодексу України започаткований другий етап земельної реформи. Цими документами були внесені суттєві зміни у форми власності на землю – в Україні запроваджувалися три форми власності на неї: приватна, колективна і

державна, причому юридично визнано, що дані форми власності є рівноправними.

Третім етапом земельної реформи стало прийняття Указів Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва» (10 листопада 1994 р.), «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям» (8 серпня 1995 р.), «Про оренду землі» (23 квітня 1997 р.). Цей етап ознаменувався тим, що відбулося реальне роздержавлення землі.

Початком четвертого етапу земельної реформи (став Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» (грудень 1999 р.), яким передбачався вільний вихід членів КСП із складу цих підприємств зі своїми земельними і майновими паями та створення на їх основі інших суб'єктів господарювання, заснованих на приватній власності.

Із прийняттям Земельного кодексу України у 2001 році [3] для розвитку його положень прийнято понад 70 законів, які регулюють земельні відносини у сфері використання та охорони земель і є основоположні для формування ринку земель як несільськогосподарського, так і сільськогосподарського призначення. [4].

Аналізуючи, можна ствердити, що реформування земельних відносин відбувається вже понад 18 років. В силу цього, механізм здійснення земельної реформи передбачає власне здійснення таких заходів, як, по-перше, роздержавлення земель з визначенням категорій земель, що залишаються у державній власності та приватизацію земель шляхом передачі їх у колективну власність колективним сільськогосподарським підприємствам, сільськогосподарським кооперативам, сільськогосподарським акціонерним товариствам, у тому числі створеним на базі радгоспів та інших державних сільськогосподарських підприємств, а також у приватну власність громадянам.

По-друге, видачу сертифікатів або дозволів на право на земельну частку (пай) громадянам-членам колективних сільськогосподарських підприємств і організацій та надання реалізації громадянам права на земельну частку на їх розсуд (у межах чинного законодавства).

По-третє, формування і розвиток ринку земель та його інфраструктури, а також організацію державного контролю за функціонуванням ринку земель.

Найвагомішими проблемами земельного реформування на сьогодні визнано:

- незавершеність розмежування та впорядкування економічних та правових відносин власності [5];
- недосконалість державного управління земельними ресурсами та землекористуванням, земельного законодавства та інфраструктури ринку земель, особливо земель сільськогосподарського призначення;
- застарілість системи ведення державного земельного кадастру, який створений на вирішення питань щодо гарантій прав на землю, перерозподілу земель, землеустрою, диференційованого й повного оподаткування.

Погоджуємося із думкою Н.Ткаченка [6], який зазначає, що аналіз світового досвіду здійснення земельних реформ дозволяє стверджувати, що для розв'язання означених вище проблем в країні повинні бути: мобілізація селян і їх організаційна участь у здійсненні реформи; демократичний уряд, що може здійснювати земельну реформу, а також сильні партійні організації, які представляють групи населення, які зацікавлені в селянських голосах. В Україні такі умови на даний час не присутні у достатньому обсязі.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що для покращення та розвитку, реалізації заходів земельної реформи, для її успішного завершення, підвищення ефективності раціонального використання зокрема, треба вжити ряд наступних організаційно-правових заходів, а власне:

1) вдосконалення та доопрацювання наступних законів «Про ринок земель», «Про консолідацію земель», «Про сільські товариства з регулювання обороту земельних ділянок сільськогосподарського призначення», «Про державний фонд земель сільськогосподарського призначення», «Про завершення земельної реформи»;

2) створення державної програми розвитку земельних відносин до 2020 року та державної програми «Землеустрій України»;

3) розроблення наукових досліджень щодо прогнозування розвитку подальших аграрно-земельних відносин;

4) впровадити в Україні договір оренди землі, включаючи земельні частки (паї), єдиного зразка, затвердивши його постановою Кабінету Міністрів України;

5) провести загальнонаціональну нормативну грошову оцінку земель сільськогосподарського призначення з подальшою її переоцінкою не рідше одного разу на 10-15 років;

Список використаних джерел:

1. Саблук П. Т. Розвиток земельних відносин в Україні / П. Т. Саблук. – К. : ННЦІАЕ, 2006. – 396 с., с. 216.

2. Постанова Верховної Ради України «Про земельну реформу» від 17.12.1990 № 563-ХІІ // Відом. Верхов. Ради УРСР (ВВР), 1991, № 10, ст. 100.

3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III [Електронний ресурс]: – Режим доступу <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

4. Богіра М. О. Проблеми у землекористуванні, зумовлені проведенням земельної реформи в Україні, та шляхи їх подолання / М. О. Богіра, М. О. Ступень // Землевпоряд. вісн. – 2012. – № 3. – С. 16–18.

5. Сіра Е. О. Земельна реформа в Україні та її наслідки для розвитку агросфери / Е. О. Сіра // Наук. Вісн. НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.14. – С. 152–157.

6. Ткаченко Н. М. Актуальні питання обліку земельних ділянок України в умовах різних форм власності / Н. М. Ткаченко // Вісн. екон. науки. – 2010. – № 2 (18). – С. 162–165.

7. Указ Президента України Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]: – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

Плахотнік Д.В.
студент,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ОПОСЕРЕДКУВАННЯ ДОГОВОРОМ ОРЕНДИ ЗЕМЛІ ПРАВА ПЕРЕДАВАТИ ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ У ЗАСТАВУ

Згідно з ч. 1 ст. 13 ЗУ «Про оренду землі» договір оренди землі – це договір, за яким орендодавець зобов'язаний за плату передати орендареві земельну ділянку у володіння і користування на певний строк, а орендар зобов'язаний використовувати земельну ділянку відповідно до умов договору та вимог земельного законодавства [1]. Таким чином, договір оренди землі опосередковує лише дві правомочності власника (володіння та користування). Актуальним є питання щодо можливості опосередкування договором оренди права на передачу земельної ділянки у заставу. Прямої заборони на це в Земельному кодексі, ЗУ «Про оренду землі» та інших законах не передбачено. У ч. 2 ст. 6 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) зазначено, що сторони мають право врегулювати у договорі, який передбачений актами цивільного законодавства, свої відносини, які не врегульовані цими актами [3]. Виходячи з цих положень, сторони мають можливість врегулювати у договорі оренди землі свої відносини щодо опосередкування права на передачу земельної ділянки у заставу.

Проте, право передачі майна у заставу за своєю природою є елементом правомочності розпорядження, тобто, визначення юридичної долі майна. Договором, який може опосередковувати зазначене право є договір управління майном.

Зокрема, ч. 1 ст. 1037 ЦК передбачає, що управитель управляє майном відповідно до умов договору. Управитель може відчужувати майно, передане в управління, укладати щодо нього договір застави лише за згодою установника управління [3].

Згідно з ч. 2 ст. 628 ЦК сторони мають право укласти договір, в якому містяться елементи різних договорів (змішаний договір). До відносин сторін у змішаному договорі застосовуються у відповідних частинах положення актів цивільного законодавства про договори, елементи яких містяться у змішаному договорі, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті змішаного договору [3]. Отже, у випадку, якщо договором оренди землі буде передбачено право орендаря передавати земельну ділянку у заставу, то цей договір буде мати ознаки змішаного. Проте, виникає питання щодо можливості існування такого договору.

На законодавчому рівні прямої вказівки на це не закріплено, на відміну від інших договорів. Так, згідно з ч. 1 ст. 958 ЦК якщо товарний склад має право розпоряджатися речами, визначеними родовими ознаками, до відносин сторін застосовуються положення про договір позики, а час та місце повернення товарів визначаються загальними положеннями про зберігання [3].

Однак, ч. 2 ст. 14 ЗУ «Про оренду землі» передбачає, що типова форма договору оренди землі затверджується Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ) [1]. Так, постановою КМУ від 3 березня 2004 року N 220 затверджено Типовий договір оренди землі. У випадку, якщо на законодавчому рівні передбачається типова форма договору, то сторони не мають права виходити за її межі. Таким чином, при укладенні договору оренди землі обмежується принцип свободи формування умов договору для сторін, який передбачено у ст. 628 ЦК.

Якщо проаналізувати положення Типового договору оренди землі, що затверджений постановою КМУ, то можна зробити висновок, що він також прямої заборони на можливість опосередкування права на передачу земельної ділянки у заставу договором оренди землі не містить. Хоча, у розділі «Інші права та обов'язки сторін» закріплено, що останні визначаються відповідно до ЗУ «Про оренду землі» [2]. Останній же не містить такого права орендаря як передача земельної ділянки у заставу.

З огляду на це, можна зробити висновок про неможливість опосередкування договором оренди землі зазначено права. Отже, у випадку, якщо сторони передбачать у договорі право орендаря передавати земельну ділянку у заставу, то таке положення не буде мати юридичної сили.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про оренду землі» від 06.10.1998 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1998 – № 46-47. – Ст. 280.
2. Про затвердження Типового договору оренди землі. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2004 року № 220.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Каташинський Є.О.

студент,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Збереження національної пам'яті, культури, історії та традиції є однією з передумов становлення та розвитку нації. Без збереження культурної спадщини неможна зберегти історію. Перші роки після проголошення незалежності були часом непростих реформувань усієї системи права. Динамічні процеси законодавчих змін не завжди мали позитивний вплив на становлення та розвиток інституту культурної спадщини. Ці процеси ускладнили правозастосовну діяльність компетентних суб'єктів. Саме тому дослідження цієї теми, розробка шляхів вирішення цього питання має дуже важливе доктринальне значення.

Культурна спадщина – це сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини (абз. 2 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про охорону культурної спадщини»). Під об'єктом культурної спадщини законодавець розуміє визначне місце, споруду (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність... і зберегли свою автентичність. На цьому прикладі бачимо, що законодавець не намагається ввести певні узагальнюючі категорії, а обмежується лише перерахуванням тих чи інших об'єктів.

На даний момент у законодавстві існує велика кількість суміжних схожих понять, чіткого тлумачення яким законодавець не надає [1, с. 17].

В.Ф. Зверховська дуже чітко визначає ознаки культурних цінностей: а) унікальність (єдиний і неповторний, у своєму роді, предмет, винятковий за своїми художніми та іншими якостями чи такий, що став великою рідкістю); б) значимість для суспільства; в) особливий правовий режим; г) культурні цінності можуть перебувати у цивільному обігу чи бути виключеними з нього. Крім того, не існує часового або вартісного критерію визнання певної речі культурною цінністю [2, с. 109].

За природними властивостями культурні цінності поділяються на: рухомі та нерухомі, національного та місцевого значення [6].

Об'єкти культурної спадщини можуть виступати як об'єкти права власності та зобов'язальних правовідносин.

Пам'ятка може перебувати у державній, комунальній або у приватній власності (ст. 17 ЗУ «Про охорону культурної спадщини»). Більша частина культурних цінностей знаходиться у державній власності.

До способів набуття державою права власності на культурну цінність відносять: а) викуп пам'ятки у випадках, передбачених законом; б) виявлення скарбу, що становить культурну цінність (ч. 4 ст. 343 ЦК); в) виявлення предметів, які були виявлені під час археологічних досліджень (ч. 1, 2 ст. 18 ЗУ «Про охорону археологічної спадщини»).

Суб'єктами права приватної власності на культурні цінності можуть бути фізичні та юридичні особи, що набувають таке право на підставі: а) придбання; б) знахідки; в) набутті права власності за набувальною давністю.

Особи приватного права можуть придбати об'єкт культурної спадщини лише за умови укладення з відповідним органом охорони культурної спадщини охоронного договору. Державою встановлений перелік пам'яток, які не підлягають приватизації.

Набути право власності за набувальною давністю можна лише на рухомі культурні цінності, крім випадків, встановлених ЦК [2, с. 135-138].

Власник культурної цінності має зобов'язання: 1) утримування майна, що належить йому, якщо інше не встановлено законом або договором [7, ст. 322]; 2) укладання охоронного договору із компетентним органом після придбання цінності. Порядок укладання охоронних договорів та їхні типові форми затверджені відповідною постановою КМУ [5, ст. 23]; 3) держава має право на привілейовану купівлю пам'яток, що належать до недержавної частини Музейного фонду України; 4) встановлюється спеціальний порядок придбання у власність держави культурних цінностей, що заявлені до вивозу за кордон [4, ст. 20]; 5) забезпечення публічного доступу до пам'яток; б) держава вправі звернутися до суду з позовом про примусове відчуження або викуп пам'ятки у випадку, якщо в результаті діянь власника пам'ятці загрожує пошкодження або знищення.

Також виділяють підстави припинення права власності: а) викуп пам'ятки у випадках, передбачених законом; б) знищення.

КК України передбачає відповідальність за умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини чи їх частин (ч. ч. 2-5 ст. 298).

Об'єкти культурної спадщини можуть виступати ще й як об'єкти зобов'язальних правовідносин.

Група зобов'язань з передачі культурних цінностей у власність включає договори купівлі-продажу, міни та ін. Договори купівлі-продажу нерухомих культурних цінностей укладаються за загальними правилами, тобто у письмовій формі з нотаріальним посвідченням і подальшою державною реєстрацією прав, що з нього виникають [7, ст. 657]. В.Ф. Зверховська зазначає, що спеціальні вимоги законодавства щодо договору купівлі-продажу пам'яток культурної спадщини передбачають:

а) повідомлення у письмовій формі відповідного органу охорони культурної спадщини про намір продати пам'ятку [7, ст. 20]; б) наявність згоди від даного органу на відчуження пам'ятки [7, абз. 1 ч. 1 ст. 18];

в) укладання охоронного договору між покупцем та органом охорони культурної спадщини [2, с. 141-143].

До способів оплатного відчуження культурних цінностей відноситься також договір міни [7, ст. 715]. Цей договір має багато спільного із договором купівлі-продажу, тому до нього застосовуються загальні положення про купівлю-продаж [7, ст. 716].

Пам'ятки можуть здаватись в оренду для розміщення в них музеїв, виставок, для пансіонатів, готелів, туристичних баз, ресторанів, для розміщення офісів та різних установ. Проте їх використання з метою господарювання не повинно завдавати шкідливого впливу на будівлю, особливо її художню оздобу [3, с. 55]. Договір найму (оренди) нерухомих культурних цінностей укладається у письмовій формі та підлягає державній реєстрації відповідно до частини першої ст. 4 ЗУ «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [2, с. 180].

Договір безоплатного користування пам'яткою культурної спадщини укладається відповідно до вимог ЦК і повинен містити відомості про особливості, що складають предмет охорони цього об'єкта, а також вимоги до збереження пам'ятки. Безкоштовне користування культурними цінностями застосовується у сфері соціально-культурного обслуговування населення: користування послугами бібліотек та архівів тощо.

У сфері цивільного обігу культурних цінностей вагому роль відіграє комісійна торгівля антикваріатом. Цивільно-правовий обіг антикваріату на сьогодні є обмеженою діяльністю, оскільки вивозити антикваріат за межі України, відповідно до чинного законодавства, суворо заборонено [2, с. 173].

Предмети та їх фрагменти, що одержані в результаті археологічних розкопок, ордени, медалі, печатки, різноманітні види зброї забороняється приймати на комісію та продавати через спеціалізовані комісійні магазини, а також на аукціонах [2, с. 175].

На сучасному етапі встановлення правового регулювання інституту культурної спадщини, деталізація положень щодо обігу об'єктів такої спадщини є нагальною проблемою, що потребує щонайшвидшого вирішення. Сучасне українське законодавство є досить безсистемним, характеризується фрагментарністю та має невизначену кількість пробілів і прогалин. Окрім цього, даний інститут не має єдиного тлумачення, не встановлені чіткі обмеження у цивільно-правовому обігу культурних цінностей, не визначені вимоги до суб'єктів цих відносин, відсутня єдина класифікація культурних цінностей, що значно обтяжує, а іноді й унеможлиблює діяльність у сфері правозастосування [2, с. 3]. Найскорішого вирішення та усунення усіх законодавчих колізій та пробілів потребує не правова система, а самі об'єкти культурної спадщини. Нівелювання закону, порушення нормативних приписів, недостача уваги з боку держави тощо призвело до того, що дуже велика кількість пам'яток культури опинилося в жахливому становищі.

Список використаних джерел:

1. Богуславский М. М. Культурные ценности в международном обороте: правовые аспекты / М. М. Богуславский. – М. : Юристъ, 2005. – С. 17.

2. Зверховська В. Ф. Культурні цінності як об'єкти цивільних прав: Дис.... канд. юрид. наук: 12.00.03 / В. Ф. Зверховська; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса, 2015. – С. 3, 109, 135-138, 141-143, 173, 175, 180.

3. Курило Т. В. Правова охорона культурної спадщини України: Монографія / Т. В. Курило. – Л.: Новий Світ, 2000, 2011. – С. 55.

4. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей [Електронний ресурс] : закон України від 21.09.1999 р. № № 1068-XIV. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1068-14>. – Назва з екрана.

5. Про затвердження Порядку укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2001 р. № 1768 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 1. – Ст. 6.

6. Про охорону культурної спадщини [Електронний ресурс] : закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>. – Назва з екрана.

7. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15> – Назва з екрана.

Федорук Ю.А.

студентка,

Научный руководитель: Корнеева Е. М.

старший преподаватель,

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ НАСЛЕДОВАНИЯ ДОЛИ УЧАСТНИКА В УСТАВНОМ КАПИТАЛЕ ОБЩЕСТВА С ОГРАНИЧЕННОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ

Одним из актуальных вопросов сегодня выступает наследование доли участника в обществе с ограниченной ответственностью (далее – ООО). Это определяется тем, что законодательная база в области урегулирования данной сферы является не совершенной, в определенных случаях противоречивой, что порождает всё новые дискуссии как в науке, так и в практической деятельности.

Легальное определение ООО содержит статья 140 Гражданского кодекса Украины (далее – ГК Украины) [1], однако, обращаясь к специальному регулированию – ст. 50 Закону Украины «О хозяйственных обществах» – обществом с ограниченной ответственностью признается общество, которое имеет уставный капитал, разделенный на доли, размер которых определяется учредительными документами [2].

С момента смерти участника ООО, либо вступления в законную силу решения суда о признании гражданина умершим, открывается наследство на имущество, принадлежащее последнему на праве частной собственности, к наследникам также переходят права и обязанности, включая право на долю в уставном капитале общества. Однако, книга VI ГК Украины не содержит норм, которые бы прямо регулировали переход в порядке наследования доли

участника в уставном капитале ООО, как, к примеру, установлены правила о наследовании права на земельный участок (ст. 1225 ГК Украины), доли в праве общей совместной собственности (ст. 1226 ГК Украины) и т.д. В то же время, среди положений Книги VI ГК Украины отсутствуют и нормы, которые бы не позволяли включать право на долю в состав наследства или запрещали правопреемство в этих правах [3, с. 38]. Так, ст. 1218 ГК Украины закрепляет, что состав наследства представляет собой все права и обязанности, принадлежавшие наследодателю на момент открытия наследства, и не прекратившиеся вследствие его смерти. В то же время, ч. 2 ст. 1219 ГК Украины предусматривает, что в состав наследства не входят права и обязанности, которые неразрывно связаны с лицом наследодателя, в частности право на участие в обществах и право членства в объединениях граждан, если иное не установлено законом или их учредительными документами. Однако, ст. 147 ГК Украины и ст. 55 Закона Украины «О хозяйственных обществах» указывает на возможность наследования имущественного права на долю в ООО. В определенной степени сложившуюся коллизию устранило постановление Верховного суда Украины «О судебной практике по делам о наследовании» от 30.05.08 г. № 7, где в п. 9 указано, что в спорах о наследовании доли участника предпринимательского общества необходимо учитывать, что решение данного вопроса не подпадает под запрет п. 2 ч. 1 ст. 1219 ГК Украины. При этом наследуется не право на участие, а право на долю в уставном (складочном) капитале [4].

Анализ теоретических исследований и судебной практики позволяет выделить две основных модели наследования доли участника в уставном капитале ООО. Так, первая модель заключается в автоматическом переходе доли от наследодателя к наследнику, если устав не содержит требования о принятии в общество наследников умершего участника. В таком случае наследнику должна быть выплачена причитавшаяся наследодателю доля. Наследник может претендовать на часть имущества, пропорциональную принадлежавшей наследодателю доле в уставном капитале общества (ч. 2 ст. 148 ГК Украины). В таком случае расчет с наследником производится после утверждения отчета за год, в котором умер участник общества (в т. ч. если наследник отказался стать его участником), но в срок до 12 месяцев со дня смерти участника. Кроме доли в имуществе, наследнику необходимо выплатить долю прибыли, полученной обществом в текущем году до момента его смерти [5].

Вторая модель, напротив, требует в императивном порядке получения согласия общества на включение наследника в ряды участников ООО и, как правило, не может быть изменена нормами устава. В таком случае возникает вопрос – достаточно принятия решения от общества в целом или же необходимо получить согласие всех участников ООО. Ведь решение собрания, как высшего органа общества, и решение участника – это явления разные, особенно если учитывать, что для принятия решения на собрании необходимо простое большинство голосов. В. Кравчук по этому поводу замечает, что переход прав на долю допускается только с согласия других участников общества, а не общества, как такового [6, с. 25]. Так, по мнению

Н. Михеевой следует получить согласие от каждого отдельного участника ООО, которые входят в его состав. В случае же отказа хотя бы одного из участников наследник не может считаться таким, что принят в состав участников ООО [7, с. 83]. Правовую позицию по этому вопросу высказал и ВСУ, который в п. 30 постановления Пленума «О практике рассмотрения судами корпоративных споров» указал, что принятие решения о вступлении наследника (правопреемника) участника в ООО относится к компетенции общего собрания участников общества. Таким образом, согласие других участников выражается в форме именно позитивно проведенных для наследника общих собраний ООО [8, с. 170].

Статья 55 Закона Украины «О хозяйственных обществах» указывает на случаи, когда наследник имеет преимущественное право на вступление в общество. Такое право наследника реализуется исключительно с момента утверждения ООО решения о его принятии в общество. Однако, следует обратить внимание на то, что решение о внесении изменений в устав считается принятым, если за него проголосуют участники, владеющие в совокупности более чем 50% общего количества голосов участников общества (ст. 59, 60 Закона Украины «О хозяйственных обществах»). В связи с этим возникает вопрос, что делать в ситуации, когда доля наследодателя в ООО составляла более 50% [5]. Ответ можно найти в п. 4.8 Постановления Пленума Высшего Хозяйственного суда Украины от 25.02.2016 г. № 4 «О некоторых вопросах практики разрешения споров, возникающих из корпоративных правоотношений», где указано, что голоса, приходящиеся на долю умершего (ликвидированного) участника, не учитываются во время голосования по вопросу о принятии наследника или правопреемника в общество, при определении правомочности общего собрания для принятия решения о принятии наследника или правопреемника участника общества к этому общества, а также при решении других вопросов. Таким образом, во время установления легитимности общего собрания участников ООО и наличия кворума для проведения этих сборов следует учитывать голоса других участников общества, которые без голосов, приходящихся на долю умершего (ликвидированного) участника, составляют в совокупности 100 % [9].

Исходя из вышеизложенного, следует вывод, что правовое регулирование вопросов, связанных с наследованием доли участника в обществе с ограниченной ответственностью, требует более точной детализации всех нюансов, которые могут вызвать трудности у лица, наследующего столь специфический объект.

Список использованных источников:

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 16 січня 2003 року. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15> – Назва з екрану.
2. Про господарські товариства [Електронний ресурс] : закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> – Назва з екрану.
3. Печений О. П. Проблеми спадкування частки у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю [Текст] / О. П. Печений // Українське комерційне право – 2012. – № 12. – С. 37-43.

4. Постанова Пленуму Верховного суду України від 30 травня 2008 року № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08> – Назва з екрану.

5. Спадкування частки учасника у Товаристві з обмеженою відповідальністю [Електронний ресурс] : Юридична компанія Юріс-Консалт – Режим доступу : <http://www.uris-c.com.ua/2012/03/22/спадкування-частки-учасника-у-товари>. – Назва з екрану.

6. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах [Текст] : автореферат дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 Цивільне право, сімейне право, цивільний процес, міжнародне приватне право / В. М. Кравчук. – Л. : Б. в., 2009. – 434 с. – С. 350

7. Михеева Н. Переход к наследникам доли в уставном капитале ООО: спорные вопросы теории и практики [Текст] / Н. Михеева // Хозяйство и право. – 2008. – № 4. – С. 81–87.

8. Лавріненко І. А. Спадкування частки у статутному капіталі ТОВ [Текст] / А. І. Лавріненко // Часопис Київського університету права – 2014. – № 1. – С. 168–174.

9. Постанова Пленуму Вищого Господарського суду України від 25.02.2016 р. № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16> – Назва з екрану.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Вішар Ю.Ю.

аспірант,

Науковий керівник: Бошицький Ю.Л.

кандидат юридичних наук, професор, ректор,

Київський університет права

Національної академії наук України

ПРАВОВА ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

Специфіка та багатофункціональність об'єктів охорони прав інтелектуальної власності у фармацевтичній сфері обумовлює їх виділення в окрему частину законодавства. Врахування переваг вільної торгівлі, яка є одним із стратегічних напрямів економічного розвитку України для набуття статусу держави з ринковою економікою, вочевидь, дозволяє право власності на інтелектуальні продукти, пов'язані із розробкою, виробництвом і використанням лікарських засобів, встановити на п'єдестал лідера серед інших об'єктів інтелектуальної власності. Певною мірою, зрозумілі завдання системи охорони здоров'я України та державної політики у сфері фармацевтики й мета вітчизняного законодавства у сфері виробництва, імпорту, експорту, продажу, розподілу, дистрибуції та умов застосування лікарських засобів, що обумовило мету і завдання захисту прав інтелектуальної власності у такій специфічній та надзвичайно наукоємній галузі, як фармацевтична. Безумовно, вже існуюча система правового контролю й захисту інтелектуального продукту у фармацевтиці має низку недоліків, що спричиняє спірні питання при впровадженні та використанні об'єктів інтелектуальної власності і потребує ретельного вивчення і науково – практичних досліджень.

Низка нормативних актів щодо створення лікарських засобів із введенням в господарський обіг складається з Конституції України, Цивільного кодексу України, Закону України «Про лікарські засоби» [1, с. 123], «Основи законодавства України про охорону здоров'я», підзаконних нормативних актів, прийнятих органами виконавчої державної влади (Міністерством охорони здоров'я України), міжнародних договорів та конвенцій [3, с. 13]. Набуття статусу держави з ринковою економікою Україна проголосила вступом до Світової організації торгівлі (СОТ), при цьому передбачалося підписання Україною угоди TRIPS (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) із встановленням необхідних стандартів у сфері прав інтелектуальної власності, що вважалося процедурним в якості одного із 29 міжнародних договорів, що підписуються кожною країною при вступі до СОТ, й з 01.01.1995 року встановлені мінімальні норми охорони права

інтелектуальної власності, які повинні відображатися у національному законодавстві, що є обов'язковим для всіх членів СОТ [4, с. 16]. Насамперед, це зумовлено однаковим підходом до об'єктів, що можуть одержати охорону як винаходи, обсягу виключних прав, що надаються, а також вимог до охорони «нерозголошуваних» даних, що стосуються фармацевтичної продукції.

Нормами чинного законодавства України, зокрема статтею 55 Конституції України, статтею 20 Господарського кодексу України, статтею 16 Цивільного кодексу України, статтею 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та статтею 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» передбачений дієвий механізм захисту прав власників патентів на винаходи та торговельні марки, який здійснюється уповноваженими державними органами у встановленому законом порядку [2, с. 47]. Статтями 177 та 229 Кримінального кодексу України передбачена кримінальна відповідальність за використання чужого винаходу та товарного знаку. Відповідно до частини 5 статті 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», патент надає його власнику виключне право забороняти іншим особам використовувати винахід (корисну модель) без його дозволу, за винятком випадків, коли таке використання не визнається згідно з цим Законом порушенням прав, що надаються патентом [2, с. 69]. Аналогічні норми щодо торговельних марок містить Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», згідно з абзацом 8 статті 28 Закону про винаходи, продукт визнається виготовленим із застосуванням запатентованого винаходу, якщо при цьому використано кожну ознаку, включену до незалежного пункту формули винаходу, або ознаку, еквівалентну їй.

Отже, вибіркового аналізу вітчизняної нормативно – правової бази інтелектуальної власності в області фармації, свідчить про те, що правова охорона та захист вимагають адекватного підходу, заснованого на спеціальних знаннях в області хімії, фармакології та медицини [5, с. 44]. За розробкою, виробництвом і реалізацією фармацевтичного інтелектуального продукту здійснюється правовий контроль низкою державних установ, структур та інститутів, результатом чого повинно бути створення діючого правового механізму в інтересах країни з високим рівнем доходів та економікою, заснованою на інтелектуальних цінностях.

Науково-практичне дослідження інтелектуальної власності в області фармації зумовлене особливим об'єктом, що визначено законодавством України та міжнародними договорами. Науковим підґрунтям для проведення дослідження зазначених питань послужили низки праць вітчизняних та зарубіжних вчених. В своїх роботах І.А. Кириченко, Г.О. Андрощук, Н.О. Артамонова, Н.М. Жданова довели, що основними об'єктами винаходів і корисних моделей у фармації є біологічно-активні сполуки (БАС) [4, с. 20], фармацевтичні композиції, способи отримання БАС і фармацевтичних композицій, способи лікування, нове застосування відомих лікарських засобів. Вказано на господарську незалежність патентів на БАС із найширшим об'ємом охорони, які неможливо обійти. Вчені Г.О. Андрощук і В.І. Мунтіян вдало представили зв'язок захисту інтелектуальної власності та рівня

економічної безпеки підприємств фармацевтичної галузі [3, с. 24]. Дослідження відомого фахівця в галузі розвитку інтелектуальної продукції Речела Торнлі довело важливість для фармацевтики таких об'єктів інтелектуальної власності, як торговельна марка та промисловий знак, де закінчення терміну дії патенту на препарати і генеричні лікарські засоби дає шлях на ринкову реалізацію, що призводить до нерівнозначної конкуренції з оригінальним ЛЗ, не застосовуючи торговельної марки і промислового зразка оригінала, який вже має тверду репутацію серед лікарів та пацієнтів. Перспективи розвитку фармакології в сфері економіки та ринку галузі визначені в роботах В.В. Чумака і В.А. Юдіна.

Попри те, що розробки інтелектуального продукту у фармацевтичній галузі є ризикованими й дуже вартісними, дана галузь є найбільш прибутковою, що спричинило перерозподіл пріоритетів приватних над публічними, та практично призвело комерціалізацію в ранг цільового призначення, зводячи нанівець поняття первинного покликання фармації [6, с. 29]. На низькому рівні знаходиться винахідницька діяльність в Україні, яка потребує правового захисту й стимулювання з боку держави. Вочевидь, важливість вищезазначених існуючих проблем визначається відсутністю дзеркальної системи відповідальності та компетентного експертування, яка призводить до інтелектуальної колізії та викликає необхідність проведення комплексного дослідження стосовно рушійності механізмів охорони, захисту, контролю інтелектуальних продуктів фармації, пов'язаних з розробкою, виробництвом і використанням.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про лікарські засоби» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, № 22, ст. 86 із змінами зміними і доповненнями, внесеними Законом України № 3370-IV (3370-15) від 19.01.2006).
2. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України № 35, 2003).
3. Андрощук Г.О. Правова охорона інтелектуальної власності у фармацевтичній галузі: економіко – правовий аспект / Г.О. Андрощук. – К.: Український союз інтелектуальної власності, 2002. – С. 13-27.
4. Артамонова Н.О. Спосіб – основний об'єкт патентного права в медичній галузі / Н.О. Артамонова, Н.М. Жданова // Інтелектуальна власність. – 2004. – № 5. – 16-20 с.
5. Рэчел Торнлі. Правовая охрана фармацевтических препаратов / Рэчел Торнлі // Інтелектуальна власність. – 2004. – № 3. – С. 44-51.
6. Харченко В.М. Особливості судової процедури щодо охорони прав на об'єкти промислової власності // Юридичний журнал, – № 1. – 2002.

Гуцал І.Ю.

студентка,

Науковий керівник: Шуст Н.Б.

доктор соціологічних наук, професор,

Навчально-науковий юридичний інститут

Національного авіаційного університету

ПРОБЛЕМАТИКА ПІРАТСТВА НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Боротьба з комп'ютерним піратством та охорона авторських прав зараз є однією з актуальних проблем світу, та й України в тому числі. З піратством на ринку інтелектуальної власності ведуть боротьбу не тільки державні органи, які виявляють та припиняють правопорушення, а й легальні виробники об'єктів авторського права.

В українському суспільстві склалися дві протилежні ідейно-правові позиції. Прибічники першої позиції, носіями якої є суб'єкти законодавчої ініціативи, контролюючі органи, імпортери та суб'єкти права інтелектуальної власності, вважають, що це є зло для суспільства та економіки країни. А інша позиція полягає в тому, що серед продавців, виробників-бізнесменів та більшості споживачів існує думка, що це є ніби благо й захист для населення від поширення занадто дорогої ліцензованої продукції [3, с. 13].

Піратство завдає шкоди усім, хто задіяний у процесі створення, відтворення і розповсюдження об'єктів авторського права. Автори не отримують винагороди за використання своїх творів; видавці, виробники фонограм, розповсюджувачі – не отримують відповідного прибутку та втрачають частину потенційних покупців; покупці – з одного боку, мають комерційну вигоду, купуючи дешеві піратські твори, а з іншого – користуються неякісною продукцією (в більшості випадків); держава – не отримує відповідних відрахувань до бюджету за використання об'єктів авторського права, в результаті чого скорочуються видатки на культуру.

Таким чином, на рівні держави піратство створює загрозу для розвитку національної культури, оскільки автори, видавці, виробники фонограм та інші особи, які сприяють авторам у розповсюдженні їх творів, втрачають фінансову підтримку. Піратство робить не вигідним витрачання часу, зусиль, досвіду для створення нових, оригінальних, якісних творів, внаслідок чого споживач продукту культури вимушений задовольняти свої культурні потреби другорядною продукцією, яка не є продуктом вищого ґатунку як за змістом, так і за формою [2, с. 7].

Захист авторських й суміжних прав, залежно від ступеня і характеру їхніх порушень, може передбачати цивільно-правову, адміністративну й кримінальну відповідальність, які регламентуються Законом України «Про авторське право і суміжні права» та іншими спеціальними законами і кодексами [1].

В Законі України «Про авторське право і суміжні права» визначено, що піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав – опублікування,

відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів [1].

Прагнучи ввійти повноправним членом в світову інформаційну спільноту, Україна останнім часом істотно допрацьовує існуючу нормативно-правову базу по захисту авторських прав.

Проте реформа законодавства – тільки перший крок держави, що має намір захищати свою (і чужу) інтелектуальну власність. За ним слідує створення ефективної правозастосовчої системи, покликаної забезпечити безумовне виконання прийнятих норм [3, с. 15].

На жаль, таке поняття як «охорона», так само, як і поняття «захист» не знайшли свого нормативного визначення, ані у чинному Цивільному кодексі України, ані у Законі України «Про авторське право і суміжні права» [1]. Зазначені вище нормативно-правові акти встановлюють загальні умови та способи захисту цивільних прав та інтересів. При цьому умови захисту як особистих, так і майнових авторських та суміжних прав базуються на загальній моделі захисту суб'єктивних цивільних прав, але з певною специфікою. Тому характер порушення авторського права і суміжних прав обумовлює порядок та межі реалізації конкретних способів захисту, які в свою чергу застосовуються шляхом здійснення комплексу узгоджених дій, що спрямовані на охорону прав та інтересів суб'єктів авторського права і суміжних прав.

На сучасному етапі глобалізації інформаційного суспільства питання захисту авторського права вимагає ще більшої уваги, ніж це було раніше. Суспільство розвивається у надзвичайно швидких темпах і саме через цей фактор законодавча база потребує постійного оновлення, розширення та застосування новітніх заходів охорони. Саме ці методи можуть стати ключовими у боротьбі з піратством на території нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права»: за станом на 27 жовтня 2016 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 1993.
2. Штефан О. Дещо до питання про порушення у сфері авторського права / О. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2012. – № 6. – С. 3-13.
3. Ковальський В. Захист права інтелектуальної власності. Проблема контрафакту / В. Ковальський // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2010. – № 6. – С. 12-18.

Zhovtiak L.E.

*Student of LL.M. in Human Rights at the Faculty of Law,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

COPYRIGHT VIOLATIONS IN THE INTERNET: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UKRAINIAN REALITY

Implementation of digital technology has changed the ways in which the objects of intellectual property rights are distributed. Digitalization, except the advantages, such as possibility to disseminate freely works within intervention of intermediaries, is also provides new possibilities to infringe authors' rights and increase unauthorized use of copyright works. The authors' proprietary intellectual property rights and moral rights, as well as their enforcement, could be easily violated by the Internet user, thus, in modern world, the need for effective protection over the unauthorized usage of intellectual property objects could not be exaggerated.

Taking into consideration great demand for legal protection of the copyright in the Internet, especially in Ukraine, lots of scientists raised in issue for scientific discussion. For instance, following scientists contributed into research: Y.M. Baturina, V.I. Zhukova, D.M. Boyko, O.V. Dzera, O.V. Kochanovska, U.V. Nosikov and so on. Among foreign scientists it is necessary to name E. Fleischmann, K. Koelman, T. Vinje, Gr. Smith, J.P. Barlow and lots of others. At the same time, lot of issues are remaining uncovered and needs further investigation.

The topic regarding the most effective protective measures are still quire disputable among the scientists. For instance, «some experts have argued that the answer to this problem is placing legal liability for copyright infringement on those who allow and enable Internet copyright pirates to exist, namely the Internet Service Providers (ISPs)»[2, p. 2]. This scientists base their considerations on the facts that ISPs make a profit from the pirates' usage of the Internet and are able to control how their subscribers use the Internet. Contrary, it shall be kept in mind that in many cases ISPs acts as passive carriers, thus some limitation from copyright liability shall be granted to them. The others experts convinced that technological measures (for instance, «digital watermarking») is more effective than legal norms. However, the most effective way is to protect the rights of the copyright holders by different means, among which legal norms play the vital role.

From the end of nineteen century the most important treaty in the field of copyright was the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, which was adopted in 1886 (Ukraine has ratified it in 1995 year). Despite the fact that it was revised quite regularly in order to provide solutions to problems caused by developments of modern objects of intellectual property (such as phonography, photography, radio, cinematography, television), it do not include any specific provisions to regulate relations that occurred in the Internet.

Also, it is necessary to outline Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (the TRIPS), which purpose is «to ensure that measures

and procedures to enforce intellectual property rights do not themselves become barriers to legitimate trade» [1, p. 46].

Currently, the most specific international regulation regarding the means of protection of the intellectual property rights in the Internet (i.e. technological protection measures or rights management information) is the WIPO Copyright Treaty (hereinafter – the «WCT») and the WIPO Phonograms and Performances Treaty, which both were ratified by Ukraine in 2001 year.

Furthermore, in European Union several directives were introduced in order to regulate intellectual property relations. Among other, it is necessary to draw attention on Directive of the European Parliament and of the Council 2001/29/EC as of 22.05.2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society and the Directive 2004/48/EC as of 29.04.2004 on the enforcement of intellectual property rights.

In the United States of America, the Digital Millennium Copyright Act (DMCA) was adopted in October 1998 in order to implement the obligations, which USA took after ratification of WCT and the WPPT in 1997.

According to doctrine, two forms of copyright infringement could be distinguished: direct copyright infringement and secondary copyright infringement, which is subdivided into two categories: contributory and vicarious copyright infringement [2, p. 4].

In case of direct copyright infringement, a copyright holder shall prove his ownership and the fact that the copying was made by the copyright violator (i.e. by direct evidence of copying or by showing that the copyright object are similar to the original object) and was used in a way that violated one of the copyright holder's exclusive rights. In such a case, the fact of knowledge or intent shall not be obligatory for conviction. In case if the person was not personally engage in the violating activity, but bears responsibility, the secondary copyright infringement has occurred (for instance, liability of ISPs). Contributory copyright infringement occurred if the violator know and contributes to the infringing conduct. Vicarious copyright infringement occurred if the violator was able and entitled to control the infringer's acts and receives a financial benefit.

Concerning the secondary liability, the DMCA exempt ISPs from copyright liability in case if certain conditions are met. These conditions address following issues: 1) service provider's knowledge of the infringing material; 2) the service provider's control over the infringing material; 3) the financial benefit derived by the service provider from the infringing material; 4) the service provider's response on request to remove or disable access to infringing material [4, p. 3].

Thus, hosting providers have so-called «duty of care», that «requires that the hosting provider be aware of the copyright-infringing third-party content on the host's server» [3, p. 40]. All hosting providers are obliged to prevent the infringement of the copyright in case if they are aware of it. This means, that host providers shall delete the harmful content and prevent the uploading of such content again.

While talking about secondary liability for copyright infringement, the peer-to-peer file sharing services are usually observes primarily. The Napster and Grokster cases, is a illustrative examples of effective sues by record companies for

encouraging users of peer-to-peer services to violate copyrights. However, the social network sites (i.e. MySpace, Facebook, Vkontakte) gives a broad opportunities for copyright infringements (as the users' pages often contain copyrighted content uploaded without the owner's consent).

One other interesting issue is the peculiarities of treatment of hyperlinks as copyright infringement. In USA, where the copyright protection is on higher level than in Ukraine, a number of lawsuits were submitted in this regards. However, some judges rules that «hyperlinks do not constitute copyright infringement because no copy is actually created in the process of linking (Ticketmaster Corp v. Tickets.com, Inc)» [4, p. 5]. However, linking to the unauthorized copies of the intellectual property objects constituted contributory copyright infringement (i.e. Intellectual Reserve, Inc. v. Utah Lighthouse Ministry, Inc. case).

The important peculiarity of the copyright infringement in the Internet that influence on the liability for such actions, is it global nature. For instance, the some of the actions that are not legally binding in one country could violates the copyright laws in other countries where material may be accessed.

Unfortunately, Ukrainian legislation do not contain special legal norm for protection of copyright in the Internet. Relations regarding copyright in Ukraine is regulated by the Civil Code of Ukraine as of 16.01.2003 № 435-IV, Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» as of 23.12.1993 № 3792-XII and by Commercial Code of Ukraine as of 16.01.2003 № 436-IV regarding the software.

Despite the fact, that the main international treaties aimed on copyright protection were successfully ratified by Ukraine and became the part of Ukrainian legislation (thus, should be taking into consideration by the Internet users, state bodies (especially courts), it is not enough in order to protect copyright effectively. It worth to say that Ukrainian legislator has made several attempts in order to regulate the Internet sphere in Ukraine, however, as of now no final decision is introduced. One of the examples of such attempts is the draft law № 3353 «On amendments to some legislative acts of Ukraine on protection of copyright and related rights in the Internet» that was registered in Verkhovna Rada of Ukraine on 23.10.2015.

The first step in order to find the solution to the problems of protection of intellectual property on the Internet shall be implementation of the specialized legal regulation in Ukraine. While there was several legislative initiatives, none of them was effective. Thus, the problem of protection of copyright in the Internet nowadays will remain the greater interest until the full legislative clarification and unification.

References:

1. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights [Electronic resource]. – Access mode: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.pdf
2. Harrington M. On-line copyright infringement liability for Internet Service Providers: context, cases & recently enacted legislation [Electronic resource]. – Access mode: http://bciptf.org/wp-content/uploads/2011/07/45-Harrington_IPTF11.pdf
3. Intellectual Property and the Internet: Copyright Infringement Liability in the Digital Era // An Advisen Special Report [Electronic resource]. – Access mode: https://www.advisen.com/downloads/Intellectual_Property.pdf

4. Nordemann J.B. Liability for Copyright Infringements on the Internet: Host Providers (Content Providers) – The German Approach [Electronic resource]. – Access mode: https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-2-1-2011/2962/JIPITEC_Nordemann.pdf

Кузьмич І.І.

аспірант,

Науковий керівник: Бошицький Ю.Л.

кандидат юридичних наук, професор,

Київський університет права

Національної академії наук України

ПРАВОВЕ УРЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ОБЛАСТІ БІОМЕДТЕХНОЛОГІЙ

Визначальна роль у процесі стрімкого зростання біоекономічної індустрії належить біотехнологіям, продукція з яких застосовується у медичній, фармацевтичній, сільськогосподарській, харчовій, енергетичній сферах і охороні навколишнього природного середовища, що є запорукою соціально-корисного розвитку держави. Відомо, що біотехнологія – це система методів і способів застосування живих організмів та біологічних процесів у виробництві, що передбачає виготовлення продуктів, які містять речовини біологічного походження, отримані з біологічного джерела (клітин мікроорганізмів, тварин і рослин, продуктів їхньої життєдіяльності), з використанням технічних пристроїв на основі використання генно – інженерних та гібридомних технологій [4, с. 15].

Безперечно, така продукція, яка є результатом інтелектуальної діяльності людини, потребує захисту і охорони. Зміст специфіки правової охорони біотехнологій в тому, що патентна охорона не є обов'язковим елементом біотехнології, у своєму складі біотехнології можуть містити один або декілька об'єктів інтелектуальної власності, які можуть мати матеріалізовану й нематеріальну форми (біологічний матеріал, виділений з власного середовища за допомогою технічного способу; виріб, що складається з біологічного матеріалу або містить його; біологічні процеси створення, оборобки такого матеріалу, ізолювання його з природного середовища й аналізу, тощо [3, с. 12]. Зрозуміло, що вищезазначений інтелектуальний продукт вимагає ретельного дослідження критеріїв визнання його об'єктом інтелектуальної власності, специфіки реєстрації, стимулювання патентоздатності, відсутності системної законодавчої бази, причиною низького попиту завдяки капіталомісткості й довготривалій окупності, застарілої матеріально-технічної бази для впроваджень та низького рівня державного фінансування, тощо.

Безумовно, у вітчизняному законодавстві відображена цивільно-правова охорона об'єктів та суб'єктів інтелектуальної власності у галузі біомедтехнологій, удосконалення якої повинно встигати за біомедтехнологічною еволюцією [2, с. 14]. Необхідна й інноваційна модель

правового регулювання правових відносин, як суб'єктів інтелектуальної біомедтехнологічної власності, так і споживачів інтелектуального біомедтехнологічного продукту. Особливості суб'єктивних прав інтелектуальної власності у галузі біомедтехнологій націлюють на диференційований підхід до розмежування понять охорони та захисту, відповідальності та мотивації, компетентності та кваліфікації, регламентації та встановлення правил у цій сфері.

Наразі, завдяки дослідженню вітчизняних та зарубіжних науковців деяких аспектів проблематики економічного та правового забезпечення розвитку біотехнологій, а саме: Дж. Бартон, К. Ведовелло, Б. Карлсон, Л. Крачок, Р. Креспі, П. Респор, О. Слободян, Т. Швед, К. Фрімен, М. Холм, С. Якобсон; з'ясовано основні категорії правового регулювання сфери біотехнологій в Україні, їх статус, економічні та правові недоліки системи нормативного регулювання на національному та міжнародному рівні [2, с. 86]. Проте, спеціальний нормативний акт, присвячений біотехнологіям, відсутній у сфері правової охорони й, відповідно до статті 16 Конвенції про біологічне різноманіття доступ і передача технології лише має містити умови, які забезпечують ефективну охорону і захист прав інтелектуальної власності і відповідної технології [1, с. 66].

Згідно зі статтею 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», біотехнології як об'єкти винаходу (корисної моделі), можуть набувати форми речовини, штаму мікроорганізму, культури клітин рослин і тварин, способу їх створення та застосування [3, с. 26]. За Наказом Міністерства Освіти і науки України «Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель» від 22.01. 2001 року до продуктів, як об'єктів технології, внесено виріб, речовину, штаму мікроорганізму, культуру рослини і тварини, інший біологічний матеріал, зокрема й трансгенну рослину і тварину, а також процеси діагностування, лікування, що є об'єктом технології [3, с. 31]. У статті 2 Директиви 1998/44/ЄС, приписи якої становлять основний зміст статті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС до об'єктів винаходів у галузі біотехнологій закріплено біологічний матеріал – будь-який матеріал, що містить генетичну інформацію та може репродукуватися чи бути репродукованим у біологічній системі [5, с. 21]; мікробіологічний процес – будь-який процес, в якому задіяний мікробіологічний матеріал або який здійснюється на основі мікробіологічного матеріалу [3, с. 39]. Цей перелік є відкритим, як і перелік послуг пластичної хірургії, цілком задовільняючи інтереси транснаціональних компаній – патентовласників у біомедсфері.

Напрацьоване та перевірене часом наукове підґрунтя в роботах дослідників А. Савицької, О. Смотров, Р. Майданика, С. Антонова та інших [4, с. 47], по зазначених питаннях дають змогу розуміння договірних правовідносин в сфері надання медичних послуг у пластичній хірургії, як наявності односторонності, парадоксу, при неупередженому огляді результатів правового урегулювання. Дана проблема має своє відображення в періодичних публікаціях та науково-популярних виданнях таких, як Гладун З. «Скарга пацієнта: правові підстави і порядок розгляду», Флоря В.

«Попередження і розкриття лікарських злочинів за допомогою відеокамер та Інтернету», підтверджуючи фактичну відсутність дієвих засобів її компетентного вирішення [4, с. 29]. Поза увагою наукових досліджень залишилася стрімка трансформація форм та змісту об'єктів інтелектуальної власності в області біотехнологій та пластичної хірургії, не врахування якої призводить вже на сучасному етапі правових взаємовідносин до лімітування нормативно – правової бази, обмеженості прав та відповідальності правоутримувача інтелектуальних продуктів, як наслідок – правового хаосу понять захисту й охорони. Тому, на сучасному етапі залишається важливим пошук шляхів гармонійного співіснування суспільства, встановлення балансу між економічними цілями при розробці, виготовленні та використанні об'єктів права інтелектуальної власності в сфері біотехнологій та надання послуг в пластичній хірургії та віддзеркалення результатів даного права до пристосування якісного задоволення потреб громадян України.

Фактичне положення інтелектуальної біомедтехнологічної власності вказує на штучно сформовану експозицію невдалої імплементації міжнародних угод, положень, що, відповідно, притягує до можливості правового диктату, що є істотним обмеженням європеїзації для вітчизняного законодавства. Отже, актуальність науково-практичних досліджень очевидна, продиктована часом і реаліями. Таким чином, вважаємо, що дані дослідження повинні бути спрямовані на генерування ідей та результатів вітчизняних та міжнародних досліджень у правову спіраль вітчизняного законотворчого процесу, відтвореного в інтелектуалогамі біомедтехнологій, адаптації ототожнення інтелектуальної власності у галузі біомедтехнологій як інноваційної моделі правового урегулювання.

Список використаних джерел:

1. Бахчеванова Н.В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / Н.В. Бахчеванова, С.М. Макуха; за ред. А.П. Голікова. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – 2010. – 404 с.
2. Крачок Л.І. Аспекти технологічної безпеки аграрної галузі в Україні та світі: порівняльний аналіз / Л.І. Крачок // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2014. – Вип. 1. – С. 86–92.
3. Слободян О.М. Особливості патентування біотехнологічних винаходів у Європейському патентному відомстві / О.М. Слободян // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 225–229.
4. Федулова Л.І. Формування інноваційної системи біотехнологій: досвід зарубіжних країн, проблеми України / Л.І. Федулова, К.І. Федулова // Наука та інновації. – 2012. – Т. 8. – 3-4. – С. 51–66.
5. Sterckx S. Some Ethically of Biotechnological Inventions / S. Sterckx // European Intellectual Property Review. – 1998. – Vol. 20. – № 4. – P. 123–128.

СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Плетенчук Р.С.

студентка;

Тараненко С.М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

ГАРАНТІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Загальновідомо, що усі громадяни незалежно від віку, соціального статусу чи майнового стану володіють певними майновими правами. Так одним із головних і найважливіших майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є право на житло. Згідно з чинним законодавством, на державу покладається обов'язок утримувати та виховувати [1], здійснювати охорону [2], надавати допомогу [3] дітям зі статусом «дитина-сирота» і «дитина, позбавлена батьківського піклування». Проте аналіз чинного законодавства на практиці свідчить про низку порушень у сфері збереження та захисту житлових прав таких категорій дітей, в тому числі дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах. На жаль, внаслідок недосконалості законодавства та відсутності суворого контролю за діяльністю службових осіб ЖКГ, нотаріусів, осіб органів державної влади, осіб, які замінюють батьків, порушуються права на забезпечення дітей соціальним житлом. Незважаючи на усі нормативно-правові документи, діти залишаються найменш захищеною ланкою українського суспільства, а особливо це стосується дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, чий права часто порушуються або взагалі не визнаються.

Наразі це питання є як ніколи актуальним, адже проблема сирітства в Україні особливо посилилася в останні два роки. За офіційними даними, близько 5000 дітей стали сиротами внаслідок військових дій. Зафіксовано близько 800 випадків, коли дитина стала сиротою через те, що батьки залишилися проживати в зоні АТО або пропали безвісти. Так, за інформацією Міністерства соціальної політики, сьогодні майже 13 тисяч дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, перебувають на непідконтрольних українському Уряду територіях, або виведенні до РФ і їх доля не відома.

Водночас, лише за останніми офіційними даними, на 1 січня 2016 року в Україні проживає 73 182 дітей-сиріт і лише 20-23% – сироти, інші – діти, позбавлені батьківського піклування [4]. У цьому плані, як зазначають у своїй праці науковці Комарова Н.М., Пеша І.В., що за роки глибоких трансформацій українського суспільства виникли істотні проблеми з подальшим

влаштуванням дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, після закінчення навчання в інтернатному закладі. Крім того, практично зруйновано систему після інтернатного влаштування такої дитини, і передусім – забезпечення її житлом. Організаційні структури, які мають надавати допомогу такій молоді, як свідчить практика, діють неефективно [5]. Разом із тим у цьому аспекті важливо наголосити, що відповідно до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» відповідальність за збереження житла і повернення його дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, несуть місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування [3].

Як відомо, задекларована можливість отримати житло дитині-сироті на пільгових засадах є у більшості випадків нереальною з огляду на обсяги державного будівництва та відсутність механізму вирішення цього питання на місцевому рівні. Не можна визнати і таке, що діти, які мають власне житло, не завжди можуть розраховувати на розв'язання житлового питання після досягнення повноліття. Причини такої ситуації різні. Проаналізуємо деякі основні проблеми збереження та захисту житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а саме:

1. У сфері майнового права дітей-сиріт, першочерговим є прозорість та однозначність трактування нормативно-правової бази. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, погано орієнтуються у своїх правах, не знають, до кого звернутися в разі їх порушення. Тому важливу роль у сфері майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, відіграє інформованість щодо своїх прав, можливостей їх здійснення та ефективного захисту. Однак місцеві органи влади часто не обтяжують себе клопотом, аби поінформувати дітей-сиріт про майно, яке їм належить. Часто це відбувається лише з ініціативи самих неповнолітніх. Також не у кращому стані робота з повідомлення про осіб, які можуть розпоряджатися та управляти цим майном [5].

2. Зловживання у процесі управління майном сиріт виникають у сфері збереження за дитиною неприватизованого житла. Перш за все, це відбувалося внаслідок суперечностей, що існували в законодавчих актах. Так, Закон України «Про охорону дитинства» [3] передбачає, що у разі передачі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку чи піклування, влаштування в будинки дитини, дитячі будинки, школи-інтернати, дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї жила приміщення, в якому вони проживали, зберігається за дітьми протягом усього часу перебування їх у цих закладах, у опікунів чи піклувальників, дитячому будинку сімейного типу, прийомній сім'ї незалежно від того, чи проживають у жиллому приміщенні, з якого вибули діти, інші члени сім'ї.

3. Великою проблемою є те, що за останні роки зросла кількість незаконних операцій з житлом. У цьому випадку важливою гарантією захисту майнових прав дітей є ст. 17 Закону України «Про охорону дитинства» [3], яка встановлює, що батьки або особи, які їх замінюють, не мають права без дозволу органів опіки і піклування укладати договори, які підлягають

нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, відмовлятися від належних дитині майнових прав, здійснювати розподіл, обмін, відчуження житла, зобов'язуватися від імені дитини порукою, видавати письмові зобов'язання [6].

4. Зустрічаються окремі випадки порушень щодо законності рішень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування при наданні дозволів на укладання угод з житлом і майном від імені сиріт; трапляються факти службової недбалості посадових осіб, факти службового підроблення, тобто складання та видачі завідомо неправдивих документів, що спричиняє втрату майна дітьми. На практиці саме беззахисність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають під опікою і піклуванням у сім'ях громадян, провокує посадових осіб на протизаконні вчинки, особливо якщо справа стосується житлових та майнових інтересів [5].

5. Найбільш актуальною проблемою залишається те, що родичі не мають бажання збільшувати кількість проживаючих у квартирі, використовують житло, яке належить дитині, на власний розсуд, мало опікуючись її подальшою долею; батьки, які проживають на житловій площі, ведуть асоціальний спосіб життя, пиячать, створюють такі нестерпні умови, що краще жити в гуртожитку, ніж у власній квартирі; небажання самої дитини обтяжувати родичів своєю присутністю через малу житлову площу, ставати причиною конфліктів, непорозумінь; житло перебуває у такому стані, що неможливо жити, а коштів на його ремонт і облаштування немає; випускникам вигідніше жити в гуртожитку, а не на власній житловій площі, бо в такому випадку не потрібно платити за житло [5].

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновки, що законодавство України має численну кількість недопрацювань у сфері збереження та захисту житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківських прав. До того ж усе це несе за собою великі проблеми, які безпосередньо впливають як на життя соціально незахищених дітей так і на суспільство загалом. Крім того, для вирішення значної кількості цих питань варто зобов'язати фахівців центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, що здійснюють соціальне супроводження, інформувати вихованців та осіб, які замінюють батьків про їх права та обов'язки. Також варто посилити відповідальність посадових осіб за незалежне збереження майна, службову недбалість, підроблення документів та інші правопорушення, що спричинили або могли спричинити порушення майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

З позиції сьогодення, стає очевидним, що необхідно приділити увагу більш жорсткому відстежуванню вчинення правочинів від імені дітей: здійснення продажу, обміну, дарування житла, адже найчастіше саме завдяки таким махінаціям, діти-сироти та діти, позбавленні батьківських прав, починають жити аморальним та асоціальним життям, що значною мірою впливає на суспільство загалом.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Верховна Рада України. Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2010. – 63 с.
2. Сімейний кодекс України: із змінами і доповненнями станом на 15.06.2012 р.: офіційний текст. – К.: Правова єдність, 2012. – 80 с.
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III (з подальшими змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.
4. <http://magnolia.org.ua/uk/content/ponad-73-tysyachi-ditey-syrit-prozhyvaye-v-ukrayini>.
5. Комарова Н.М. Методичні рекомендації для соціальних працівників, державних службовців щодо розвитку сімейних форм виховання / Н.М. Комарова, І.В. Пеша. – К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2006. – 92 с.
6. Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв.наказом Міністерства юстиції України 03.03.2004 р. № 20/5 [Текст] // ОВУ. – 2004. – № 10. – Ст. 639.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Мурин В.І.

студентка,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗГЛЯДУ ГОСПОДАРСЬКИМИ СУДАМИ СПРАВ ПРО БАНКРУТСТВО

На сьогодні в Україні активно відбувається процес реформування судової системи. За минулий рік не було значних змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі – Закон про банкрутство), хоча об'єктивно такі зміни є необхідними, якщо брати до уваги наявність численних прогалин у порядку його застосування.

Варто зазначити, що судова практика за 2016 р. кардинально змінила підхід до застосування низки норм закону. Але, на жаль, розбіжності правових висновків господарських судів вищих інстанцій призводять до колізій, які негативно впливають на процедури розгляду справ про банкрутство [1, с. 177].

Що стосується розуміння суті банкрутства, то даний інститут є комплексним і в юридичній та економічній літературі його визначають по-різному. Так, І.А. Бланк розглядає банкрутство як встановлену в судовому порядку фінансову неспроможність підприємства, тобто нездатність підприємства задовольнити в установлені строки пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги, та виконати зобов'язання перед бюджетом [2, с. 218]. Аналогічну точку зору висловлює О.О. Терещенко. На його думку, банкрутство – це пов'язана з недостатністю активів у ліквідній формі неспроможність юридичної особи задовольнити в установленій для цього строк заявлені до неї з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом [3, с. 26]. Схожу точку зору висловлюють Б.М. Литвин та М.В. Стельмах, які вважають, що банкрутство характеризує неспроможність підприємства задовільнити вимоги кредиторів щодо плати за товари, роботи і послуги, а також забезпечити обов'язкові платежі в бюджет і позабюджетні фонди [4, с. 266]. Поняття банкрутства також зазначається в ст.1 Закону про банкрутство.

Виходячи з наведених законодавством України тлумачень поняття банкрутства, основною підставою для ініціювання господарським судом справи про банкрутство підприємства є свласне неплатоспроможність суб'єкта господарювання. До характерних рис таких справ можна віднести наявність особливого суб'єктного складу (кредитор, боржник, арбітражний керуючий, Фонд державного майна та ін.); підстав; спеціальних процедур; загального, спеціального і спрощеного порядку та власне застосування суддями господарських судів законодавства про банкрутство по-різному.

Статистика свідчить про зменшення числа справ про банкрутство, які розглядаються господарськими судами. Так, згідно з даними, розміщеними на веб-сайті Вищого господарського суду України, за 2016 р. порушено лише 765 справ про банкрутство, що вдвічі менше (1300 справ), у порівнянні з 2015 р. Досить частою підставою для відмови у порушенні провадження у справах про банкрутство є те, що ініціюючий кредитор не може підтвердити можливість сплати арбітражному керуючому заробітної плати, передбаченої ст. 115 Закону [5]. Тим не менше, інтерес до процедур банкрутства зростає в умовах енокомічної ситуації в Україні.

Закон про банкрутство передбачає можливість звернення до господарського суду із заявою самого боржника, у разі його неплатоспроможності або загрози такої неплатоспроможності [6, ст. 11]. Виникають питання стосовно доведеності підстав для порушення банкрутства за заявою боржника. Чи необхідно доводити загрозу неплатоспроможності через наявність безспірних вимог кредиторів у розумінні Закону про банкрутство (тобто підтверджених судовими рішеннями та відкритими виконавчими провадженнями), або ж достатньо визнаних самим боржником вимог з підтверджуючими їх обґрунтованість первинними документами? Насправді ж боржник зобов'язаний звернутися до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство у разі виникнення загрози неплатоспроможності. Неплатоспроможність боржника доводити не потрібно, вона презюмується. При цьому не вимагається наявності судового рішення про стягнення коштів чи дотримання 3-місячного строку після відкриття виконавчого провадження [7, п. 32].

Дивною є неузгодженість рішень Вищого господарського суду України з правовими позиціями Верховного Суду України (далі – ВСУ). Зокрема, близько 70% прийнятих ВСУ постанов у справах про банкрутство, незалежно від підстав оскарження, зводяться до ст. 8 Закону – права на касаційне оскарження рішень суду.

Так, наприклад ВСУ зазначав про неможливість оскарження призначення розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора. Зокрема, ВСУ у низці своїх постанов у справі № 903/33/15 від 23.12.2015 р. та у справі № 916/2019/13 від 04.11.2015 р. зробив висновок, що ст. 8 Закону має виключний перелік ухвал та постанов, які можуть оскаржуватися в касаційному порядку. Можна зробити висновок, що можуть бути оскаржені ухвали: про порушення справи про банкрутство, про визнання недійсним договорів боржника, за результатами розгляду грошових вимог кредиторів, про звільнення (усунення, припинення повноважень) арбітражного керуючого, про затвердження плану санації, про припинення провадження у справі про банкрутство, а також постанови про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури.

Також досить цікавим є той факт, що ВСУ, посилаючись на ст. 8 Закону про банкрутство, обмежує право на оскарження інших правовідносин у сфері банкрутства. Приміром, ВСУ у своїй постанові від 19.10.2016 р. у справі № 1165гс16 (903/623/13), де предметом було визнання недійсним результатів аукціону, зробив досить резонансний висновок про те, що ухвали за

результатом розгляду заяв про визнання недійними результатів аукціону не підлягають касаційному оскарженню. Однак ВГСУ у постанові від 06.12.2016 р. висуває іншу позицію стосовно даної статті. Колегія Вищого господарського суду з посиланням на ст. 111-28 ГПК України відступила від висновків ВСУ, зазначених у Постанові від 19.10.2016 р. у справі № 903/623/13 про недопуск до касаційного суду скажників.

Ще одним проблемним питанням в даній сфері є невизначеність у судовій практиці щодо того, чи потрібно відмовляти в порушенні провадження у справі про банкрутство, якщо не покрито витрати по справі на авансування заявником на депозитний рахунок нотаріуса винагороди арбітражному керуючому за виконання ним повноважень розпорядника майна. В Законі про банкрутство є норма – ч. 2 ст. 115, за якою в ухвалі про порушення провадження у справі про банкрутство зазначається: по-перше, розмір оплати послуг арбітражного керуючого за виконання повноважень розпорядника майна, та по-друге, джерело її сплати – авансування заявником грошової винагороди арбітражному керуючому шляхом внесення на депозитний рахунок нотаріуса. В той же час, в чинному законодавстві не закріплено серед підстав для відмови в порушенні провадження у справі про банкрутство такої підстави, як відсутність авансування заявником на депозитний рахунок нотаріуса вказаної винагороди.

Наступним проблемним аспектом варто вказати питання відсутності підстав відмовляти в порушенні провадження у справі про банкрутство, якщо боржник частково погасив заборгованість перед ініціюючим кредитором. Тлумачення Закону про банкрутство може привести до висновку про можливість не порушувати провадження у справі у випадку, коли боржник частково погасив заборгованість перед ініціюючим кредитором і сума вимог кредитора становитиме менше трьохсот мінімальних заробітних плат. В цьому випадку у боржника з'являється спокуса обходити закон, виконавши не всі свої зобов'язання, а лише в частині, в якій вони не перевищують трьохсот мінімальних заробітних плат.

Отже, незважаючи на достатню правову правову регламентацію, під час розгляду справ про банкрутство виникає багато питань. Невизначеність судової практики щодо регулювання таких правовідносин призводить до неналежного захисту порушених прав, затягування процедур банкрутства та порушення порядку реалізації майна боржника, що впливає на права кредиторів. Господарські суди різняться своєю позицією з тих чи інших проблем. Необхідними є передусім однакове та однозначне тлумачення судьями господарських судів норм законодавства про банкрутство.

Список використаних джерел:

1. Світличний О. П. Господарський процес : підручник. – К.: НУБіП України, 2016. – 337 с.
2. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента : учебное пособие. – К. : Ника-Центр, 1999.– 512 с.
3. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посіб. – К. : КНЕУ, 2000. – 412 с.
4. Литвин Б. М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. – К. : «Хай Тек Прес», 2008. – 336 с.

5. Офіційний веб – портал «Судова влада в Україні» [Електронний ресурс] : Режим доступу: http://hra.court.gov.ua/sud2090/court_stat/ – Назва з екрана.

6. Закон України № 2343-ХІІ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 р., в редакції від 01.01.2017 р.

7. Постанова Пленуму Верховного Суду України N 15 «Про судову практику в справах про банкрутство» від 18.12.2009 р.

Школик М.Я.

студентка,

Львівський державний університет внутрішніх справ

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНА ФОРМА ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

Практика свідчить, що традиційний спосіб врегулювання господарських спорів (судовий розгляд) нерідко не задовольняє сторін господарського спору. Натомість позасудова процедура врегулювання конфлікту набула частого застосування. Це, насамперед, зумовлено тривалістю судового розгляду, переважністю суддів та недосконалою судовою системою. Медіація ж є більш коректною та «цивілізованою» процедурою, яка, безумовно, виправдовує свою ефективність.

Термін «медіація» (від латинського «mediare» – бути посередником) визначається як переговори за участі нейтрального посередника (медіатора), добровільний і конфіденційний процес, в якому нейтральна третя сторона (медіатор) допомагає конфлікуючим сторонам досягти взаємоприйнятої угоди, як метод, за яким сторони управляють і володіють як самим процесом, так і його результатом – угодою, тобто нічого не вирішується без згоди сторін [1].

Звідси бачимо, що на відміну від судового розгляду, рішення приймають сторони самостійно, а не суддя як третя особа, і на основі власних інтересів, а не на основі норм законодавства (які часто не збігаються з інтересами конфлікуючих сторін).

Процес медіації організовує і регулює незалежний, нейтральний фахівець – медіатор, (за згодою сторін їх може бути кілька) який пропонує шляхи вирішення конфлікту. Основна мета медіатора (медіаторів), і медіації загалом, – пошук такого рішення, яке б врахувало реальні, глибинні інтереси та потреби сторін конфлікту.

Основні принципи медіації:

принцип добровільності – учасники можуть в будь-який час відмовитися від медіації або ж поновити її процес;

принцип рівноправності – учасники мають рівні права щодо прийняття рішень і ведення переговорів;

принцип конфіденційності – процес медіації не може бути розголошеним без попередньої згоди сторін.

Медіація як альтернатива судовому розгляду процедура вирішення спорів, економічно ефективна й доцільна, дає змогу знайти таке вирішення

спірною питання, що влаштує всі сторони конфлікту, не витрачаючи при цьому час на підготовку до розгляду й розгляд справи в суді та додаткові кошти на обслуговування численних судових процедур. Крім того, проведення процедури медіації в більшості випадків породжує в конфронтуючих сторонах відчуття задоволення від способу й результату вирішення конфлікту, забезпечивши конфіденційність шляхів його вирішення, запобігає виникненню подібних конфліктів у майбутньому вірогідність того, що прийняте рішення буде виконано заінтересованими особами [2, с. 134].

Суть медіації полягає в тому, що сторони конфлікту можуть за допомогою посередника провести переговори і досягти згоди, не звертаючись до суду. Медіація оминає складні судові процедури та може бути адаптована до будь-яких обставин. Її метою є обговорення та опрацювання складної ситуації, налаштування учасників спору на конструктивну взаємодію, причому посередник виступає арбітром, який допомагає віднайти порозуміння між сторонами та, обговоривши протиріччя, дійти компромісу. Посередники докладають усіх зусиль, аби переконатися, що учасники медіації вірно розуміють наслідки своїх рішень. Але вони не вказують, що треба робити. Тільки сторони самі можуть вирішити, як урегулювати ситуацію [3, с. 157].

На думку С. Ф. Демченко, головні відмінності між традиційним судовим розглядом і медіацією полягають у тому, що суддя вислуховує сторони і, ґрунтуючись на відповідних статтях закону, виносить рішення. Тоді як завдання медіатора набагато складніше: він має допомогти конфліктуючим сторонам самим знайти рішення спірного питання. Тож медіатор повинен мати ще й інші конкретні знання. Знати, як організувати процес розв'язання конфлікту так, щоб його сторони були залучені в процес абсолютно добровільного творчого пошуку такого рішення їх спору, яке задовольняло б обидві сторони і відкривало нові можливості їх подальшої взаємодії [4, с. 48].

На відміну від судового розгляду, який є суворо врегульованим, формалізованим та зосередженим на суті позову, медіація дає змогу гнучкого підходу до вирішення спору, урахування всіх аспектів спірної ситуації, незалежно від їх юридичного чи правового значення. Саме тому медіацію відносять до альтернативних методів вирішення спорів [5, с. 93].

Отже, підбиваючи підсумки, хотілося б зазначити, що медіація як альтернативна форма вирішення господарських спорів є одним із найбільш актуальних способів вирішення конфлікту, що являє собою структурований переговорний процес з метою досягнення сторонами консенсусу, а тому є перспективним інститутом врегулювання спорів.

Список використаних джерел:

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закону України від 18 березня 2004 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2004. – No 29. – Ст. 367.
2. Васильчак С. В. Медіація як один із методів цивілізованого вирішення корпоративних конфліктів / С. В. Васильчак, Л. В. Кутас // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – No 20.14. – С. 133-137.

3. Лисенко О. М. Посередництво (медіація) як ефективна технологія розв'язання конфліктів за участю третьої сторони / О. М. Лисенко // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 1998. – № 4. – С. 154-158.

4. Демченко С. Ф. Медіація та додержання публічного порядку як складові функціонування модельних господарських судів / С. Ф. Демченко // Вісн. госп. судочин. – 2009. – № 5. – С. 48.

5. Мазаракі Н. Медіація в Україні: проблеми теорії та практики / Н. Мазаракі // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2016. – № 1. – С. 92–100.

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Занфірова Т.А.

*доктор юридичних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

СУЧАСНИЙ ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ ІНДІЇ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СВОБОДИ ПРАЦІ

Республіка Індія – держава, що знаходиться в Південній Азії. Головна мета політики Індії в сфері праці полягає у вирішенні завдання забезпечення повної зайнятості як головного пріоритету економічної та соціальної політики і в наданні всім чоловікам і жінкам можливості отримувати та мати постійні кошти для існування за допомогою вільно обраної продуктивної праці та виду діяльності [1, с. 31]. Відтак у Конституції Індії 1950 року [2] містяться норми про свободу праці індійців. У ст. 14 конституцієдавець проголошує, що держава не може відмовляти ні одній людині в рівності перед законом або в рівному законному захисті прав громадян в межах території Індії. Зважаючи на це, в ст. 15 індійської Конституції встановлюється заборона на дискримінацію за ознакою релігії, раси, касты, статі або місця народження. Так держава не повинна розрізняти громадян за мотивами релігійної, расової, кастової приналежності, статі, місця народження або за будь-якими іншими дискримінаційними ознаками. За цих же міркувань жоден громадянин Індії не повинен піддаватися на підставі дискримінаційних ознак каліцтву (покаранню, яким заподіюється каліцтво, зокрема, і таким покаранням в трудових правовідносинах), ні відповідальності, ні обмеженням або окремим умовам у питаннях: доступу до магазинів, ресторанів, готелів та місць громадських розваг; використання колодязів, резервуарів, купальних гхат, доріг і місць громадського відпочинку. Однак, вказані конституційні норми не перешкоджають державі розробляти та приймати «спеціальне положення для жінок і дітей» (наприклад, Конституцією встановлюється заборона на те, щоб діти у віці до 14 років наймалися на роботу на фабрику або в шахту, а також на будь-яку іншу небезпечну роботу), а також «особливі постанови з метою розвитку будь-яких соціально та освітньо відсталих класів громадян або для зареєстрованих каст і племен». В ст. ст. 16, 19, 23, 24 и 41 конституцієдавцем прямо проголошується свобода праці (комплексно і право на працю, і заборона примусової праці) й рівність можливостей в питаннях зайнятості населення.

Особливу увагу індійського законодавця в цьому аспекті звернено на протидію дискримінації жінок в сфері праці та зайнятості. Зокрема, в Законі «Про рівну винагороду» 1976 року № 25 [3] на роботодавців покладається обов'язок здійснювати рівні виплати винагороди для чоловіків і жінок за

працю однакової цінності (за однакову роботу аналогічного характеру). Поряд із тим, встановлюється заборона на здійснення будь-якої дискримінації за ознакою статі по відношенню до жінок в сфері праці та зайнятості (серед іншого, заборона гендерної дискримінації в процесі найму працівника). При цьому, законодавцем робиться застереження, що по відношенню до жінок в сфері праці можлива позитивна дискримінація, виражена в нерівному ставленні до: жінок, які чекають народження дитини або у яких народилася дитина; жінок, якщо праця та її здійснення може нашкодити її здоров'ю, в силу її фізіологічних особливостей. Окремо цим законодавчим актом також передбачаються штрафи, які можуть накладатися на роботодавців, котрі порушують положення щодо недискримінації жінок (в розмірі до п'ятисот рупій).

Працівник, свободу праці якого було порушено роботодавцем, може звернутися за захистом до державного комісара з трудових питань, і якщо такий не може задовольнити примирливі потреби працівника, то незадоволений працівник на підставі вимог Закону Республіки Індія «Про трудові спори» від 11 березня 1947 року № 14 [4] вправі звернутись із позовом до суду з трудових питань – у промисловий трибунал (його рішення оскаржуються в касаційному порядку у Верховному Суді Індії) протягом трьох років з моменту виявлення працівником порушення. Зазначений законодавчий акт покладає на суд повноваження, зокрема, щодо відновлення працівника на посаді або на роботі, якщо зміщення працівника у посаді або його звільнення було незаконним (навіть, якщо це звільнення було здійснено з законною мотивацією, однак із порушенням законодавчо регламентованої процедури).

Важливим законодавчим актом трудового законодавства Індії, яким регулюється здійснення громадянами свободи праці, також є Закон «Про фабрики» від 23 вересня 1948 року № LXIII [5] (переглянутий в 2014 році), головною метою якого є забезпечення безпечних умов праці для осіб, які працюють на фабриках і заводах (також врегульовує питання праці, яка здійснюється у будь-яких приміщеннях, в яких виробляють будь-яку продукцію за участю десяти та більше працівників, або ж комплексно двадцятьма особами, що виробляють будь-яку продукцію, не будучи найнятими для цього будь-ким). Зазначений акт встановлює бар'єр для здійснення свободи праці на заводах і фабриках особам, що не досягли 14-річного віку, при цьому, особи, у віці від 14 до 18 років мають право працювати (не більше 4,5 годин за один робочий день, за винятком нічних змін) на заводах і фабриках, маючи спеціальний сертифікат, що підтверджує їх професійну придатність. Крім цього, цим законодавчим актом також визначається, що працівник може працювати до 48 годин на тиждень і не більше 9 годин на день (після закінчення 5 годин безперервної роботи, працівник повинен отримувати 30 хвилин перерви), однак жінки не можуть працювати на фабриках і заводах з 7 вечора до 6 ранку, а також виконувати будь-які трудові обов'язки за деякими типами працюючих верстатів.

Разом з тим, фахівці в галузі трудового права Індії відзначають, що до сих пір єдина спроба в цій державі зробити право на працю реальністю була

здійснена в результаті розроблення та прийняття штатом Махараштра «Програми гарантованої зайнятості» 1977 року [6], яка стала результатом боротьби з бідністю та безробіттям, приводом для яких послужила аномальна посуха 1970-1973 років. Вищевказана програма штату забезпечувала все доросле працездатне населення роботою протягом двох тижнів з моменту реєстрації в будь-якому квартальному бюро з працевлаштування. В тому разі, якщо особі, що звернулася з заявою про надання роботи, такої роботи після спливу двох тижнів (з моменту реєстрації заяви) не було надано, їй повинна була виплачуватись допомога по безробіттю. Численні дослідження вказують на те, що «Програма гарантованої зайнятості» штату Махараштра мала досить значний вплив на ситуацію із зайнятістю в порівнянні з іншими програмами боротьби з абсолютною бідністю в Індії. Стверджується, що лише в 1987-1988 роках програма дозволила скоротити рівень безробіття в штаті на 7% [1, с. 14-15].

Натхнений досвідом штату Махараштра індійський уряд, взявши до уваги необхідність здійснення права на працю, враховуючі прийняті на загальнонаціональному рівні та в інших штатах законодавчі акти про гарантовану зайнятість, увів в дію Закон «Про гарантії зайнятості сільського населення» від 5 вересня 2005 року № 42 [7]. Вказаний законодавчий акт набрав чинності в сільських районах Індії після спливу п'яти років з моменту його прийняття, починаючи з районів з найвищим рівнем бідності, і поступово поширюючись на всю республіку (на всі сільські райони Індії, відповідно, за винятком штату Джамму та Кашмір). Згідно із Законом Індії «Про гарантії зайнятості сільського населення», кожне домашнє господарство в сільських районах Індії матиме право як мінімум на 100 днів гарантованої зайнятості в рік, хоча б для одного дорослого члена сім'ї. Така зайнятість має форму звичайної ручної праці, оплачуваної за встановленою законом мінімальною ставкою, а зароблені сільськими працівниками кошти (не можуть бути меншими за мінімальну заробітну платню) мають виплачуватися не пізніше, ніж за сім днів після завершення трудового тижня. Працевлаштування вказаної групи працівників повинно здійснюватись в межах 5 км від місця проживання відповідного заявника. Якщо робота штатом не представлена протягом 15 днів з моменту подачі заяви, заявники мають право на допомогу з безробіття (протягом 100 днів фінансового року). Таким чином, працевлаштування осіб з сільських місцевостей відповідно до Закону «Про державні гарантії зайнятості сільського населення» індійським законодавцем визначене в якості їх юридичного права.

Отже, підводячи підсумок всьому вищевикладеному, наголосимо, що досвід правового регулювання свободи праці в Республіці Індія демонструє позитивну тенденцію боротьби зі зuboжінням населення шляхом широкого забезпечення свободи праці у найбільш бідних регіонах держави та відносно найбільш вразливих верств населення. Так, зокрема, враховуючи позитивні наслідки дії індійських законодавчих актів про гарантовану зайнятість для сільського населення, вбачаємо необхідність у розробці та прийнятті відповідних законодавчих актів на захист свободи праці у частині права на працю сільського населення в найбільш економічно бідних регіонах України

та, зокрема, на захист свободи праці внутрішніх переселенців, вимушених покинути своє постійне місце проживання у результаті російської агресії.

Список використаних джерел:

1. Индия: Девятнадцатый периодический доклад государства-участника, подлежащий представлению в 2006 г. от 26.01.2006 г. (CERD/C/IND/19). / ООН, Комитет по ликвидации расовой дискриминации. – Женева, 2006. – 52 с.
2. The Constitution of India (As modified up to the 1st December, 2007). / Government of India, Ministry of Law and Justice. – New Delhi: Government of India Press, 2007. – 443 p.
3. The Equal Remuneration Act: Law № 25 of 1976; along with the Equal Remuneration Rules, 1976: with short notes. – New Delhi: Universal Law Publ. Co., 2007. – 15 p.
4. The Industrial Disputes Act: Law of the Republic of India № 14 of 11.03.1947. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://mahakamgar.maharashtra.gov.in/images/pdf/industrial-disputes-act-1947.pdf>
5. The Factories Act: Law of the Republic of India № LXIII of 23.09.1948. // Factories law manual. – New Delhi: Central Law Office, 1971. – 175 p.
6. Maharashtra Employment Guarantee Act № XX of 1977. // Maharashtra Government Gazette. Extraordinary. – Mumbai: The Government Central Press, 1977. – Part V. – P. 179.
7. The National Rural Employment Guarantee Act № 42 of 5.09.2005. // The Gazette of India. Extraordinary. – New Delhi: Government of India Press, 2005. – Part II. – Sect. 1. – P. 1-16.

Крижановська А.А.

студентка,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ЩОДО ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ

В умовах реформування Української державності, створення нових галузей законодавства, що регулюють відносини в різних сферах життя суспільства, змін і вдосконалення структури органів державної влади і місцевого самоврядування досить актуальними постають проблеми забезпечення прав і свобод людини, особливо дитини, чіткого правового регулювання статусу неповнолітніх, підвищення ефективності заходів, спрямованих на надійне забезпечення їх правового захисту. Необхідність особливого режиму охорони неповнолітніх обумовлена насамперед наявністю у них характерних вікових фізіологічних і психологічних особливостей, що визначають їх підвищену вразливість і сприйнятливність до зовнішніх впливів.

Особливості підходу до захисту неповнолітніх, створення додаткових гарантій охорони їхніх прав, свобод і законних інтересів викликані також усвідомленням важливості створення найсприятливіших умов для їх повноцінного розвитку, належного виховання з метою закладення надійних підвалин майбутнього людства [1, с. 271].

В ст. 43 Конституції України закріплено, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Відповідно до ч. 5 ст. 43 Основного

Закону неповнолітні працівники не тільки мають це право нарівні з іншими, а й є суб'єктами, які потребують підвищеної охорони їхньої праці [2, ст. 43].

Якщо звернутися до ст. 187 Кодексу законів про працю (далі – КЗпП), то неповнолітні, тобто особи, що не досягли вісімнадцяти років, у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх, а в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці користуються пільгами, встановленими законодавством України [3, ст. 187]. Умови праці неповнолітніх на виробництві повинні відрізнятися від умов праці дорослих працюючих. Це пояснюється як фізіологічними особливостями організму підлітків, який тільки формується, так і відсутністю у більшості з них відповідної професії і спеціальності. Саме ці обставини і визначили відмінність правового регулювання їхньої праці, хоч за загальним правилом на неповнолітніх повністю поширюється законодавство про працю, а їх права щодо трудового договору прирівнюються до прав повнолітніх працюючих. У той же час в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці їм надаються пільги.

З метою охорони здоров'я неповнолітніх ст. 188 КЗпП не допускає прийняття на роботу осіб молодше шістнадцяти років. Як виняток, можуть прийматись на роботу особи, які досягли п'ятнадцяти років при письмовій згоді одного з батьків або особи, що їх замінює [3, ст. 188].

Усі особи молодше вісімнадцяти років приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду і в подальшому, до досягнення ними двадцяти одного року, щороку підлягають обов'язковому медичному оглядові. Власник або уповноважений ним орган зобов'язаний за свої кошти організувати проведення попереднього (при прийнятті на роботу неповнолітніх) і щорічного обов'язкового медичного огляду до досягнення ними 21 року.

Держава намагається не допускати застосування праці неповнолітніх на важких роботах і роботах із шкідливими і небезпечними умовами праці. Це чітко визначено у ст. 190 КЗпП. Крім цього, у КЗпП зазначено, що забороняється залучати осіб молодше 18 років до підймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми. Ця заборона передбачена також і ст. 11 ЗУ «Про охорону праці» [4, ст. 11].

Крім того, ця стаття та ст. 192 КЗпП закріплює гарантію дотримання встановленої законом тривалості робочого часу для неповнолітніх. Вона забороняє використовувати працю осіб, що не досягли вісімнадцяти років на надурочних і нічних роботах, а також на роботах у вихідні дні навіть при згоді неповнолітнього або за надзвичайних умов. Оскільки для неповнолітніх осіб передбачено встановлення скороченої тривалості робочого часу, вбачається недопустимим залучати цих осіб до чергування та режиму роботи з ненормованим робочим днем.

Що стосується заробітної плати, то працівникам молодше вісімнадцяти років при скороченій тривалості щоденної роботи виплачується в такому ж розмірі, як працівникам відповідних категорій при повній тривалості щоденної роботи. Тобто, скорочення робочого часу для неповнолітніх означає, що їх скорочений робочий час оплачується за тією ж тарифною

ставкою (тим же посадовим окладом), що й нормальний робочий день дорослого працівника тієї ж спеціальності, кваліфікації та за інших рівних умов.

Охороні праці неповнолітніх надається багато уваги і у міжнародно-правовому регулюванні, їй присвячено багато конвенцій та рекомендацій МОП.

Наприклад, у ст. 7 Конвенції МОП «Про мінімальний вік для прийому на роботу» зазначено, що прийом на роботу осіб, які досягли 14-річного віку допускається за наявності таких умов: а) ці особи повинні бути учнями загальноосвітніх шкіл чи інших навчальних закладів відповідної класифікації; б) виконувана робота має бути легкою і не завдавати шкоди здоров'ю чи розвитку; в) робота не повинна завдавати шкоди відвідуваності навчального закладу, порушувати навчальний процес і виконуватися у вільний від навчання час; г) отримано згоду одного з батьків або особи, яка його замінює [5, ст. 7].

Отже, на підставі всього вищенаведеного, можна зробити висновок, що за допомогою законодавства про охорону праці держава здійснює захист неповнолітніх при виконанні ними трудових обов'язків, враховуючи всі фізіологічні та психологічні особливості їх віку; захищає від перевантажень і небезпек; встановлює чіткі критерії та обмеження щодо прийняття неповнолітніх осіб на роботу, робочого часу, заробітної плати, умов праці тощо. Держава чітко регламентує права неповнолітніх осіб та створює додаткові гарантії охорони їхніх свобод та законних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 56. – Київ, 2012. – 680 с.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 із змінами, внесеними згідно із законами України: станом на 30. 09. 2016. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. – Назва з екрана.
3. Кодекс законів про працю: Закон України від 10.12.1971 із змінами, внесеними згідно із законами України: станом на 07. 01. 2017. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. – Назва з екрана.
4. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 із змінами, внесеними згідно із законами України: станом на 05. 04. 2015. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>. – Назва з екрана.
5. Про мінімальний вік для прийому на роботу: Конвенція № 138. – Женева, 1999. – 994 с.

Кубай В.В

студентка,

Інститут права та психології

Національного університету «Львівська політехніка»

ЗАКОНОДАВЧО ЗАКРІПЛЕННІ ПІЛЬГИ ТА ГАРАНТІЇ ПРАЦІВНИКІВ-ДОНОРІВ

В умовах сьогодення дане питання є дуже актуальне, оскільки у нашій державі ведуться воєнні дії і тисячі поранених солдатів потребують донорської крові. Тяжкі травми, масивні кровотечі, опіки, променева хвороба, онкохворі – далеко не повний перелік тих випадків, коли питання життя чи смерті нерідко вирішується лише з допомогою донорської крові чи її компонентів. Тому держава гарантує захист прав донора та охорону його здоров'я.

Крім того, чинне законодавство передбачає для донорів цілий ряд пільг, які в основному викладено у Законі України «Про донорство крові та її компонентів» від 23 червня 1995 р. Також ст. 124 КЗпП України визначає гарантії працівників-донорів.

Донорство крові та її компонентів – добровільний акт волевиявлення людини, що полягає у даванні крові або її компонентів для подальшого безпосереднього використання їх для лікування, виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання у наукових дослідженнях.

- Донором може бути повнолітня дієздатна фізична особа.
- Донорство є добровільним актом волевиявлення людини.
- Особа-донор повинна пройти відповідне медичне обстеження і в неї не повинно бути протипоказань, визначених МОЗ України.
- Взяття крові та (або) її компонентів у донора дозволено лише за умови, що здоров'ю донора не буде заподіяно шкоди [3].

У день давання крові та (або) її компонентів, а також в день медичного обстеження працівник, який є або виявив бажання стати донором, звільняється від роботи на підприємстві, в установі, організації незалежно від форм власності зі збереженням за ним середнього заробітку. Донори які є студентів вищих навчальних закладів та учнів професійних навчально-виховних закладів у зазначені дні звільняються від занять.

Після кожного дня давання крові та (або) її компонентів, у тому числі в разі давання їх у вихідні, святкові та неробочі дні, донору надається додатковий день відпочинку зі збереженням за ним середнього заробітку. За бажанням працівника цей день може бути приєднано до щорічної відпустки або використано в інший час протягом року після дня давання крові чи її компонентів.

У разі, коли за погодженням з керівництвом підприємства в день давання крові донор був залучений до роботи або несення служби, йому за бажанням надається інший день відпочинку зі збереженням за ним середнього заробітку.

У разі давання крові та (або) її компонентів у період щорічної відпустки ця відпустка продовжується на відповідну кількість днів з урахуванням

надання працівнику додаткового дня відпочинку за кожний день давання крові [2, с. 1-2].

Стосовно виплати середнього заробітку слід вказати, що він здійснюється за рахунок коштів роботодавця донора. Зазначені кошти належать до таких, що спрямовані на благодійну діяльність.

Підставою для надання працівникові-донору пільг мають бути відповідні довідки, видані за місцем медичного обстеження чи давання крові та (або) її компонентів. В день давання крові та (або) її компонентів донор забезпечується безкоштовними сніданком та обідом за рахунок коштів закладу охорони здоров'я, що здійснює взяття у донора крові та (або) її компонентів. У разі неможливості забезпечення таким харчуванням відповідний заклад охорони здоров'я має відшкодувати донору готівкову вартість відповідних наборів харчування.

Варто зауважити, що законодавством передбачені також додаткові пільги працівникам-донорам, що надаються у зв'язку з систематичним безоплатним здаванням крові та її компонентів [1].

Слід зважати також на те, що протягом року після здачі крові та (або) її компонентів у кількості, зазначеній вище, донори мають право першочергового придбання путівок для санаторно-курортного лікування за місцем роботи або навчання та першочергового лікування в закладах охорони здоров'я, що перебувають у державній власності.

Крім вказаних пільг, роботодавцями можуть бути встановлені для таких донорів-працівників й інші додаткові пільги, про що йдеться у ч. 4 ст. 10 Законі України «Про донорство крові та її компонентів» [3].

Донори, які безоплатно здали кров у кількості 40 разових максимально допустимих доз або плазму крові в кількості 60 разових максимально допустимих доз, незалежно від часу їх здачі, набувають статусу Почесного донора України. Таким особам видається відповідне посвідчення і вручається нагрудний знак «Почесний донор України» в порядку, встановленому КМУ. Зразки нагрудного знака «Почесний донор України» і посвідчення до нього також затверджуються КМУ. Донори, які безоплатно здали кров та (або) її компоненти в кількості 100 і більше разових максимально допустимих доз, можуть бути нагороджені державними нагородами України [2, с. 3].

Також ст. 11 Закону передбачено пільги для військовослужбовців строкової служби (далі – військовослужбовці) та курсантів військових навчальних закладів (далі – курсанти),

Підсумовуючи сказане, робимо висновок, що держава надає достатньо пільг працівникам – донорам, але чомусь в Україні донорство тільки починає набирати оборотів, на даний час це пов'язано з великою кількістю поранених солдатів які захищають нашу територію в АТО. Переважно заохочення людей здавати кров роблять волонтери, які проводять різноманітні акції на підтримку хворим, які потребують донорської крові.

Донорство – це акт доброї волі, який може врятувати життя. Так, як було вище сказано, що гарантії і пільги працівникам-донорам будуть забезпечені, оскільки чітко регламентовані законодавством долучайтесь до доброї справи і може саме ви дасте шанс на життя хворому, який потребує цього.

Список використаних джерел:

1. Татарінов. Донор на підприємстві: права, пільги, гарантії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kadrhelp.com.ua/donor-na-pidpriemstvi-prava-pilgi-garantiyi>
2. Теслюк О. Донор – означає здоровий. – Львівський Залізничник. – 2014. – С. 1-3.
3. Закон України «Про донорство крові та її компонентів». – Електронне джерело. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/239/95-%D0%B2%D1%80>

Остапенко Л.О.

*кандидат юридичних наук, асистент,
Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕРЕБУДОВИ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

На початку 90-х років минулого століття Україна, була однією із провідних республік пострадянського простору, за рівнем соціально-трудоових відносин. Намагання проводити реформи як в економіці так і в соціальній сфері не призвели до максимально швидкого перетворення соціально-трудоових відносин. За всі часи існування незалежної України ці відносини мають тенденцію до погіршення. Порушення трудоових прав і законних інтересів працівника стало майже «нормою» у відносинах між працівником і роботодавцем.

Сьогодні в Україні існує суттєвий колапс розвитку ринкової економічної моделі що негативно відображається на стані соціально-трудоових відносин між їх учасниками.

Під соціально-трудоовими відносинами розуміють частину соціальних зв'язків між робочими групами і підрозділами організації, а також усередині них, що безпосередньо стосується трудоової діяльності [1, с. 374].

Такі відносини в Україні завжди базувались на єдності колективу, взаємовиручці, повазі до роботодавця та належного, справедливого ставлення останнього до своїх працівників, що є однією з гарантій при веденні трудоових відносин.

Однак зниження соціального захисту населення, непрозора система нарахування, заробітної плати та розшарування у суспільстві між окремими соціальними групами призвело до незаконного збагачення одних, та поставило на межу бідності інших.

Конституція України у положеннях ст. 43 проголошує що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працюю, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [2] але при цьому відсутні гарантії у забезпеченні роботою. Це призвело до масового безробіття в Україні, сформувало нове «покоління» людей, що не мають бажання працювати і створювати суспільно-корисні товари.

Крім того в національному законодавстві закріплена юридична рівність сторін трудового договору (працівника та роботодавця). Однак на сьогодні така рівність носить лише формальний характер.

Нерідко роботодавець допускає дискримінацію як поодиноких працівників так і групи працюючих, при чому це явище досить поширене на ринку праці як в приватному так і державному секторі що носить авторитарно-тоталітарний характер поведінки роботодавця.

Найчастішими випадками дискримінації працівника є порушення при оформленні, зміні та припиненні трудових відносин особливо з соціально слабкими верствами населення (молодь (студенти, молоді спеціалісти), пенсіонери, інваліди та інші); відсутність адекватних обґрунтованих причин при так-званому відсіюванні кандидатів на посади після проходження випробувального терміну; незаконних звільнень працівників або звільнень без «поважної причини».

Така практика свідчить про те, що по-суті роботодавець через фактичну в Україні безконтрольність державних органів, де-факто є по статусу вищий за працівника, що негативно впливає на відносини як в сфері праці так і в соціальній сфері.

Можна також навести наступні причини відсутності рівності сторін:

- низький рівень розвитку економіки в державі;
- слабка культура трудових відносин між роботодавцем і працівником;
- низький рівень соціального статусу населення;
- слабкість спеціалізованих структур які забезпечують захист прав працівників (профспілки та їх представницькі органи);
- демографічний спад народжуваності та збільшення рівня смертності;
- трудова міграція та інше.

Наведені причини негативно впливають на українське суспільство та поведінку людей, яка трансформувалась з соціального напрямку взаємної допомоги людей, до принципу індивідуального виживання та глибокого власного егоцентризму.

Законодавець, як правило закріплює лише трудові відносини без урахування моральних та інших аспектів життя колективу.

Звернемо увагу на ч. 8 ст. 65 Господарського кодексу України де мова йде про те що трудовий колектив підприємства становлять усі громадяни, які своєю працею беруть участь у його діяльності на основі трудового договору (контракту, угоди) або інших форм, що регулюють трудові відносини працівника з підприємством [3] та виступає як вид соціальної спільноти.

Можна вважати, що формально соціальна спільнота як трудовий колектив є, але основою його існування є лише праця на користь роботодавця.

Враховуючи наведене, для покращення та мінімізації дисбалансу в соціально-трудої сфері слід необхідно у стислі строки оновити національне трудове законодавство, а саме у: належному веденні трудових відносин; належному функціонуванні інституту вирішенні трудових спорів (індивідуальних та колективних); розвитку якісної системи державного моніторингу та управління соціально-трудої сфери а також зменшення правового нігілізму населення держави.

Реалізація вказаних заходів позитивно вплине на формування і розвиток нових соціально-трудова відносин у українському суспільстві.

Слушними також з цього приводу є результати наукових досліджень лауреатів Нобелівської премії з економіки Джозефа Стиглиця, Василя Леонтєва. Вони показують, що благополуччя народу та держави на 60-70% залежить від системного підходу до управління суспільними процесами, від ефективності державного управління і на 30-40% – від інших факторів [4, с. 45].

Це сприятиме прискоренню соціально-економічного прогресу в державі, підвищенню ролі людського фактору в трудових відносинах з урахуванням захисту трудових прав, обов'язків і законних інтересів як роботодавців так і працівників.

Список використаних джерел:

1. Управління людськими ресурсами: (Понятійно-термінол. слов.): Навч. посіб. Для студ. навч. закл. / За ред. Г.В. Щокіна, О.В. Антонюка, М.Ф. Головатого. – К. : МАУП, 2006. – 496 с.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відом. Верх. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page3>.
4. Симоненко В. К. Пятилетка крутого пике. Экономические эссе. – К.: Довіра, 2016. – 327 с.: ил.

Остренко М.В.

студент,

Національна академія внутрішніх справ

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку суспільства нашої держави виникає потреба в забезпеченні дотримання прав і свобод кожної людини та громадянина не зважаючи на статеву, релігійну, расову чи мовну приналежність, оскільки в історичний період знецінення людського життя даному питанню надається першочерговість. Необхідно зазначити, що в країні за останні два роки збільшилася кількість дорожньо-транспортних пригод зі смертельними наслідками, злочини насильницького характеру із застосуванням зброї та проти власності, що вказує саме на недоцільність застосування традиційних форм ведення правоохоронної діяльності в сучасному суспільстві. Окрім застарілих форм ведення захисту законних прав та інтересів людини і громадянина, підвищують ризик стати постраждалим прогалини в сучасному законодавстві, в тому числі й кримінально-процесуальному незалежно від соціального статусу громадянина.

Мета нашого дослідження полягає у тому, щоб дослідити особливості національного діючого законодавства основних правоохоронних органів, на які покладені обов'язки із захисту прав та свобод людини і громадянина.

Об'єктом дослідження є національне законодавство України з питань регулювання захисту і дотримання правоохоронної діяльності в сучасних умовах.

Відповідно до ст. 27 Конституції України, кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Діючою нормою, визначеною основним законом, не було вказано конкретного механізму захисту своїх прав і свобод [1]. Таким чином, основна роль в захисті прав і свобод покладається на державні органи, насамперед на органи Національної поліції України. До основних її завдань відносять: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидія злочинності, тощо. Виходячи з покладених на органи Нацполіції завдань відокремлюють відповідні поліцейські заходи, а саме: превентивні заходи, заходи примусу, а також вживає заходів реагування на правопорушення, визначені Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним процесуальним кодексом України, на підставі та в порядку, визначених законом. Нетрадиційним завданням національної поліції на сьогоднішній час виглядає «інститут поліцейського піклування», який раніше не було явно передбачено в попередніх законах та підзаконних актах [2].

В Наказі МВС від 02.07.2015 за № 796 «Про затвердження Положення про патрульну службу МВС» передбачено ряд повноважень та першочергових дій задля вирішення проблемних питань з охорони публічного порядку та безпеки, що входять до превентивних заходів поліцейських. До них належать цілодобове патрулювання території обслуговування з метою забезпечення належної охорони громадського порядку, громадської безпеки та контролю за дотриманням правил дорожнього руху, забезпечення його безпеки. У разі необхідності здійснює регулювання дорожнього руху; перше реагування на повідомлення про правопорушення, надання невідкладної допомоги; своєчасне реагування на повідомлення про вчинення правопорушень, а також з метою надання допомоги громадянам. Надає невідкладну допомогу потерпілим від нещасних випадків, правопорушень, аварій, пожеж та інших надзвичайних ситуацій до прибуття на місце компетентних служб; самостійне виявлення правопорушень; припинення правопорушень; затримання правопорушників та доставлення їх до підрозділів органів внутрішніх справ; охорону місця події; співпраця з іншими структурними підрозділами органів внутрішніх справ та спілкування і співпраця із суспільством [4].

Необхідно відокремити від інших повноважень поліцейських так зване «затримання правопорушників», тобто фактичне обмеження окремих фізичних осіб свободи пересування. Дане повноваження являє собою як способом забезпечення безпеки оточуючих так і затриманої особи, так і припинення протиправних дій окремих осіб й подальші скоєння злочини

даними особами. Працівники поліції в разі застосування затримання в силу специфіки законодавства викликають на себе підвищену увагу контролюючих та правозахисних органів, хоча й самі входять до категорії цих органів [5].

Згідно з нормами Кримінально-процесуального законодавства України відповідно до ст.208 уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі; уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених КПК України; уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень статті 213 КПК України, вимагати перевірку обґрунтованості затримання, тощо [3].

Таким чином, проаналізуючи основні норми законних та підзаконних актів ми переконалися в очевидній повторюваності та дублюванні повноважень та прав працівників поліції під час виконання службових обов'язків з метою забезпечення правоохоронної діяльності. Тож, на думку автора потрібно оптимізувати сучасне законодавство в сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина та чітко відокремити діяльність органів, що виконують діяльність в правоохоронній, правозахисній та контролюючо-наглядових сферах.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.07.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. // <http://zakon.rada.gov.ua/>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88.
4. Наказ МВС № 796 «Про затвердження Положення про патрульну службу МВС» від 02.07.2015 р. // <http://zakon.rada.gov.ua/>.
5. Кузніченко С.О. Адміністративний примус у змісті надзвичайних правовий режимів // Держава і право. – 2014. – № 15. – С. 223–229.

Хоміць Х.В.

студентка,

Науковий керівник: Остапенко Л.О.

кандидат юридичних наук, асистент,

*Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДУРОЧНИХ РОБІТ

Поняття робочого часу визначено на рівні законодавства України. Побуває точка зору про те, що робочим вважається час, протягом якого працівник виконує свою роботу. Але насправді це не зовсім так. Адже працівник може дороблювати покладені на нього трудові обов'язки і під час обідньої перерви, і після закінчення робочого дня, тобто протягом міжзмінної перерви, і у вихідні дні, але ці часові рамки не належать до категорії робочого часу. Як процес цілеспрямованої дії на предмети зовнішнього світу, праця є основою будь-якої людської діяльності. Основу цих відносин складають трудові правовідносини, тобто які виникають між працівником і роботодавцем на підставі укладення між ними трудового договору з приводу використання найманої праці працівника. Але праця кожної особи буде ефективною тільки тоді, коли працівник матиме час не тільки для виконання своїх трудових обов'язків, але і час для відновлення працездатності, тобто коли матиме час і для відпочинку.

Надурочним робочим часом вважається час, протягом якого працівник виконує роботу, обумовлену трудовим договором понад встановлену норму робочого часу, а саме:

1) роботи понад встановлену тривалість робочого дня (наприклад, при 8-годинному робочому дні – час понад 8 годин при денному обліку робочого часу). Не є надурочною робота понад встановлену для неї тривалість неповного робочого часу, якщо вона не перевищує загальнозвстановленої тривалості робочого часу на підприємстві, а також робота, яка виконується працівником поза основним робочим часом на умовах сумісництва;

2) роботи понад встановлену графіком тривалість зміни;

3) роботи понад нормальну кількість робочих годин за обліковий період, якщо на підприємстві застосовується підсумований облік робочого часу. При цьому тривалість роботи в 1 робочий день може становити менше або більше передбаченої за графіком норми робочого часу, однак ці відхилення в сумі не перевищують норми робочого часу, встановленої для вибраного облікового періоду (крім ненормованого робочого часу) [1, ст. 105-106].

Відповідно до ч. 3 ст. 62 КЗпП власник чи уповноважений ним орган може застосовувати понаднормові роботи тільки у таких виняткових випадках:

1) при проведенні робіт, необхідних для оборони країни, а також відвернення громадського або стихійного лиха, виробничої аварії і негайного усунення їх наслідків;

2) при проведенні суспільно необхідних робіт з водопостачання, газопостачання, опалення, освітлення, каналізації, транспорту, зв'язку – для усунення випадкових або несподіваних обставин, які порушують їх правильне функціонування;

3) при необхідності закінчити розпочату роботу, яка внаслідок непередбачених обставин чи випадкової затримки з технічних умов виробництва не могла бути закінчена в нормальний робочий час, коли її припинення може призвести до псування або загибелі державного чи громадського майна, а також у разі необхідності невідкладного ремонту машин, верстатів або іншого устаткування, коли наявна їх несправність;

4) при необхідності виконання вантажно-розвантажувальних робіт з метою недопущення або усунення простою рухомого складу чи скупчення вантажів, що викликає зупинення робіт для значної кількості трудящих, у пунктах відправлення і призначення;

5) для продовження роботи при нез'явленні працівника, який заступає, коли робота не допускає перерви; у цих випадках власник або уповноважений ним орган зобов'язаний негайно вжити заходів щодо заміни змінника іншим працівником [2, ст. 271].

Законодавством встановлені й інші випадки застосування надурочних робіт. Так, у п. 15 Положення про порядок та умови проходження служби в митних органах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 9 лютого 1993 р., вказується на службову необхідність як підставу для застосування надурочних робіт.

Забороняється залучати до надурочних робіт:

- вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до 3 років;

- осіб, молодших 18 років;

- працівників, які навчаються в загальноосвітніх школах і професійно-технічних училищах без відриву від виробництва, в дні занять. Жінки, які мають дітей віком від 3 до 14 років або дитину-інваліда, можуть залучатися до надурочних робіт лише за їх згодою. Залучення інвалідів до надурочних робіт можливе лише за їх згодою і за умови, що це не суперечить медичним рекомендаціям (ст. 63 КЗпП) [3, ст. 137].

Залучення працівників до надурочних робіт може передбачатися не тільки КЗпП України, а й іншими нормативно-правовими актами. Відповідно до наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про впорядкування структури та умов грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ» від 31 грудня 2007 р. № 499, при залученні осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ до несення служби понад встановлений законодавством робочий час грошове забезпечення виплачується з розрахунку посадового окладу і окладу за спеціальним званням; при цьому понаднормові роботи не повинні перевищувати для кожного працівника чотирьох годин протягом двох днів поспіль і 120 годин на рік.

Підставою для залучення працівника до понаднормових робіт є наказ

Понаднормова робота визнається на практиці і тоді, коли вона провадилася з відома не тільки роботодавця, а й безпосереднього керівника

робіт (майстра, начальника ділянки і т. д.). Однак у всіх випадках залучення до понаднормових робіт можливо тільки з письмової згоди працівника.

Не вважаються надурочними:

- робота, яка виконується на основі трудового договору в порядку сумісництва;

- робота, яка виконується працівниками з ненормованим робочим днем. У цьому разі переробки понад нормальну тривалість обумовлені необхідністю виконання звичайних обов'язків, що впливають із трудової функції працівників, вони не мають виняткового характеру;

- робота, яка виконується у порядку відпрацювання днів відпочинку, наданих відповідно до ч. 3 ст. 73 КЗпП України [2, ст. 272].

Закон встановлює максимальні норми залучення працівників до надурочних робіт: 4 години протягом 2 днів підряд і 120 годин на рік на кожного працівника. Галузевими колективними угодами, колективними договорами, положеннями про робочий час на підприємствах вказана норма може бути зменшена (але не збільшена) [1, ст. 106-107].

Необхідно розрізняти надурочну роботу і ненормований робочий день. До надурочних робіт можуть залучатися будь-які працівники, а працювати за режимом ненормованого робочого часу – лише ті, професії і посади яких містяться в списку, що є додатком до колективного договору підприємства, установи, організації. Якщо стосовно надурочних робіт встановлені граничні норми їх застосування протягом календарного року, то подібне правило не встановлене відносно ненормованого робочого дня. Власнику лише забороняється систематично залучати працівників, які працюють за таким режимом, до роботи понад встановлену тривалість робочого часу. Надурочні роботи виконуються у виняткових випадках, які носять характер заздалегідь непередбачених і не-планованих ситуацій, перелік яких є вичерпним та міститься в ст. 62 КЗпП, а роботи понад нормальну тривалість робочого часу – в режимі ненормованого робочого дня проводяться у міру виробничої необхідності [3, ст. 137].

Вітчизняний досвід правового регулювання трудових відносин знає норму робочого часу, що встановлюється на день. У зв'язку з застосуванням режимів робочого тижня, який складається з різної кількості днів (п'ятиденного і шестиденного робочого тижня), використання норми тривалості робочого часу, розрахованої на день, стало незручним. Водночас робочий день як норма тривалості робочого часу цілком не втратив свого значення, оскільки зберегли свою силу нормативні акти, які як норму тривалості робочого часу використовують саме робочий день. Крім того, робочий день залишається елементом режиму робочого часу, який використовується при поденному обліку робочого часу і при визначенні поняття надурочних робіт. Відповідно до чинного трудового законодавства України розрізняють нормальний, скорочений і неповний робочий час. Так, відповідно до ст. 50 КЗпП України нормальна тривалість робочого часу працівників не може перевищувати 40 годин на тиждень. Причому потрібно наголосити, що передбачені законодавцем гарантії відносно граничної тривалості робочого часу поширюються на найманих працівників підприємств

усіх форм власності. У колективних договорах або інших локальних актах можуть бути закріплені положення про 40-годинний робочий тиждень, а також менші за тривалістю норми робочого часу на даному підприємстві, в установі, організації. Скорочена тривалість робочого часу означає, що час, протягом якого працівник повинен виконувати трудові обов'язки, скорочується, однак працівник має право на оплату праці в розмірі повної тарифної ставки, повного окладу. Скорочена тривалість робочого часу встановлюється, як правило, законодавством. Право на скорочений робочий день виникає, якщо працівник виконує роботи у шкідливих умовах праці не менше за половину робочого дня. Встановлення скороченого робочого часу не впливає на розмір заробітної плати. Робота, яка виконується в нічний час, оплачується в підвищеному розмірі, який встановлюється Генеральною, галузевою, регіональною угодами і колективним договором, але не повинен бути менше за 20% тарифної ставки (окладу) за кожну годину роботи в нічний час.

Список використаних джерел:

1. Трудове право України: Навчальний посібник. – Вид. 2-ге, змінене і доповнене / За ред. П. Д. Пилипенка. – К.: Істина, 2007. – 208 с.
2. Трудове право : підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін. ; за ред. В. В. Жернакова. – Х. : Право, 2012. – 496 с.
3. Трудове право України: підручник / Ред. Н. Б. Болотіна, Г. І. Чанишева. – К. : «Знання», КОО, 2000, 2001. – 564 с.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Babinska A.V.

Postgraduate Student,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ADMINISTRATIVE ENSURING OF THE RIGHT OF CITIZENS TO OCCUPY THE PROSECUTOR'S OFFICE

Considering the new chapter V of the Law of Ukraine «On Prosecution» of 14 October 2014 a number of requirements for candidates for a position of a prosecutor, as well as procedure for occupying such a position in order to form a professional staff of the prosecution authorities, can be identified [1].

It provides that a citizen of Ukraine who has a law degree, experience in law at least two years and speaks the state language may be appointed as a prosecutor at the local prosecution authorities.

A citizen of Ukraine who has worked as a prosecutor for at least three years may be appointed as a prosecutor at the regional prosecution authorities. Prosecutor General must have worked as a prosecutor for at least five years.

Citizens who are the officers enrolled on military service or in reserve and have a law degree may be appointed as military prosecutors.

A person may not be appointed as a prosecutor if:

- He is recognised as incapacitated or partially capable by court;
- He has a disease that interferes with the duties of the prosecutor;
- He has an unspent or outstanding criminal record or has an administrative penalty for corruption offenses [3].

First of all, attention should be drawn to the provisions of the Law of Ukraine 'On Prosecution', which states that the selection of candidates for the prosecutor's office shall be made on a competitive basis according to the results of the qualifying examination [1]. At the same time, anyone who meets the requirements to the candidate for prosecutor may apply to the Qualification-disciplinary commission of prosecutors with an application for participation in the selection of candidates for the prosecutor's office [4].

The procedure for selecting candidates and their appointment as prosecutors at the local prosecution authorities starts from the decision of the Qualification-disciplinary commission of prosecutors to conduct the selection of candidates for the prosecutor's office and ends in giving a prosecutor's oath. This procedure covers 13 stages, including undertaking by a candidate a specialised training at the National prosecution Academy of Ukraine for one year.

It was decided that prosecutors at the local prosecution authorities shall be chosen in Ukraine on a competition basis, despite the fact that the new Law 'On Prosecution' has already established the procedure for appointing prosecutors to

administrative positions through the Council of Prosecutors. The reformers were so carried away with the introduction of ‘competition’ that did not even pay attention to the law [1]. Thus, the legal basis of this work is the order of the Prosecutor General of Ukraine of 20.07.2015 No 98, which approved the Procedure for conducting test examinations for occupying a prosecutor’s office at the local prosecution authorities and Procedure of conducting the four-level open competition for occupying the offices of the chiefs at the local prosecution authorities, their first deputies and deputies. Conducting the four-level open competition was provided by 5 competitive commission in Kyiv, Lviv, Dnipropetrovsk, Odesa and Kharkiv [2].

The composition of each committee consisted of four people, one appointed by Prosecutor General and three by the Verkhovna Rada. Consequently, Prosecutor General of Ukraine delegated prosecutors and the parliament ‘provided’ deputies. By the way, the requirements for reputation, education, work experience in law enforcement agencies to these candidates were not provided at all. Orders did not provide these requirements either and the composition of the commissions was formed chaotically [2]. Therefore, the results of such competitive commissions immediately alarmed the public, because the prosecutors at the local prosecution authorities were appointed, apparently, not according to their abilities or professional experience, but according to ‘other’ criteria.

As a result of this, part of professional prosecutors had to leave their offices and absolutely distrust the objectivity of such a selection. At the same time, the public and the media emphasised on the fact that owing to this ‘selection’ the management positions at the local prosecution authorities were occupied by the former state executives, police, lawyers from various institutions that do not have even the basics of criminal proceedings or forensic science, and some of them could not bear the workload and work conditions, and has been retired from prosecutors authorities.

After conducting the above analysis, it can be concluded that the reform of the prosecution authorities is chaotic and the clear procedure of changes to this state institution is absent.

References:

1. On Prosecution: Law of Ukraine of 11.05.1991 No. 1789-XII: edition of 12 May 2016 / Verkhovna Rada of Ukraine – Access to the text.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
2. Order of the Prosecutor General of Ukraine of 26.07.2016 No. 265 ‘On approval the Procedures of the test examinations and four-level open competition for the positions at the local prosecutors authorities’ [Electronic resource]. – Access: <http://zakon3.rada.gov.ua>
3. Kulish A.M. Problems of staffing in prosecution authorities in Ukraine // Forum of law. – 2006. – No 2. – P. 94-97 [Electronic resource]. – Access: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2006-2/06kamopu.pdf>
4. Regulation of the Prosecutor General of Ukraine approved by Prosecutor General of Ukraine No. 35 of 12 April 2012: [Electronic resource]. – Access: <http://www.gp.gov.ua>

Бронецька В.І.

студентка;

Пирожкова Ю.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Запорізький національний університет*

«ПОДАТОК НА РОЗКІШ» ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Справляння податків – найбільш давня функція та водночас одна із головних передумов існування держави, розвитку суспільства на шляху до соціально-економічного розквіту. Важливим методом мобілізації доходів держави з моменту її появи виступило майнове оподаткування. Як відомо, майно виступає найбільш стабільним об'єктом оподаткування, насамперед, завдяки властивості своєї стаціонарності.

Так, ще у стародавній Вавилонській державі в XIII ст. до н. е. стягнення майнових податків було закріплене юридично. Вони мали назву «податі» та являли собою обов'язкові платежі з майна та сплачувались в натуральній або грошовій формі (золотом). Ці «податі» стягувались в державну казну та казну місцевої знаті [1, с. 23].

На цій підставі можна констатувати, що приватна власність з давніх часів відігравала значну роль. З економічної позиції приватна власність стимулює розвиток ринку і ринкових відносин, з соціальної точки зору – сприяє процесу суспільного прогресу через збільшення особистого достатку, з фіскального погляду – забезпечує створення об'єктів оподаткування й підвищення обсягу податкових надходжень в бюджет держави [2, с. 69].

Майнові податки й понині належать до складу традиційних податкових платежів, які існують в більшості сучасних держав. В якості джерела стягнення майнових податків постав найбільш вагомий об'єкт оподаткування – приватна власність громадян.

У вітчизняній та зарубіжній літературі є ряд науковців, які присвятили свої праці дослідженню проблеми оподаткування приватної власності. Це, зокрема: М.М. Свердан, А.Є. Буряченко, О.П. Кириленко, Б. Лумер, Дж. Хеддельдайн, К. Мессере, Д. Феррітер та ін.

«Податок на розкіш» з точки зору формування об'єкта оподаткування – продовження майнового оподаткування, а з точки зору фінансування податку – продовження особистого прибуткового податку (аналогічно майновому оподаткуванню). В цілому, «податок на розкіш» входить до загальної системи особистого оподаткування і набуває форми логічного продовження дохідно-майнового оподаткування. Тому, жодним чином «податок на розкіш» не можна прирівнювати як до особистого прибуткового податку, так і до майнового оподаткування, майно (рухоме та нерухоме) є тільки частиною формування податкової бази з «податку на розкіш» [3, с. 254].

Отже, «податок на розкіш» – окремий елемент податкової системи. Його введення має власні специфічні передумови, обґрунтування й цілі. Механізм

функціонування «податку на розкіш» володіє своїми особливостями, що й виділяє його з-поміж інших типових податків у групі податків з власності.

Головними ознаками, які принципово відрізняють «податок на розкіш» від інших податків, є: 1) платники – громадяни; 2) стягнення відбувається в контексті особистого оподаткування; 3) виступає як логічне продовженням майнового оподаткування; 4) справляння здійснюється як правило (аналогічно особистому прибутковому податку та майновим податкам в більшості країн світу) також на прогресивній основі; 5) накладається на сукупний обсяг власності [3, с. 257].

«Податок на розкіш» в певному розумінні існує і в Україні. Зокрема, відповідно до ст. 265 Податкового кодексу України, податок на майно складається з: податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортного податку; плати за землю [4].

Проте, ще декілька років тому така категорія бюджетних відрахувань як податок на нерухомість викликала у пересічних громадян принаймні подив, але зараз це наші реалії.

Так, з початком податкової реформи у 2013 році були внесені відповідні зміни до Податкового кодексу України, й відтоді податок на нерухомість перейшов у реальну площину й застосовується як до фізичних, так і до юридичних осіб. З метою оптимізації процесу оподаткування та забезпечення збалансованості бюджетних надходжень щороку до Податкового кодексу України вносилися певні корективи, що стосувалися даної категорії податку. Так і 2016 рік не став винятком, з початком якого почали діяти нові податкові правила (зокрема, Закон України № 909-VIII).

Вказаний податок сплачують фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, що є власниками об'єктів нерухомості: житлової (квартири, будинки) або (нежитлової (офісні, торговельні будівлі, склади, гаражі тощо). Не змінилася й база оподаткування – це загальна площа об'єктів житлової та нежитлової нерухомості, що перебуває у власності особи. Зазнали змін лише ставки оподаткування, які визначені у ст. 266 Податкового кодексу України.

В той же час, у 2016 році запроваджено ще одне нововведення, яке стосується власників великої житлової нерухомості. Так, відповідно до ст. 266 Податкового кодексу України, щодо осіб у власності яких перебуває квартири площею більш ніж 300 кв.м та/або житлові будинки площею більш ніж 500 кв.м, встановлено додаткову ставку податку у фіксованому розмірі 25 000,00 грн. Тобто, фактично до таких об'єктів буде застосовуватись подвійна ставка податку: на загальних підставах у % від мінімальної заробітної плати, та у фіксованому розмірі [4].

Окремо слід зазначити, що *de facto* підставою звільнення від оплати податку на житлову нерухомість є зміна форми її власності на спільну часткову (наприклад, між чоловіком та дружиною). В такому разі «пільгові» метри будуть розповсюджуватись на кожного зі співвласників. Тобто, якщо квартира площею 120 кв.м порівну поділена між двома співвласниками (кожен має по 60 «пільгових» метрів), податок на нерухомість за неї сплачувати не потрібно. Що ж стосується нежитлової нерухомості, тут

«пільгових» метрів не має. Ставка податку застосовується за кожний метр площі об'єкта.

Цікавим є також транспортний податок, який частіше називають «податок на розкішні автомобілі». Згідно зі ст. 267 Податкового кодексу України, об'єктом оподаткування є легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року. Варто звернути увагу, що ставка податку встановлюється з розрахунку на календарний рік у розмірі 25 000 гривень за кожен легковий автомобіль, що є об'єктом оподаткування відповідно до підпункту 267.2.1 пункту 267.2 цієї статті [4].

Так, за розрахунками Міністерства фінансів України, під оподаткування підпадають 138 тис. авто, а бюджет отримає близько 3,45 млрд грн. Є цікавим те, що у 2015 р. під оподаткування підпадало 15,8 тис. авто, з яких зібрали 392 млн грн [5].

Що стосується зарубіжної практики, то «податок на розкіш» сьогодні використовується в багатьох країнах Західної Європи: Ісландії, Іспанії, Нідерландах, Норвегії, Франції, Швейцарії.

Наприклад, у Франції податок на багатство – *Impôt de solidarité sur la fortune* – існує з 1982 р. На відміну від інших країн, податок на багатство у Франції щорічно переглядається з метою коригування ставок та об'єктів оподаткування. Максимальна ставка податку на багатство становить 1,5%. У Норвегії податок на багатство має вагомe фіскальне значення – 50% загального обсягу податків на власність. Податок стягується за єдиною ставкою – 1,1% [2, с. 72].

Водночас, чимало країн Західної Європи здійснили ліквідацію податку на багатство. В 1997 р. податок на багатство був скасований в Австрії і Данії, в 2005 р. – в Люксембурзі та Фінляндії, в 2007 р. – у Швеції (введений в 1947 р.). Хоча тенденція 1990–2000-х рр. засвідчує факт масової ліквідації податку на багатство, проте, починаючи з 2010 р., у західноєвропейських країнах активізувались процеси відновлення чи введення податку на багатство. В деяких країнах податок на багатство вже поновлено: в 2010 р. – в Ісландії (скасований – в 2005 р.), в 2011 р. – в Іспанії (скасований – в 2008 р.), також його відновлення передбачалось в Німеччині – в 2014 р. (скасований – в 1997 р.) [2, с. 72].

Підбиваючи підсумки, треба зазначити, що очевидні переваги податків з власності проявляються в такому: 1) загальність оподаткування; 2) сталість надходжень; 3) незначні можливості для ухилення від сплати податків, приховування об'єктів оподаткування чи податкової бази; 4) простота стягнення.

Проте нова ідеологія оподаткування в цій сфері повинна враховувати ті зміни, які в останні роки відбулися у соціальній та економічній структурах суспільства. Варто також переглянути перелік об'єктів, які підлягають оподаткуванню, оскільки певні позиції потребують доопрацювання, що допоможе виробити справедливий та прозорий механізм оподаткування.

Список використаних джерел:

1. Lymer A. The international taxation system / A. Lymer, J. Hasseldine. Boston: Kluwer Academic Publishers, 2002. – XIII. – 319 p.
2. Свердан М. М. Налог на богатство – универсальная форма налогообложения частной собственности / М. М. Свердан // Экономика, управление, финансы: материалы III Междунар. науч. конф. (г. Пермь, февраль 2014 г.). – Пермь: Меркурий, 2014. – С. 67–77.
3. Свердан М. М. Податок на багатство – ознака заможного суспільства та передумова утвердження статусу фіскальної держави / М. М. Свердан // Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: шляхи та засоби побудови: Матеріали всеукраїнських наукових економічних читань з міжнародною участю. – Миколаїв: НУК, 2011. – С. 255–261.
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
5. Сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

Веклич В.О.

*кандидат юридичних наук,
заступник завідувача кафедри,
Навчально-науковий інститут права
імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління персоналом*

**ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВІ ЗВ'ЯЗКИ,
ЩО ВИНИКАЮТЬ У КОНТЕКСТІ ПРОЯВІВ КОРУПЦІЇ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

*Коли з постаменту впала фігура,
Останками каменю вкрилась бруківка,
Падіння богів. Де твоя партструктура,
Невже ти не знав, що народ – вибухівка?
Коли з постаментів злітають гіганти
І б'ють землю носом, здіймаючи пил,
Уламки розкидані будуть асфальтом,
Розбившись безформно у безлічі брил.
Тирани не варті своїх монументів,
Їх доля – це прах, їх минуле – це страх,
Фігура зруйнована буде доценту,
І в землю вросе безкрилений птах.*

Софія Костицька («Леніногорія») [2, с. 148]

Значна поширеність корупції у пострадянському просторі з одного боку зумовлена матеріалістичним підходом до дійсності, що утвердився за часи панування комуністичного ладу, а з іншого – фактичним несприйняттям конструктивних моделей поведінки, які б дозволяли перспективну взаємодію у суспільстві без використання корупційних інструментів. Останнє

поєднується з нерозумінням стратегічних чинників і причинно-наслідкових зв'язків, що опосередковують процеси, з якими у підсумку стикаються як посадові особи, представники підприємницького середовища, так і пересічні громадяни охоплених корупцією країн. Адміністративне ж право, виступаючи засобом регулювання суспільних відносин у сфері взаємодії органів державної влади і громадян (як відповідних країн, так й іноземців), зазнає впливу відповідних деструктивних тенденцій і процесів, що існують у суспільстві як такому. З одного боку спостерігається зниження ефективності правового регулювання суспільних відносин у країні в цілому, а з іншого – саме правосприйняття (і законодавство) деформується під впливом неправових інтересів посадових осіб, котрі прагнуть долучитися до перерозподілу корупційних надходжень і мають доступ до впливу на законотворчий (нормотворчий) процес.

Слід вказати, що «принцип комплексності передбачає всебічне дослідження причинних взаємозалежностей, комплексну оцінку вхідних параметрів функціонально-структурної будови, їх зміну та розвиток на досліджуваному об'єкті у просторі й часі, за кількісними і якісними ознаками та вхідні параметри цього процесу» [3, с. 123]. Досліджувана ситуація фактично забезпечує стабілізацію і утвердження в країні корупційної системи відносин, представники якої задля самозбереження вживають заходів превентивного характеру, блокуючи (нівелюючи) сприйняття суспільством і утвердження правових цінностей і цінностей морального характеру, що зумовлюють налагодження і утвердження взаємодопомоги і підтримки, які б уможливили витворення громадянського суспільства з поширенням впливу останнього на різні сфери державного і суспільного життя (або продукуючи його видимість).

Слід підкреслити системний характер згаданої протидії, яка може включати як використання різних умовно-правових заходів («зловживання правом»), так і політичних, економічних, дипломатичних, інформаційних, військових заходів тощо. Наочним прикладом цього є системне використання захоплених територій: «за допомогою анексії Криму Москва не лишень викликала в своїх громадян стан націоналістичної ейфорії, але також зробила у їх очах Україну ворогом і зараз може не турбуватися щодо поширення демократії на Росію опісля української революції гідності» [1, с. 29].

Наведена ситуація притаманна передусім для тих країн, у яких за умов поширення псевдоринкової економіки (фактично ж її «корупційної моделі») було збережено вплив старої партноменклатури або осіб, котрі були до неї наближеними. У подальшому убезпечення відповідної системи суспільних відносин потребувало активної цілеспрямованої діяльності, яка б нівелювала потенційні загрози щодо неї (з убезпеченням позицій відповідних посадових осіб або тих учасників, котрі здобували переваги чи пріоритетне становище завдяки її використанню). Об'єктивним чинником тут є деструктивна діяльність і розвідувальних органів різних держав світу, а також кримінальних угруповань, які схильні використовувати значне поширення корупції у суспільстві як засіб для полегшення неправових заходів, що можуть

вживатися як задля здобуття ресурсів економічного характеру для проведення операцій, так і для підтримання подальшої діяльності.

Адміністративне право, маючи на меті упорядкування суспільних відносин безпосередньо у адміністративній сфері, за наведених умов може зазнавати деформації у наступних аспектах:

1. Законотворчість як безпосередня діяльність, що пов'язана з виробленням норм права і без належного контролю з боку громадянського суспільства може коригуватися відповідно до неправових інтересів окремих учасників суспільних відносин (за умови значного чи «кризового» рівня поширення корупції подібна активність стає самоочевидною).

2. Правозастосовча практика, виражаючись у діяльності щодо використання самих норм права (законодавчих приписів «кризового» типу, зумовлених поширенням корупції у значних масштабах).

3. Деформація принципів засад адміністративного права як галузі права (з його перетворенням на інструмент забезпечення вузьких або неправових інтересів обмеженого кола осіб, котрі долучені (з наявністю відповідних інструментів впливу) до управління суспільними відносинами).

4. Корозія (деградація) суспільних відносин у адміністративній сфері у зв'язку з невідповідністю регулювання реальному стану суспільних відносин.

Прояви деструктивних тенденцій у адміністративному праві можна розглядати як у контексті діяльності внутрішньодержавних зацікавлених сторін (котрі мають неправові інтереси), так і діяльності зовнішніх щодо держави сил (які зацікавлені у її руйнації або вилученні ресурсів): «відомо, що агресії потрібно чинити опір, бо іншого виходу немає (це доводить уся світова історія)» [4, с. 312]. Тут доречно окреслити деякі причинно-наслідкові зв'язки, які виникають через значне поширення корупції у суспільстві:

- Невідповідність адміністративно-правового регулювання стану суспільних відносин призводить до розбалансування останніх, тим самим зачіпаючи їх сукупність на системному рівні (через домінуючий характер адміністративного впливу й широкі можливості для зловживання ним).

- Системна розбалансованість суспільних відносин спричиняє виникнення (або ж є фактором) поширення деструктивних тенденцій у різних сферах, зачіпаючи й ті, які є вагомими щодо життєзабезпечення суспільства, держави й індивіда: освіта, охорона здоров'я, наукова сфера, збройні сили і військово-промисловий комплекс, а як наслідок – економіка, політика і право.

- Об'єктивна неосвіченість посадових осіб (представників адміністративно-управлінської чи законотворчої сфери) або ж невідповідність рівня їх підготовки завданням, які вони мають реалізовувати відповідно до покладених на них згідно з адміністративним правом обов'язків (невідповідність займаним посадам) у подальшому призводить до неадекватності управлінських рішень і подальшого розбалансування адміністративної сфери і відповідного права.

- Намагання посадових осіб закріпитися на займаних посадах часто виражається у створенні перешкод для просування на вищі рівні осіб, котрі хоча й не належать до «груп технічної взаємодії», але відзначаються порівняно вищим освітнім рівнем або рівнем обізнаності. У цьому контексті

слід відзначити можливість введення оціночних критеріїв при доборі нових посадових осіб на вакантні адміністративні посади (наприклад, при формуванні Національного антикорупційного бюро України).

- Згадані вище тенденції опосередковують сприйняття корупції у суспільстві в якості належного явища, тим самим завдаючи удару по рівню освіти (коли реальне опанування знань студентами стає другорядним фактором за умови, якщо зберігається), рівню розвитку науки (коли пріоритетного характеру набуває «іміджевий аспект» набуття посадовими особами вчених звань і ступенів навіть без відповідної підготовки), кваліфікованості медичного персоналу (наслідок поширення корупції, що об'єктивно може розглядатися у якості організації вбивства значної кількості осіб долученими до корупційної діяльності представниками адміністративної сфери включно з відповідними посадовими особами міністерств і президентами країн).

- Інтерполювання фактичного низького рівня освіти кадрів, незадовільної охорони здоров'я населення і невідповідного сучасним викликам наукового середовища у подальшому стає каталізатором для процесів, що уможливають ліквідацію держави, чия вразливість за таких умов значною мірою зростає щодо внутрішніх і зовнішніх загроз.

Отже, розвиток адміністративного права за умови корумпованості самого середовища його застосування вимагає адекватної діяльності не лише самої державної влади, але й громадян, котрі прагнуть збереження власної державності. Активність останніх має бути спрямована на превентивну взаємодію щодо виявлення і припинення корупційних діянь у суспільстві з виробленням і закріпленням у праві, зокрема адміністративному, саме тих моделей поведінки і принципів, на яких вони ґрунтуються, які б дозволяли законодавству відображати правові засади щодо належного («справедливого») і узгодженого співіснування індивідів у суспільстві з широкою протидією деструктивним проявам (за допомогою адміністративно-правих інструментів).

Список використаних джерел:

1. Аслунд А. Курс Кремля / Андерс Аслунд // Новое время. – 2017. – № 6. – С. 29.
2. Костицька С. Лабіринти метамофоз: поезії / Софія Костицька. – Обране і нове. – Дрогобич: Коло, 2016. – 256 с.
3. Литвиненко В. І. Протидія корупції в Україні: адміністративно-правові засади: монографія / В.І. Литвиненко. – К.: «МП Леся», 2015. – 472 с.
4. Фельштинський Ю. Третя світова: битва за Україну / Юрій Фельштинський, Михайло Станчев. – К.: Наш формат, 2015. – 408 с.

Галіцина Д.С.

*студентка Військово-юридичного факультету,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

СУЧАСНИЙ СТАН ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Кожна держава має свою сукупність податків, зборів, відрахувань і платежів, які в загальній кількості складають структуру податкової системи країни. Дана структура займає вагоме місце у визначенні рівня економічного розвитку держави. Податкова система має стимулювати інноваційну та інвестиційну діяльність, що потребує зменшення податкового тиску, посилення захисту платників податків, максимальне спрощення процедури оподаткування. На податкову систему покладено завдання забезпечувати раціональне співвідношення між інтересами держави в отриманні джерел для покриття державних витрат і інтересами платників податків зі сплати такого розміру податку, щоб це не суперечило їх особистим і виробничим інтересам [2, с. 231].

Україна самостійно визначає стратегію соціально-економічного розвитку, розробляє і формує незалежну фінансову політику в контексті загальнодержавної економічної політики. Однією зі складових фінансової політики є фіскальна політика, частиною якої є податкова політика. Саме розвиток податкової політики на сьогодні відносять до найактуальнішого питання в економічному та соціальному житті України [1, с. 139].

Податкова політика – це діяльність держави по встановленню, правовому регламентуванню та організації стягнення податків і зборів, метою якої є формування централізованих фінансових ресурсів держави в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту [5, с. 29].

В Україні майже відсутній науково-практичний досвід в стратегічному управлінні податковою політикою, тому держава роблячи багато помилок намагається знайти кращі варіанти податкової системи. Характерним і дестабілізуючим фактором для України сьогодні є значна кількість податків, безсистемне надання пільг та часті зміни податкового законодавства. Тому головними напрямками податкової політики в Україні мають стати: підвищення добробуту населення за рахунок соціальної спрямованості бюджетних видатків; встановлення оптимальних податків, які не будуть стримувати розвиток підприємництва, та забезпечать надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних потреб; підвищення ролі місцевих податків.

Однак, в сучасних умовах є багато недоліків щодо реалізації цих напрямів. Це: фіскальна спрямованість податкової системи; нестабільна нормативно-правова база оподаткування, неузгодженість та суперечливість окремих законодавчих норм; витрати на адміністрування окремих податків є значними у порівнянні з доходами бюджету, що формуються внаслідок їх справляння; нерівномірність розподілу податкового тягаря через наявність великої кількості податкових пільг та існування різноманітних схем ухиляння від сплати податків; непрозорість податкового регулювання; діяльність

Міністерства Фінансів, Державної фіскальної служби, Державної митної служби щодо реалізації державної податкової політики є недостатньо узгодженою і ефективною внаслідок недосконалого правового регулювання їх взаємовідносин; корумпованість і каральний зміст податкових відносин [3, с. 46].

Дослідження суті та особливостей податкової політики України дозволяє зробити певні узагальнюючі висновки і пропозиції щодо її реформування: детінізації доходів підприємців і населення, а також більш ефективного адміністрування податків; забезпечення рівномірного розподілу податкового навантаження; розширення бази оподаткування та зменшення податкових витрат; розробка простих і зрозумілих податкових норм для платників податків; належна діяльність правоохоронних органів щодо виявлення і протидії податковим правопорушенням; Україна має активніше залучатися до ведення дискусій із податкової проблематики на міжнародному рівні з метою формування позитивного іміджу України на міжнародно-правовій арені [4].

Отже, виходячи з сутності вищенаведених проблем і стратегічних цілей реформування податкової політики України виникає необхідність удосконалення податкової політики та розв'язання існуючих проблем.

Список використаних джерел:

1. Василичев Д.В. Розбудова податкової системи України // Економічний простір. – № 20/2. – 2008. – С. 137-143.
2. Огоновський А.Р. Система податків в Україні та основні напрями її реформування // Науковий вісник. – 2008. – № 17.7. – С. 228–238.
3. Петрович Й. Проблеми розвитку та шляхи вдосконалення податкової політики України // Банківська справа. – 2008. – № 6. – С. 43-49.
4. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: Монографії / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналій [та ін.]; за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання України. – 2008. – 675 с.
5. Лекарь С. Особливості розвитку податкової політики в Україні на сучасному етапі // Економіст. – 2005. – № 4. – С. 29-30.

Мартинів А.І.

аспірант,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ОРГАНІВ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ПЛАТНИКІВ ЄДИНОГО ПОДАТКУ ЧЕТВЕРТОЇ ГРУПИ

Адміністративна юстиція покликана сприяти утвердженню верховенства права над адміністративним свавіллям, захисту прав та законних інтересів громадян від неправомірних дій та рішень органів виконавчої влади, забезпеченню законності в сфері публічного управління [5, с. 41]. Більшість

науковців, зокрема В. М. Бевзенко, О. М. Пасенюк, єдині в тій думці, що адміністративна юстиція є надзвичайно важливим процесуально-правовим засобом забезпечення законності функціонування публічної адміністрації, який здійснюється у адміністративній процесуальній формі [3, с. 122]. О. М. Пасенюк вказує, що адміністративна юстиція в Україні як механізм забезпечення законності в державному управлінні має, насамперед, «праволюдний зміст» (цей термін свого часу був запропонований П. М. Рабіновичем). Це означає, що цінність та головне призначення адміністративної юстиції полягають не стільки в підтриманні чіткості функціонування управлінської вертикалі, скільки в гарантуванні прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина в процесі взаємодії з публічними органами влади (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові і службові особи).

Адміністративна юстиція як інститут публічного права зазнала концептуальних трансформацій: від механізму, що забезпечує суворе й неухильне дотримання публічного порядку до інституту забезпечення громадянину його суб'єктивних публічних прав [3, с.123].

Право на оскарження дій, бездіяльності, рішень фіскальних органів в адміністративному та/або судовому порядку закріплено в п.56.1 Податкового кодексу України (далі – ПКУ) [1]. Важливими ознаками права на оскарження рішень податкових органів є той факт, що воно виступає не просто як закріплене в законі суб'єктивне право, а є абсолютним, необмеженим і невідчужуваним. Для його реалізації не потрібно отримувати чийсь згоду чи видання будь-яких актів управління [6, с. 137]. Разом з тим проблемним питанням залишається ефективність та дієвість адміністративної процедури та судового розгляду і вирішення податкових спорів щодо набуття, підтвердження та застосування суб'єктами господарювання статусу платника єдиного податку четвертої групи.

В першу чергу, така ситуація пояснюється тим, що податкова правосуб'єктність платників податків, які застосовують єдиний податок четвертої групи суттєво відрізняється від податкової правосуб'єктності платників податків, які перебувають на загальній системі оподаткування. Для того, щоб вважатися платником податку на прибуток достатньо мати статус юридичної особи. А для того, щоб застосовувати єдиний податок четверту групу, необхідно відповідати ряду умов. Першою такою умовою – бути сільськогосподарським товаровиробником в розумінні пп. 14.1.235 ПКУ [1]. В поняття «сільськогосподарський товаровиробник» ця норма вкладає імперативні критерії: суб'єктний та фактичний. Суб'єктний критерій передбачає, що сільськогосподарський товаровиробник – це обов'язково юридична особа. Допускається будь-яка організаційно-правова форма. Фізична особа-підприємець не зможе застосовувати цей податковий режим. Фактичний критерій стосується саме вимог до виду та обсягу господарської діяльності. Це завжди сільськогосподарське товаровиробництво, частка якого за попередній податковий рік має дорівнювати або перевищувати 75 %.

Слід зауважити, що в період з 01.01.2015 р. по 01.01.2016 рік для цілей визнання особи сільськогосподарським товаровиробником ставилася вимога,

що права власності/користування земельними ділянками повинні бути зареєстровані [1]. Наступні умови мають забороняючий характер. Не можуть бути платниками єдиного податку четвертої групи: підприємства в рік утворення або протягом року, коли ними застосовується інша система оподаткування; у яких понад 50% доходу, становить дохід від реалізації декоративних рослин (за винятком зрізаних квітів, вирощених на угіддях, які належать сільськогосподарському товаровиробнику на праві власності або надані йому в користування, та продуктів їх переробки), диких тварин і птахів, хутряних виробів і хутра (крім хутрової сировини); що провадять діяльність з виробництва підакцизних товарів, крім виноматеріалів виноградних (коди згідно з УКТ ЗЕД 2204 29 – 2204 30), вироблених на підприємствах первинного виноробства для підприємств вторинного виноробства, що використовують такі виноматеріали для виробництва готової продукції; які станом на 1 січня базового року мають податковий борг, за винятком безнадійного податкового боргу, який виник внаслідок дії обставин непереборної сили (форс-мажорних обставин) (п. 291.5-1 ПКУ) [1].

Також цей статус є обмежений в часі та потребує свого щорічного підтвердження. Очевидно, що на підприємства, які мають намір застосовувати цей податковий режим покладаються додаткові обов'язки та вимоги, які відсутні в інших платників податку.

По-друге, на категорії спорів предметом яких є оскарження рішень, дій, бездіяльності податкового органу щодо набуття, підтвердження, застосування єдиного податку четвертої групи не поширюється (повністю або частково) правило п. 56.15 ПКУ [1], що належним чином подана скарга зупиняє виконання платником податків грошових зобов'язань, на строк від дня подання такої скарги до контролюючого органу до дня закінчення процедури адміністративного оскарження. Така ситуація зумовлена тим, що грошового зобов'язання зі сплати податків, штрафних санкцій на момент прийняття спірного рішення може й не існувати – у випадку, якщо такому платнику не підтверджено статус платника єдиного податку четвертої групи на наступний рік. Несприятливі наслідки полягають в наступному. Такий платник податків буде застосовувати загальну систему оподаткування. Відповідно, буде змушений нести суттєво більші податкові зобов'язання в майбутньому, оскільки рішення контролюючих органів по таких справах набирають чинності з дати їх підписання. І в деяких випадках такі рішення мають зворотною силу в часі – у випадку, коли статус платника єдиного податку четвертої групи скасовують у зв'язку із ймовірним порушенням вимог застосування, що мали місце в минулих звітних періодах. І навіть, якщо на користь такого платника податків буде ухвалено судове рішення, то держава не компенсує ті фінансові втрати, які такий платник податків поніс, у зв'язку із прийняттям такого рішення фіскальним органом.

По третє, чинним законодавством не передбачена окрема процедура оскарження рішень контролюючих органів по таким категоріям спорів, що могла б забезпечити розумний строк їх розгляду та прийняття законного й обґрунтованого рішення. Судовий розгляд таких спорів теж є доволі тривалим у часі. Наприклад, у справі, де позивач просить поновити йому статус

платника єдиного податку четвертої групи з 01.04.2014 р. (рішення про виключення було прийнято 16.09.2015 р і мало ретроспективну дію) судове рішення про задоволення вимог позивача набуло законної сили аж 02.06.2016 р. (Постанова Херсонського окружного адміністративного суду від 30.11.2015 р., по справі № 821/3319/15-а) [2]. Протягом майже дев'яти місяців позивач застосовував загальну систему оподаткування; не користувався пільгами, що надає єдиний податок четвертої групи, зокрема в частині звільнення від сплати податку на прибуток, земельного податку за земельні ділянки, що використовуються у сільськогосподарській діяльності, рентної плати за спеціальне використання води (пп. 297.1 ПКУ) [1] та від сплати податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки за будівлі, споруди, що призначені для використання у сільськогосподарській діяльності абзац «ж» пп. 266.2.2 ПКУ) [1]. Очевидно, наскільки збільшилося податкове навантаження для такого платника податків. Вважаємо, що такий підхід до розгляду та вирішення цієї категорії спорів не відповідає меті функціонування адміністративної юстиції, не забезпечує реального й своєчасного врегулювання спору.

На нашу думку, для такої категорії спорів необхідно запровадити окрему процедуру їх розгляду та вирішення адміністративною юстицією. Зміст цієї категорії спорів та несприятливих наслідків, що настають для платника податків доводять необхідність саме оперативного розгляду та вирішення спорів, що виникають у зв'язку із набуттям, підтвердженням та застосуванням єдиного податку четвертої групи.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Постанова Херсонського окружного адміністративного суду від 30.11.2015 р., № 821/3319/15-а [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54055590#>.
3. Бевзенко В. М. Захист в адміністративному судочинстві України прав платників податків від дій органів державної податкової служби / В. М. Бевзенко // Адміністративне право і процес. – 2013. – № 1 (3). – С. 122–135.
4. Пасенюк О. М. Проблеми вдосконалення законодавчих основ захисту прав людини і громадянина органами адміністративної юстиції [Електронний ресурс] / О. М. Пасенюк // Адміністративний суд України (збірник наукових праць). – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-10022.html>.
5. Севрюгин В. Е. От административной ответственности к административному судопроизводству / В. Е. Севрюгин // Административное право и процесс. – 2006. – № 1. – С. 41–43.
6. Убогий С. А. Право на оскарження рішень податкових органів як дієва правова гарантія захисту прав та законних інтересів платника податків / С. А. Убогий, О. М. Мельник // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2013. – № 1 (9). – С. 137–142.

Репецька М.О.

аспірант,

Інститут права та психології

Національного університету «Львівська політехніка»

**ЕЛЕКТРОННІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ:
ПРАВОВА ПРИРОДА ТА МІСЦЕ В СИСТЕМІ НАДАННЯ
АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ**

Для розуміння змісту та правової природи електронних адміністративних послуг, необхідно коротко зупинитись на правовій природі адміністративних послуг. Як відомо, доктрина адміністративних послуг започаткована із досвіду та практики провідних розвинутих світових демократій. Зокрема, з 80-х років у європейських країнах набула розквіту доктрина «нового публічного менеджменту» та орієнтація держави/влади на громадянина як клієнта. У 1998 році ідея адміністративних (управлінських) послуг вперше була зафіксована у Концепції адміністративної реформи в Україні. Акцент на «служіння», «надання послуг» є надзвичайно корисним для будь-якої сучасної держави.

В Україні в загальному теорія адміністративних послуг пройшла важкий шлях наукового та законодавчого становлення: від повного не сприйняття вказаного поняття ні науковцями, а тим паче законодавцем, до закріплення на рівні Закону. Вартує підкреслити, що протягом останніх років теорія адміністративних послуг в Україні зазнала суттєвого розвитку. Разом з тим, спостерігається неабияка активність з боку урядовців, які регулярно ухвалюють рішення з проблематики адміністративних послуг.

Одним із основних напрямів активності з проблематики «адміністративних послуг» є впровадження інформаційних технологій для надання послуг. Це стосується як електронізації окремих послуг, так і створення веб-порталів, присвячених публічним послугам [1; 2].

Протягом останніх двох років, в Україні теж спостерігається неабияка активність у цій сфері. Так, на сайті Міністерства юстиції створено систему «Електронні сервіси», яка включає можливості доступу до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та Кабінету адміністративних послуг. Державна архітектурно-будівельна інспекція України презентувала електронні послуги у сфері будівництва – реєстрацію повідомлень та декларацій про початок підготовчих робіт та про початок будівельних робіт. Міністерство екології та природних ресурсів України запустили першу електронну послугу в екологічній сфері «Декларація про відходи», яку можна подати через центр надання адміністративних послуг або через електронну систему здійснення дозвільних процедур у сфері поводження з відходами [3].

Звертаючись до правової природи електронних адміністративних послуг, вартує наголосити, що вона є невіддільно пов'язаною з сутністю адміністративних послуг в цілому. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про адміністративні послуги» адміністративна послуга – результат

здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону [4].

Керуючись таким законодавчим визначенням, під електронною адміністративною послугою необхідно розуміти можливість отримання результату здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи із використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Електронні адміністративні послуги є важливою складовою функціонування електронного урядування в Україні. Для зручності споживача для надання адміністративних послуг мають використовуватися якомога широкі можливості інформаційно-комунікаційних технологій.

Так, електронні адміністративні послуги характеризуються:

1) наявністю повної та достовірної інформації про адміністративну послугу, які особа може отримати через засоби інформаційно-комунікаційних технологій.

2) можливістю подання заяви виключно в електронній формі, без необхідності дублювання подання такої заяви у паперовому вигляді. Для цього може бути передбачено заповнення простих форм на відповідному спеціалізованому порталі, або надсилання заповненого електронного бланка заяви через засоби електронного зв'язку (зокрема мережу Інтернет). Для зручності споживачів варто передбачати кілька рівноцінних альтернативних способів надсилання заяви, залежно від виду адміністративної послуги.

3) можливістю оплати адміністративної послуги через засоби інформаційно-комунікаційних технологій, якщо відповідно до закону адміністративна послуга є платною.

4) можливістю отримання результату надання адміністративної послуги (адміністративного акта) в електронній формі. У цьому випадку, органи публічної адміністрації мають забезпечити створення правочинного електронного документа, з відповідними реквізитами. Якщо йдеться про прості реєстраційні дії, внесення інформації до реєстрів та інших дій, які не потребують створення адміністративного акта, у таких випадках особа має отримати електронне підтвердження про вчинення відповідної дії.

З зазначеного вище, можемо зробити попередній висновок, що попри широке декларування органами публічної адміністрації про запровадження електронних адміністративних послуг в Україні, цього на жаль не відбувається.

Натомість, створюються можливості електронного отримання інформації, вчинення простих дій повідомного характеру, зокрема подання звітів декларацій в електронній формі, тощо, відкриваються електронні можливості роботи з державними реєстрами. Вказані сервіси, хоч і за своїм змістом не є адміністративними послугами, однак спрямовані на покращення обслуговування фізичних та юридичних осіб, зниження корупційних та бюрократичних перешкод з боку органів публічної адміністрації.

Разом з тим, необхідно докладати зусиль для розширення сфери таких сервісів, та поступового розширення переліку адміністративних послуг, які надаватимуться в електронній формі.

Така необхідність зумовлена численними перевагами, які дозволяють визнавати електронній адміністративні послуги не просто новою інноваційною формою обслуговування громадян, а нова «філософія», яка має бути вільною від застарілих бюрократичних догм та процедур, простою та доступною, динамічно реагувати на потреби фізичних юридичних осіб.

На наше переконання, найвагомішими перевагами надання адміністративних послуг в електронній формі є:

1) можливість забезпечення швидкого доступу до актуальної інформації про адміністративні послуги;

2) швидкість та зручність для суб'єктів звернення. Адже, стане можливим подання в електронній формі заяв та інших документів, необхідних для отримання адміністративних послуг, та зрештою отримання суб'єктами звернення за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій результатів надання адміністративних послуг;

3) прозорість проведення оплати за надання адміністративних послуг, можливість здійснення суб'єктами звернення оплати за надання адміністративної послуги дистанційно, в електронній формі.

4) відсутність необхідності спілкування особи, яка звертається за адміністративною послугою з представником публічної адміністрації, що дозволить знизити численні корупційні ризики.

5) зниження випадків зловживання представників публічної адміністрації під час надання адміністративних послуг приватним особам, зниження випадків порушень норм чинного законодавства про адміністративні послуги з боку публічної адміністрації. Оскільки застосування інформаційно-комунікаційних технологій дозволяють чітко фіксувати дотримання процедури надання адміністративних послуг.

Підсумовуючи, відзначимо, що під електронними адміністративними послугами необхідно розуміти адміністративні послуги, які надаються з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Для зручності споживача для надання адміністративних послуг мають використовуватися якомога широкі можливості мережі Інтернет. Електронні адміністративні послуги мають низку переваг, зокрема, доступність, швидкість, ефективність, прозорість, зручність для користувача та зорієнтованість на особу. Ці та інші переваги електронних адміністративних послуг дозволяють визнавати електронній адміністративні послуги не просто новою інноваційною формою обслуговування громадян, а новим правовим явищем, новою «філософією» у відносинах фізичних, юридичних осіб з органами публічної адміністрації, яка має бути вільною від застарілих бюрократичних догм та процедур, простою та доступною, динамічно реагувати на потреби фізичних юридичних осіб.

Список використаних джерел:

1. Веб-портал Франції «Service public». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.service-public.fr.

2. Веб-портал Канади «Service Canada». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.serviccanada.gc.ca.

3. Постанова кабінету міністрів України « Про затвердження подання декларації про відходи та її форми» від 18 лютого 2016р. № 118. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/118-2016-%D0%BF>

4. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 р // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Войчишина А.О.

студентка,

Науковий керівник: Демешко І.А.

викладач,

Олександрійський політехнічний коледж

СПІВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНІ

Метою вивчення даної роботи є дослідження ознак співучасті злочину, а саме об'єктивну та суб'єктивну, його учасників та їх відповідальності. Злочини вчиняються не лише поодиночці. В багатьох випадках в одному злочині беруть участь декілька осіб, які мають чіткі та скореговані дії для досягнення певного результату. Спільна участь у злочині становить більшу небезпеку, ніж виконання однією особою [2, ст. 218].

Співучасть у злочині – це умисна, спільна діяльність декількох осіб, які вчинили злочин [3].

Співучасть містить в собі дві ознаки: об'єктивну та суб'єктивну. Об'єктивна передбачає множинність учасників злочину, які досягли кримінального віку, а також містить такі елементи:

1. Злочин – результат загальної, спільної діяльності всіх співучасників, кожен із яких зробив свій внесок у його здійснення.

2. Спільність також передбачає, що наслідок який має результат є єдиним, неподільним для всіх співучасників, тому відповідальність несуть всі учасники, незалежно від їх ролі.

3. Спільність за співучасті означає між діями співучасників і злочином, який здійснив виконавець, існує причинний зв'язок причому опосередкований, бо загальний результат досягається лише свідомою діяльністю виконавця. Суб'єктивна містить лише умисну форму вини, що складається з єдності злочинного інтересу для всіх співучасників правопорушення, зацікавленості всіх осіб у вчиненні одного й того самого злочину, наявності умислу кожного із учасників, а також умисел, який втілює в себе інтелектуальні та вольові моменти. Інтелектуальний момент полягає в тому, що співучасник повинен мати інформацію про злочинні наміри виконавця, а вольовий – у бажанні настанні наслідків, тобто всі учасники бажують того результату, до якого прагне виконавець [5, ст. 95].

Співучасниками злочину є: виконавець, організатор, підбурювач та пособник. Виконавець – це особа, яка вчинила злочин. Вона повинна повністю або частково виконати дії, що входять до об'єктивної сторони складу злочину. При цьому така особа може використовувати для вчинення

злочинного задуму тварин, механізми чи технічні пристрої. Організатор – це особа, яка організувала вчинення злочину, керувала ним та його підготовкою, забезпечувала його фінансування. Організатор підбирає учасників злочину, розподіляє ролі між ними, розробляє план злочинної підготовки. Його діяльність – це прямий умисел. Умисел організатора злочину визначає:

1. Усвідомлення того, що злочин скоюється під його керівництвом.
2. Наявність небезпечних наслідків та бажання настання цих наслідків.

Підбурювач – це особа, яка погрозами, підкупом, примусом схилила іншу особу на вчинення злочину. Цей вид співучасників характеризується самостійними рисами, що унеможливають визнати підбурювача – організатором, пособником, виконавцем. Дії підбурювача – умисні, він завжди усвідомлює суспільно-небезпечний характер своїх дій і передбачає їх наслідки, дотримується настання злочинного результату, а також здійснює вплив на волю особи з метою схилення її до вчинення злочину. Пособник – це особа, яка порадами, вказівками, сприяла вчиненню злочину іншими співучасниками, а також особа, яка заздальгідь обіцяла переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчинення злочину, сліди злочину, а також сприяла приховуванню злочину. За характером змісту вчинених пособником дій розрізняють: інтелектуальне пособництво – полягає в тому, що співучасник дає поради виконавцю, як краще здійснити злочин та надає йому відповідну інформацію, а також фізичне пособництво – надання засобів та усунення перешкод для здійснення злочину, допомагає виконавцю виконати об'єктивну сторону вчинення злочину. Наприклад, передача зброї для вбивства, усунення перешкод, які заважають здійснити злочин [4, ст. 288].

Кожен злочин має свою форму співучасті, який поділяється на просту і складну форму.

Форма співучасті – це об'єднання співучасників, які відрізняються характером своїх ролей, що вини виконують і за стійкістю суб'єктивних зв'язків між ними. Просте співвиконавство має місце там, де всі співучасники є виконавцями злочину, мають однорідну роль, але їх дії містять різний характер. Наприклад, один злочинець хоче вбити жертву, другий – відбирає у неї цінні речі, третій – відбирає її гаманець. Складне співвиконавство полягає у тому, що всі учасники мають різну роль, а також розподіляють обов'язки між собою. Існує чотири форми співвиконавства:

- 1) вчинення злочину групою осіб, а саме тоді, коли він вчинений спільно без попередньої змови між собою;
- 2) вчинення злочину за попередньої змовою, передбачає домовленість заздальгідь про здійснення злочину ще до його початку;
- 3) вчинення злочину організованою групою, а саме вважається вчиненим, якщо його у його організуванні або вчиненні брала участь декілька осіб, які утворили своє об'єднання;
- 4) вчинення злочину злочинною організацією, передбачає вчинення злочину стійким об'єднанням кількох осіб, члени якого утворили дану організацію для здійснення тяжких та особливо тяжких злочинів [1, ст. 135].

За здійсненням злочинів учасники несуть відповідальність. Покарання співучасників, що діють в злочинній групі чи організації, здійснюється відповідно:

1) організатор групи чи організації несевідповідальність за всі злочини, вчинені цими угрупованнями;

2) інші співучасники несуть відповідальність тільки за ті злочини, у яких брали участь;

3) класифікація дій всіх учасників настає відповідно до особливої частини КК, яка передбачає покарання для всіх учасників залежно від їх дій. Важливу роль у вирішенні відповідальності відіграє об'єктивна чи суб'єктивна ознака злочину, за допомогою якої визначають підвищену чи зменшену відповідальність злочину. Відповіді на ці питання закріплені в ч. 3 ст. 29 відповідно до якої: об'єктивні обставини(впливають на класифікацію злочину і визначають об'єктивну сторону його складу). Якщо ж співучасники не знали про наявність обставин, то вони не несуть відповідальності і не впливають на класифікацію злочину. Суб'єктивні ознаки злочину визначають класифікацію злочину(мотив), а також впливають на відповідальність інших співучасників, якщо їм було заздалегідь відомо про умови злочину. Якщо ж ці ознаки їм відомі не були, то вони не впливають на їх відповідальність [2, ст. 236].

З вище викладеного матеріалу, я можу зробити висновок по дослідженні даної роботи. Під час написання роботи мною було досліджено ознаки співучасті, форми співучасті та відповідальність учасників. У багатьох випадках в одному злочині беруть участь декілька осіб – це виконавець, організатор, підбурювач, пособник. Кожен з цих суб'єктів має своє визначення і кожен несе відповідальність, яка передбачена законодавством України.

Список використаних джерел:

1. Бажанов М.І., Сташис В.В., Тація В.Я. Кримінальне право України. Загальна частина. – Київ-Харків, 2001. – 416 с.
2. Бажанов М.І., Сташис В.В., Тація В.Я. Кримінальне право України. Загальна частина. – Київ, 2005. – 544 с.
3. Кримінальний кодекс України, 2017.
4. Митрофанов І.І. Загальна частина кримінального права України. – Одеса, 2015. – 576 с.
5. Селецький С.І. Кримінальне право України. Загальна частина. – Київ, 2008. – 248 с.

Ісаєва К.О.

студентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОТИДІЮ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Торгівля людьми у 21 сторіччі набула планетарних масштабів. Настільки великих, що над цією проблемою замислюється майже кожен пересічний громадянин.

Цей вид злочинної діяльності набув таких масштабів, що експерти Комісії ООН вважають його за своїми наслідками третім після нелегальної торгівлі зброєю та наркотиками, який щорічно приносить прибуток злочинцям близько 7–12 млрд доларів, і це при тому, що ризик бути затриманим та покараним є мінімальним. Фахівці зазначають, що в багатьох країнах світу економіка характеризується зростаючим проникненням у неї міжнародних злочинних угруповань, які використовують рабську працю потерпілих від торгівлі людьми в її тіньовому секторі [1, с. 5].

На жаль, Україна не є виключенням, особливо останнім часом, коли події, що відбуваються на Донбасі зумовлюють певне полегшення для злочинців у можливостях з торгівлі людьми.

Тож не дивно, що цій проблемі приділяється величезна увага з боку науковців. Цю проблему досліджували К.Б. Левченко, А.В. Орлеан, Б.В. Лизогуб та багато інших науковців.

Перш за все необхідно визначити поняття торгівлі людьми. Відповідно до Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [2], «торгівля людьми» означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу.

Україна особливо уразлива до злочинів торгівлі людьми, здебільшого у небезпеці жителі сільської місцевості, які не мають можливості працевлаштуватися, зважаючи на високий рівень безробіття в нашій країні. До таких людей вербувальники застосовують насильство, обман, боргову кабалу. Найчастіше українців залучають до роботи у сільському господарстві, домашній роботі, промисловості, лісозаготівлі. Особливо уразливі діти у дитячих будинках, а також жителі областей, де проводиться антитерористична операція.

Якщо ж звернутися до національного кримінального законодавства, то цей злочин відповідно до ч. 1 ст. 149 КК України являє собою вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи вразливого стану особи [3].

У ст. 1 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» торгівля людьми визначається як здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а також

вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, вразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнається злочином [4].

Щодо України, то на арені торгівлі людьми вона виступає одночасно і як країна призначення (в більшості з країн СНД та Азії), і як країна походження «товару», і як країна транзиту до Захід.

Проблемою в Україні є недоведення справи до суду. Це відбувається тому, що є складнощі як із самою процедурою виявлення та доказування даного злочину, так і відсутність досвіду збору даних від молодих жінок та дітей (найчастіше через сором або залякування вони мовчать). Також негативно впливає на вирішення проблеми досить незначний термін покарання, а також неврегульоване покарання саме дітей, які стали торговцями інших дітей. Вважаємо, що необхідно посилити державний контроль за діяльністю організацій, що надають шлюбні, туристичні та інші послуги, а також послуги з працевлаштування громадян за кордоном, – саме вони найчастіше служать каналом торгівлі людьми. Важливо також посилити контроль за процесом усиновлення іноземними громадянами українських дітей та стежити за їхньою подальшою долею [5, с. 85].

Таким чином, торгівля людьми – одна з найактуальніших проблем сьогодення в Україні. Законодавчо злочин торгівлі людьми визначено як у міжнародних документах, так і в національному законодавстві. Більш того, навіть прийнято окремий закон, присвячений торгівлі людьми як злочину транснаціонального значення.

Втім, все ще недостатньо зроблено на рівні України, і необхідно покращити не тільки державні засоби боротьби з торгівлею людьми, а і покращити міжнародну співпрацю у галузі торгівлі людьми.

На мою думку, нам треба звернути більшу увагу на цей злочин як такий, більш докладно вивчити міжнародний досвід, втілюючи найкращі ідеї в нашій країні і, безперечно, з більшою увагою звернутися до контролю за розслідуванням торгівлі людьми в Україні.

Список використаних джерел:

1. Торговля людьми в Україні / ЮНІСЕФ, ОБСЄ, АМР США, Британська Рада. – К., 2004. – С. 110.
2. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_791/print1382539821519683/.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Про протидію торгівлі людьми Верховна Рада України; Закон від 20.09.2011 р. [Електронний ресурс]. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>
5. Александренко О. В. Актуальні питання протидії торгівлі людьми в Україні / О. В. Александренко, Н. О. Веселовська // Молодий вчений. – 2014. – № 9. – С. 84-86.

Кабиш Д.Г.

студентка,

Науковий керівник: Демідова Л.М.

доктор юридичних наук, доцент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТУ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Суб'єктом злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг є службова особа, поняття якої зазначено у п.3 та п.4 ст.18 Кримінального кодексу України. Проте зміст зазначеної кримінально-правової норми потребує дослідження в системному зв'язку з нормами КК, що викладені в пунктах 1 і 2 примітки до ст. 364 КК та ч. 1 ст. 364¹ КК, де містяться ознаки, що конкретизують поняття службової особи відповідно до сфери здійснення нею функцій (публічного чи приватного права).

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» було внесено зміни, згідно з якими відбулися новели щодо визначення поняття службової особи [1]. А тому актуальним для правильної кваліфікації злочинних діянь та відмежування їх один від одного є чітке розуміння особливостей цього суб'єкту злочину.

Важливим є вирішення питання, як саме співвідноситься поняття службової особи (частини 3 і 4 ст. 18 КК) із поняттями службової особи, що здійснює відповідні функції у сфері публічного права (пункти 1 і 2 примітки до ст. 364 КК), та службової особи юридичної особи приватного права (ч. 1 ст. 364¹ КК).

Згідно Особливої частини Кримінального Кодексу України суб'єктом злочинів, передбачених:

1) статтями 364, 365, 368, 368, 369 КК можуть бути лише службові особи, які здійснюють повноваження в сфері публічного права;

2) частинами 1 і 2 статей 364 і 368 КК – службові особи, які виконують повноваження в юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми;

3) статтями 366, 367, 370 КК – службові особи, ознаки яких визначені частинами 3, 4 ст. 18 КК, незалежно від того, в сфері публічного чи приватного права виконують вони свої функції.

Використання однакового терміну «службова особа» у статті Загальної частини КК України та примітці до статті Особливої частини КК України є недопустимим у випадку якщо вони є різними поняттями, і безглуздим, якщо за суттю визначають одне і теж поняття. Мабуть саме тому у літературі висловлювалася слушна пропозиція про те, щоб для визначення вказаного поняття (та інших загально визначених понять) передбачати окремий термінологічний розділ [2, с. 122].

Існує думка серед вчених про необхідність провести в КК України диференціацію службових осіб і дати їм найменування, що співвідноситься з цивільним правом, а саме: публічними службовими особами є особи, які постійно або тимчасово здійснюють функції представників влади в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, а також постійно або тимчасово обіймають на підприємствах, в установах та організаціях державної і комунальної форм власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або здійснюють функції чи виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням; приватними службовими особами є особи, які постійно або тимчасово обіймають на підприємствах, в установах чи організаціях різних форм власності (окрім державної та комунальної) посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням.

Цікавим також є питання обмеженої осудності службової особи, наприклад Максимович вважає, що у рідких випадках, але може бути застосоване щодо такого спеціального суб'єкта злочину як службова особа [3, с. 91].

Службова особа, під час виконання своїх службових обов'язків звичайно може мати певні психічні розлади, такі як фрустрація, емоційне збудження, стрес що у свою чергу може призводити до стану обмеженої осудності, однак чітко визначити перелік і межу їх впливу на усвідомлення вчиненого діяння та (або) можливості керувати вчиненим законодавчо не можливо, тому у кожному конкретному випадку потрібно обґрунтовувати наявність у особи такого психічного розладу в наслідок якого особа не могла у повній мірі усвідомлювати та (або) керувати своїми діяннями. Переоцінка службовою особою своїх можливостей, недостатність знань, умінь або навиків не є підставою вважати таку особу обмежено осудною, оскільки ці ознаки не стосуються розладів психіки, що є визначальним при з'ясуванні як осудності (не осудності), так і визначенні обмеженої осудності.

Правильна кваліфікація злочинів у сфері службової діяльності, аргументоване подолання конкуренції кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за злочини, вчинені службовими особами, вимагають з'ясування того, як саме диференціація кримінальної відповідальності службових осіб у межах розділу XVII Особливої частини КК всієї Особливої частини КК впливає на відповідальність службових осіб за вчинення злочинів, передбачених в інших розділах КК. Традиційним у вітчизняному кримінальному праві є уявлення про те, що у нормах розділу XVII Особливої частини КК встановлено відповідальність за ті злочини в сфері службової діяльності, що можуть бути вчинені в будь-якій ділянці діяльності апарату управління в зв'язку з виконанням службових обов'язків або шляхом використання службових повноважень всупереч інтересам служби [4, с. 48] (так звані загальні службові злочини). Усталеним також є твердження, що до загальних службових злочинів відносяться лише зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень, халатність. Всі інші є спеціальними їх видами, в тому числі злочини, передбачені статтями розділу XVII Особливої частини

КК (спеціальні види службового зловживання, спеціальні склади зловживання владою або службовим становищем чи халатність).

Залежно від того, чи вчинено злочин шляхом використання наданих повноважень, свого становища службовою особою, яка здійснює функції у сфері приватного права, або службовою особою, яка здійснює функції в сфері публічного права, шкоду буде заподіяно відповідному додатковому об'єкту кримінально правової охорони – нормальній діяльності апарату управління в сфері приватного або публічного права.

Службовими особами як приватного, так і публічного права шляхом використання службового становища всупереч інтересам служби вчиняються інколи і так звані загально кримінальні злочини, де законодавець передбачив загальний суб'єкт ознакою складу злочину. Це, наприклад, умисне знищення або пошкодження чужого майна, крадіжка, шахрайство, примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (статті 185, 190, 194 і 355 КК) та ін. В юридичній літературі висловлені різні рекомендації щодо кваліфікації таких злочинів. Деякі правники виходять із того, що коли службова особа вчиняє з використанням службового становища суспільно небезпечне діяння, суб'єктом якого може бути тільки неслужбова особа (шахрайство, умисне або необережне знищення або пошкодження чужого майна тощо), її дії слід кваліфікувати лише за статтями КК, що передбачають відповідальність за службові злочини. Така позиція виглядає недостатньо переконливою. Виділення в кримінальному законі службової особи як одного зі спеціальних суб'єктів злочину має на меті диференціювати кримінальну відповідальність, а не виключити її для цих осіб за окремі злочини. Таким чином, службова особа має відповідати за вчинений нею шляхом використання службового становища загально кримінальний злочин, а отже, може бути його суб'єктом. Інше рішення фактично призводить до необґрунтованого звільнення службових осіб від кримінальної відповідальності за окремі суспільно небезпечні діяння, що суперечить конституційному принципу рівності всіх громадян перед законом (ст. 21 Конституції України). Кримінальні злочини, вчинені службовими особами шляхом використання свого становища, необхідно кваліфікувати за правилами сукупності зі службовими злочинами [5, с. 60]

Судова практика та думки вчених не приходять до однозначного тлумачення поняття та ознак службової особи, як суб'єкта злочину, що вчиняються шляхом зловживання службовим становищем. Тому необхідне подальше вивчення цього питання, зокрема дискусії стосовно службової особи, що здійснює відповідні функції у сфері публічного права та службової особи юридичної особи приватного права, більш детальної регламентації особливостей їх статусу та відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI // Відом. Верхов. Ради України, – 2011. – № 41. – Ст. 414.
2. Тростюк З.А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України : монографія / З.А. Тростюк. – К. : Атіка, 2003. – 144 с.

3. Максимович Р.Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України : монографія / Р.Л. Максимович. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. – 304 с.
4. Здравомыслов Б.В. Должностные преступления: понятия и квалификация / Б.В.Здравомыслов. – М.: Юрид. лит., 1975.
5. Панов М. Кваліфікація злочинів, вчинених шляхом зловживання службовим становищем / М. Панов // Рад. право. – 1985. – № 10.

Мисіна О.О.
магістр права,
Науковий керівник: Жаровська Г.П.
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Проблема міжнародного тероризму є ключовим викликом ХХІ століття і залишається широко обговорюваним питанням цілого світу. Держави, міжнародні та громадські організації вже довгий період часу намагаються розробити дієвий механізм по боротьбі та попередженні цього руйнівного явища, наслідком якого стає дестабілізація суспільного ладу, порушення міжнародної безпеки та життя сотень людей земної кулі.

Для ефективної протидії феномену міжнародного тероризму, перш за все, необхідно дослідити походження та сутність поняття «міжнародний тероризм», зокрема чітко окреслити рамки, які ним охоплюються, виокремити його ключові ознаки, адже неправильне трактування терміну «міжнародний тероризм» призводить до асиміляції його з іншими суспільно-небезпечними явищами.

За роки вивчення терористичної діяльності у світовій науці сформувалось багато трактувань міжнародного тероризму, але єдино визнаного поняття досі не існує. Саме тому лише умовно можна говорити про збірне визначення, яке включає в себе ознаки ряду злочинів, які світова спільнота відносить до таких за допомогою міжнародних договорів.

Варто звернути увагу на той факт, що в Україні досі не вироблено нормативно-правового акту, що стосувався б виключно питання міжнародного тероризму та механізму його протидії. Дане негативне явище згадується в контексті документів, що стосуються питання тероризму.

В 1998 році в Україні відбулась перша спроба прийняття закону у сфері боротьби з тероризмом шляхом внесення змін до кримінального та кримінально-процесуального кодексів України. Одним з пріоритетів такої діяльності був моніторинг проблематики, пов'язаної з терористичними діями. Проте було з'ясовано, що у разі набрання чинності Закону у тій редакції відбудеться суттєвий вплив на дотримання прав і свобод людини через

зловживання правом. Крім того, цей закон фактично порушував міжнародні стандарти щодо права людини на особисту недоторканість, закріпленого у статті 3 Загальної Декларації прав людини 1948 року, статті 9 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року та, зрештою, Конституції України (стаття 29). Внаслідок цього законопроект був ветований Президентом України.

Згодом в Україні був прийнятий Закон «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 року, який чітко закріпив поняття «міжнародний тероризм». Так, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 1 вище згаданого Закону «міжнародний тероризм – це здійснювані у світовому чи регіональному масштабі терористичними організаціями, угрупованнями, у тому числі за підтримки державних органів окремих держав, з метою досягнення певних цілей суспільно небезпечні насильницькі діяння, пов'язані з викраденням, захопленням, вбивством ні в чому не винних людей чи загрозою їх життю і здоров'ю, зруйнуванням чи загрозою зруйнування важливих народно-господарських об'єктів, систем життєзабезпечення, комунікацій, застосуванням чи загрозою застосування ядерної (ядерний тероризм), хімічної, біологічної та іншої зброї масового ураження» [1]. Відповідно до цього визначення, об'єктами посягання міжнародних терористів виступають життя і здоров'я людей, народно-господарські об'єкти, системи життєзабезпечення, комунікації. Способами вчинення міжнародного тероризму відповідно до українського законодавства є викрадення, захоплення, вбивства людей, зруйнування чи спроби такого зруйнування об'єктів, застосування зброї.

Окрім цього, зауважимо, що аналогічне поняття закріплене у Наказі Міністерства внутрішніх справ, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України «Про затвердження Інструкції про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції» від 26.08.2014 року [2].

В свою чергу, варто звернути увагу на те, що Кримінальний кодекс України у розділі IX передбачає відповідальність за вчинення дій, пов'язаних з тероризмом (ст. 258, 258¹, 258², 258³, 258⁴, 258⁵) [3]. Згадок про явище міжнародного тероризму, в тому числі відповідальності за нього немає.

Аналізуючи світову тенденцію до поширення міжнародної терористичної діяльності, в тому числі і в Україні, можна припустити, що доцільніше сьогодні звернути свою увагу на розвиток та аналіз проблеми саме міжнародного тероризму, який є організованою, чітко продуманою та цільовою діяльністю, що несе у собі загрозливий характер наднаціонального характеру.

Одним із останніх документів в даному напрямку стала Резолюція Ради Безпеки ООН 2322 (2016) від 12 грудня 2016 року, одним з авторів якої була саме Україна. Відповідно до неї, тероризм у всіх його формах та проявах визнається однією з найнебезпечніших загроз світу і безпеки. Задля перемоги над тероризмом варто активно співпрацювати державам, а також міжнародним та регіональним організаціям [4].

Зважаючи на це, а також на сучасний стан проблеми міжнародного тероризму, варто визнати той факт, що жодна держава у світі не в змозі самотійно справитись з навалою цього руйнівного явища. Саме тому світовій спільноті дуже важливо вже сьогодні приступити до вироблення єдиного уніфікованого закону, що стосуватиметься міжнародного тероризму, а головне – механізму його протидії. У разі розробки та прийняття такого правового документу змін зазнають і національні законодавства, які необхідно буде привести у відповідність до нього.

Список використаних джерел:

1. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.
2. Про затвердження Інструкції про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : Наказ Міністерства внутрішніх справ, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України від 26.08.2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1038-14>.
3. Кримінальний кодекс України : чинне законодавство із змінами та допов. на 10 вересня 2015 року : Офіц. текст. – К. : Алерта, 2015. – 200 с.
4. Резолюція 2322 (2016), прийнята Советом Безопасности ООН 12 декабря 2016 года. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2322\(2016\)&referer=http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2016.shtml&Lang=R](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2322(2016)&referer=http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2016.shtml&Lang=R).

Хрищева А.Г.

студентка,

Научный руководитель: Родионова Т.В.

старший преподаватель,

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

НЕДОСТАТКИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В СФЕРЕ ЗАЩИТЫ МЕДИЦИНСКИХ ПРАВ ГРАЖДАН УКРАИНЫ

В соответствии со статьей 49 Конституции Украины «Каждый имеет право на охрану здоровья, медицинскую помощь и медицинское страхование» [3].

За нарушение данного права предусмотрена как гражданская, так и уголовная ответственность.

В системе гарантий прав человека на жизнь и здоровье, как величайших ценностей, уголовное право представлено Уголовным Кодексом Украины. УК ставит своей задачей правовое обеспечение охраны прав человека от преступных посягательств и создание условий для предотвращения их возникновения.

Однако анализируя уголовное законодательство, мы сталкиваемся с абсолютной неразберихой с терминами по правам человека, неоднозначностью их определения, отсутствием четко регламентированных

границ и нелогичностью в распределении их по различным статьям Уголовного Кодекса.

Преступления, совершаемые в сфере медицины, по степени общественной опасности и тяжести причиненных последствий, превосходят другие общественно опасные деяния, поскольку они не только дискредитируют всю сферу здравоохранения, способствуя снижению авторитета ее сотрудников и формированию негативного общественного мнения относительно медицинского обслуживания населения, но и посягают на важнейшие ценности- жизнь и здоровье человека, защита которых является одной из главных обязанностей любого государства [1].

Преступления в сфере здравоохранения опасны высоким уровнем коррупции, связанным с перераспределением средств, за счет которых осуществляется финансирование системы здравоохранения. Низкий уровень заработной платы медицинского персонала приводит к низовой коррупции. Именно коррупция делает недоступной медицинскую помощь для рядового пациента, что в свою очередь сказывается на здоровье пациента.

Несмотря на активное развитие современной медицины, пациенты все чаще страдают от оказания некачественной медицинской помощи.

Из-за существующей круговой поруки среди медиков, неосведомленности населения в своих правах и как следствие несообщение потерпевшими и другими лицами о совершенном преступлении, уголовно-правовое регулирование прав пациента остается неэффективным в нашем государстве. Преступления в сфере здравоохранения так и остаются без внимания органов внутренних дел и прокуратуры.

Невзирая на евроинтеграционные процессы в нашем государстве и акцент на защите прав человека, вопрос ненадлежащей защиты прав пациентов в Украине вызывает недостаточный интерес научного сообщества к данной проблематике. Однако социальные ожидания на решение проблем эффективной защиты прав пациентов должны были стимулироваться реформами в сфере здравоохранения, ведь такие ожидания активно освещаются СМИ, общественными организациями и индивидами. В условиях современности: резкого увеличения количества инвалидов, как результата военных действий на востоке страны и террористических актов, задекларированных социальных «преобразований» в сфере здравоохранения, очевидна необходимость максимизации значение статуса пациента в отношениях с лечебно-профилактическими учреждениями и представителями медицинского персонала, а также привлечения к уголовной ответственности за нарушение прав пациентов [2, с. 242].

В действующем законодательстве Украины существует целый ряд норм прямого действия по защите прав пациентов, однако охранительная и превентивная функции уголовного права реализуются неэффективно. Большинство нарушений прав пациентов, в процессе оказания медицинской помощи, в соответствии с законодательством Украины, подпадает под дисциплинарную ответственность и только небольшое количество нарушений квалифицируются как преступления.

Уголовным Кодексом Украины предусмотрена ответственность за нарушение прав пациентов – непосредственно статья 141 УК Украины имеет такое название, однако в ее пределах находится неполный и достаточно абстрактный перечень деяний, которые международным и внутренним медицинским правом относятся к нарушению прав пациентов. Кроме того ряд деяний, содержащих признаки нарушения прав пациентов распределен по Особенной части УК, и не содержит логического сочетания в пределах Раздела 2 «Преступления против жизни и здоровья».

К сожалению, на сегодняшний день отечественное законодательство только частично обеспечивает охрану медицинских прав граждан. Для реализации всех прав пациента в Украине еще не создано совершенного процесса функционирования системы охраны здоровья на всех ее уровнях, не сформирована и не обеспечена независимая процедура контроля качества предоставления медицинских услуг и быстрого реагирования на возможные конфликтные ситуации.

Список использованных источников:

1. Борщенко О.М. Кримінально-правове порушення медичних прав громадян [Електр. ресурс] / О.М. Борщенко // Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Наукова дискусія: питання юриспруденції». - 2014. – Режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=1699. – Назва з екрана.
2. Дутчак С.Р. Огляд регулювання прав пацієнта за законодавством України у дискурсі кримінально-правової доктрини [Текст] / С.Р. Дутчак // Науковий журнал Право і громадянське суспільство. – 2015. – № 3(11). – С. 242-259.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. – Назва з екрана.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

Дзігора М.С.

студентка,

Національна академія внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПІДПАЛАМИ ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИНИКНЕННЯМ ПОЖЕЖ

Підпали та інші злочини, пов'язані з виникненням пожеж, спричиняють збитки господарству, майну, життю та здоров'ю громадян. Основним завданням при розслідуванні цих злочинів є дослідження всіх обставин, пов'язаних із пожежею, встановленням причин, виявленням винних у її виникненні.

Згідно ч. 1 ст. 194 Кримінального кодексу України (далі – ККУ), умисне знищення або пошкодження чужого майна, що заподіяло шкоду у великих розмірах, карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до трьох років [1].

Згідно ч. 1 ст. 245 ККУ, знищення або пошкодження лісових масивів, зелених насаджень навколо населених пунктів; вздовж залізниць або інших таких насаджень вогнем чи іншим загальнонебезпечним способом караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк [2].

Терористичний акт, тобто застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років, згідно ч.1 ст. 258 ККУ [3].

Також згідно ч. 1 ст. 267 ККУ, порушення правил зберігання, використання, обліку, перевезення вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або інших правил поводження з ними, а також незаконне пересилання цих речовин чи матеріалів поштою або вантажем, якщо це порушення створило небезпеку загибелі людей або настання інших тяжких наслідків, караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів

доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до трьох років [4].

Можна зазначити також ст ККУ, 269 (Незаконне перевезення на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин), 270 (Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки), 273 (Порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах), 274 (Порушення правил ядерної або радіаційної безпеки).

Криміналістична характеристика цих злочинів включає: способи вчинення злочину, способи приховання, сукупність найбільш типових слідів, дані про особу злочинця, дані про особу потерпілого.

Підставою для порушення кримінальної справи є матеріали, які свідчать про те, що пожежа сталася внаслідок підпалу або порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, а також заяви громадян.

Типові слідчі ситуації на початковому етапі розслідування підпалів і порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки:

- є дані про подію злочину та спосіб його вчинення, особа злочинця невідома;

- є дані про подію злочину, проте спосіб його вчинення і особа злочинця невідомі.

Залежно від ситуації слідчий обирає оптимальні слідчі дії, оперативно-розшукові заходи, а в окремих випадках – тактичні операції, спрямовані на затримання злочинця, виявлення речових доказів, встановлення документів, що належать до забезпечення пожежної безпеки, з'ясування причин та умов, що сприяли виникненню пожежі. Першочергові слідчі дії при розслідуванні пожеж: огляд місця події, призначення пожежно-технічної, судово-медичної, криміналістичної експертиз, обшуки у підозрюваних осіб, освідування, допити свідків.

Попереджувальна діяльність при розслідуванні пожеж здійснюється на підставі даних про причини та умови, що сприяють їх виникненню. Вони встановлюються органами державного пожежного нагляду, а також у процесі розслідування злочинів, пов'язаних з підпалом чи порушенням вимог пожежної безпеки.

Причинами, що сприяють виникненню пожеж, є такі: недотримання адміністрацією вказівок державного пожежного нагляду, неусунення виявлених внаслідок перевірки недоліків і несправностей, необережне поводження з вогнем, порушення правил зберігання паливно-мастильних матеріалів, легкозаймистих та вибухонебезпечних речовин. Органи державного пожежного нагляду на підставі узагальнення та аналізу вказаних причин і умов, а також практики органів розслідування і даних експертних досліджень здійснюють профілактичну діяльність як безпосередньо, так і через виконкоми Рад народних депутатів, а також адміністрацію установ та підприємств, добровільні пожежні дружини та інші.

Основною формою профілактичних дій слідчих органів є подання про причини та умови, що сприяють виникненню пожеж, до відповідних

державних органів та інших організацій за матеріалами розслідування конкретних кримінальних справ. Такі подання повинні містити конкретні висновки:

- про причини і умови, що сприяли виникненню пожежі;
- про осіб, винних у порушенні вимог пожежної безпеки, чи таких, які вчинили підпал;
- щодо заходів, яких необхідно вжити для усунення цих причин і умов.

Отже, можна зробити висновок, що злочини пов'язані з підпалами та злочини пов'язані з виникненням пожеж, спричиняють збитки господарству, майну, життю та здоров'ю громадян.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Дзігора М.С.

студентка,

Національна академія внутрішніх справ

ВОГНЕПАЛЬНА ЗБРОЯ – ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ НАЛЕЖНОСТІ

Вогнепальна зброя за загальним визначенням, являє собою спеціально виготовленні пристрої конструктивно призначені та придатні для ураження цілі на відстані снарядом, що одержує неправильний рух у стволі за рахунок енергії згорання порохового чи іншого заряду, які не мають прямого господарсько-побутового, виробничого, спеціального призначення.

Для визначення належності об'єкта до вогнепальної зброї повинні існувати такі криміналістичні ознаки:

- першою криміналістичною ознакою є призначення для ураження цілей;
- другою ознакою є придатність для ураження цілей, яка визначається за наявністю у об'єкта:

- конструктивної можливості проведення пострілів із забезпеченням снарядом енергетичних характеристик, достатніх для ураження цілі.

- недійсності конструкції тобто придатності для неодноразового проведення пострілів без ушкодження об'єкта. Для віднесення об'єкта до вогнепальної зброї він повинен мати надійні основні частини вогнепальної зброї і витримувати обов'язково більше одного пострілу при експериментальній стрільбі.

На мою думку, доцільним є класифікувати вогнепальну зброю, так як її різноманітність є досить великою.

Стрілецька вогнепальна зброя класифікується за такими ознаками:

- за особливостями конструкції – пістолети, револьвери, рушниці, гвинтівки, пістолет – кулемети, автомати, кулемети;
- за кількістю стволів – одноствольна та багатствольна;
- за кількістю споряджених патронів – однозарядну та багатозарядну;
- за ступенем автоматизації – неавтоматичну, перезарядження такої зброї проводиться вручну; напіваавтоматичну або саморобну, в якій подача патрона в канал ствола після пострілу здійснюється автоматично, проте для здійснення кожного наступного пострілу потрібно кожен раз натискати на спусковий гачок, а тому вести стрільбу чергами з такої зброї не можливо; автоматичну, тобто існує автоматичне перезарядження зброї, при цьому з такої зброї можливо вести стрільбу чергами;
- за калібром – малокаліберну (нарізна зброя – до 6,5 мм; гладкоствольна зброя – 24 калібр і менше, середньокаліберну (нарізна зброя – від 6,5 мм до 9 мм; гладкоствольна зброя – 20-12 калібр) та крупнокаліберну (нарізна зброя – більше 9 мм; гладкоствольна зброя – 10 калібр і більше);
- за довжиною ствола – короткоствольну (пістолети, револьвери), середньоствольну (пістолет-кулемети, автомати), довгоствольну (карабіни, гвинтівки);
- за будовою каналу ствола (стволів) – нарізна, гладкоствольна, комбінована (гладкоствольно – нарізна);
- за особливостями конструкції способом, керування, утримання – стандартних видів, зброя історично сформованих стандартних видів зброї, що мають певні конструкторські розмірні балістичні та інші характеристики, які дозволяють виділити їх у самостійні групи й обумовлюють специфіку їх призначення й застосування, наприклад, пістолет, револьвер, рушниця, гвинтівка; нестандартна, тобто зброя, що не відповідає зброї стандартних видів за деякими показниками, наприклад, обрізи рушниць, гвинтівки і т.д.; атипова, зброя, що не відповідає зброї стандартних видів за всіма основними показниками;
- за способом виготовлення – промислового виробництва; кустарного виробництва; перероблена саморобним способом; виготовлена шляхом переробки саморобним способом виробів, що не були вогнепальною зброєю; саморобна вогнепальна зброя.
- за цивільним призначенням – бойову, призначена для ураження людини, техніки споруди в ході бойових дій, спеціальних операцій; мисливську, призначена для ураження тварин, птахів у процесі промислового полювання; спортивну, призначена для ураження цілей у ході спортивних тренувань і змагань.

Згідно ч. 1 ст. 264 Кримінального кодексу України (далі – ККУ), недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк [1].

Згідно ч. 1 ст. 263 ККУ, носіння, зберігання, придбання, виготовлення, ремонт, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років [2].

Також згідно ч. 1 ст. 262 ККУ, викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років [3].

Отже, можна зробити висновок, що призначення вогнепальної зброї є специфічним питанням оскільки містить заборону, щодо її придбання, зберігання, використання, так як ККУ містить норми кримінальної відповідальності щодо поводження з нею.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Кашицька А.Ю.

студентка,

Науковий керівник: Моторигіна М.Г.

асистент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЗАТРИМАННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

Чинна Конституція України у ст. 29 проголошує право кожної людини на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правничою допомогою захисника. Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання. Про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого.

Кримінальне процесуальне затримання є тимчасовим запобіжним заходом, який спрямований на забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам: 1) переховуватися від органів досудового розслідування

та/або суду; 2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином; 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується (ч. 1 ст. 177 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)).

Системний аналіз норм КПК України засвідчує встановлення у кримінальному процесуальному законі наступних різновидів затримання особи: затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (ст. ст. 187-191 КПК України); законне затримання (ст. 207 КПК України); затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК України); затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України (ст. 582 КПК України). Всі названі різновиди затримання розрізняються за суб'єктами їх здійснення, підставами та процесуальним порядком [4, с. 86].

Відповідно до ч. 1 ст. 207 КПК України ніхто не може бути затриманий без ухвали слідчого судді, суду, крім випадків, передбачених КПК України.

Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу лише у випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин; 3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України (ч. 1 ст. 208 КПК України).

З цього приводу В. О. Попелюшко зазначає, що вираз «при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення» охоплює як дії з учинення кримінального правопорушення, так і дії, безпосередньо спрямовані на його вчинення. Затримання безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення має місце тоді, коли часова і просторова ознаки знаходження особи щодо події і місця вчинення кримінального правопорушення дають підстави запідозрити особу в його вчиненні [1, с. 453].

При цьому з положень ст. 208 чинного КПК України не зрозуміло, чи стосується вираз «безпосередньо після вчинення злочину» (тобто за короткий проміжок часу неподалік від місця події) лише випадків, коли на підозрюваного вказує очевидець, або ж він стосується й випадків виявлення «сукупності ознак». Якщо так, то в разі виявлення цих ознак не безпосередньо, а впродовж тривалого часу та на значній відстані від місця події, підстав для затримання не буде [2, с. 209].

Крім того, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який

передбачається основне покарання у вигляді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян у двох випадках: а) якщо підозрюваний не виконав обов'язки, покладені на нього при обранні запобіжного заходу; б) якщо він не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує (ч. 2 ст. 208 КПК України).

Уповноваженою службовою особою, яка вправі здійснити затримання, є працівник будь-якого правоохоронного органу України за умови, що право на затримання особи йому надано законом. Крім того, уповноваженою службовою особою, яка вправі здійснити затримання, є керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України – у разі вчинення кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном; капітан судна України – у разі вчинення кримінального правопорушення на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні. А ще це може бути інша службова особа, уповноважена на вчинення процесуальних дій, якщо керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України, капітан судна України є потерпілим внаслідок вчинення відповідного кримінального правопорушення [3, с. 89].

Згідно зі ст. 209 КПК України особа вважається затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишитися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.

Крім цього, уповноважена службова особа зобов'язана доставити затриману особу до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, в якому негайно реєструються дата, точний час (година та хвилини) доставлення затриманого й інші відомості, передбачені законодавством (ч. 1 ст. 210 КПК України). Вимога «негайності реєстрації» зазначена у багатьох рішеннях Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Зокрема, у справах «Гавула проти України» та «Білоусов проти України» ЄСПЛ визнав порушення § 1 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – КЗПЛ) щодо невідповідності часу реєстрації затримання осіб моменту їх фактичного затримання, коли затримки у реєстрації складала одну добу. ЄСПЛ підтвердив свою позицію про те, що «відсутність запису про затримання має сама по собі вважатися серйозним порушенням, позаяк за усталеною позицією Суду невизнане затримання особи є повним запереченням фундаментальних гарантій, передбачених ст. 5 КЗПЛ, і серйозним порушенням цього положення» [5].

Таким чином, незважаючи на те, що затримання є тимчасовим запобіжним заходом, він є доволі суворим, оскільки позбавляє людину її особистої свободи та обмежує її право пересування. Саме тому процесуальний порядок затримання детально регламентований у чинному кримінальному процесуальному законодавстві, а гарантії забезпечення прав і свобод людини під час затримання встановлюються на найвищому конституційному рівні.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за загальною редакцією професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – Київ : Юстініан, 2012. – 1224 с.
2. Меживой В. П. Щодо правомірного затримання осіб. Питання застосування нового КПК України / В. П. Меживой // Вісник Кримінологічної асоціації України. – 2013. – № 3. – С. 207-218.
3. Никоненко М. Я. Уповноважена службова особа, яка вправі здійснити затримання у кримінальному процесі / М. Я. Никоненко // Юридична наука. – 2014. – № 9. – С. 83-90.
4. Фаринник В. І. Затримання особи : проблеми кримінальної процесуальної регламентації та шляхи їх вирішення / В. І. Фаринник // Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 2. – С. 85-94.
5. Комплексне дослідження стану прав людини в Україні (річні звіти) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://khp.org/index.php?id=1398021725>.

Ковальова І.Ю.

студент,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

**ЗАХИСТ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Згідно Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав[1]. Захисником у кримінальному провадженні є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію) [1]

Право на захист у кримінальному судочинстві є одним з найважливіших інститутів, гарантом прав особи. Завдання захисту полягає в тому, щоб охороняти права учасників процесу і запобігати їх порушенням.

Згідно з діючим законодавством кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося 16 років і лише за деякі злочини, в тому числі тяжкі, небезпечність яких для суспільства розуміють і повинні розуміти підлітки, відповідальність настає з 14 років. Обов'язкова участь захисника щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років. Захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена захиснику, з моменту надання документів, передбачених ст. 50 КПК України, слідчому, прокурору, слідчому судді, суду.

У разі затримання неповнолітнього участь захисника передбачена з моменту його затримання [3].

Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх визначається загальними правилами цього КПК України одексу з урахуванням особливостей, що передбачені цим кодексом.

Провадження щодо неповнолітньої особи, в тому числі, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо декількох осіб, хоча б одна з яких є неповнолітньою, здійснюється слідчим, який спеціально уповноважений керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх. Під час кримінального провадження щодо неповнолітнього, в тому числі під час провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд та всі інші особи, що беруть у ньому участь, зобов'язані здійснювати процесуальні дії в порядку, що найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та психологічним особливостям, роз'яснювати суть процесуальних дій, рішень та їх значення, вислуховувати його аргументи при прийнятті процесуальних рішень та вживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього.

Під час розслідування кримінальних справ щодо неповнолітніх з'ясовуються обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх

1. Під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, крім обставин, передбачених статтею 91 цього Кодексу, також з'ясовуються:

1) повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними;

2) ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння;

3) умови життя та виховання неповнолітнього;

4) наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

Під час кримінального провадження беруть участь законні представники неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого:

1. Батьки або інші законні представники неповнолітнього беруть участь у кримінальному провадженні за участю неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого.

2. Законні представники викликаються в судові засідання. Їхнє неприбуття не зупиняє судового провадження, крім випадків, коли суд визнає необхідною їх участь. Вони перебувають у залі судового засідання протягом усього судового провадження, а в разі необхідності можуть бути допитані як свідки.

3. У виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, суд за його клопотанням, клопотанням прокурора чи за власною ініціативою своєю ухвалою має право обмежити участь законного представника у виконанні окремих процесуальних чи судових дій або усунути його від участі у кримінальному провадженні і залучити замість нього іншого законного представника.(ст. 488КПК)

Закон особливо обумовлює момент допущення захисника до участі в справі. Момент, з якого участь захисника у справі є обов'язковою, визначається кримінальним процесуальним законодавством де зазначено, що для неповнолітніх до 18 років – з моменту визнання особи підозрюваною (з моменту оголошення протоколу про затримання або постанови про застосування запобіжного заходу) або пред'явлення їй обвинувачення (ст. 52 КПК [3])

У справах про злочини неповнолітніх участь захисника є обов'язковою, відмова від захисника не може бути прийнята. Це правило стосується всіх підозрюваних і обвинувачених, які вчинили інкриміновані злочини до досягнення ними 18 років.

Допит неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого здійснюється згідно з правилами, передбаченими цим Кодексом, у присутності захисника.

Участь законного представника, педагога, психолога або лікаря в допиті неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого

1. Якщо неповнолітній не досяг шістнадцятирічного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, на його допиті за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду або за клопотанням захисника забезпечується участь законного представника, педагога чи психолога, а у разі необхідності – лікаря.

2. До початку допиту законному представнику, педагогу, психологу або лікарю роз'яснюється їхнє право ставити запитання неповнолітньому підозрюваному чи обвинуваченому. Слідчий, прокурор вправі відвести поставлене запитання, але відведене запитання повинно бути занесено до протоколу.

Законом передбачається застосування до неповнолітньої особи таких заходів виховного характеру:

- 1) застереження;
- 2) обмеження дозвілля;
- 3) передача їх під нагляд батькам, опікунам, педагогічного колективу, а також окремих громадян на їхнє прохання;
- 4) накладення на неповнолітнього, який має майно.кошти або заробіток обов'язку відшкодувати заподіяні збитки;
- 5) направлення неповнолітнього до спеціальної навчально- виховної установи.

Судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні за участі прокурора, законного представника, захисника та представників служби в справах дітей та уповноважений підрозділ органів національної поліції, експертів,

спеціалістів з метою висловити свою думку з приводу найбільш доцільних заходів, щодо обвинуваченого з метою його перевиховання.

Специфіка організації розслідування кримінальних справ щодо злочинів неповнолітніх визначається особливостями пов'язаними з віковим, фізичним та психічним станом обвинувачених, значної частини свідків та потерпілих, що обумовлено негативними моментами їх морального розвитку, соціальною, правовою незрілістю та іншими факторами. Участь захисника у справі про злочин неповнолітнього є обов'язковою. Захисник повинен приймати активну участь у досудовому слідстві і суді, та слідкувати за чітким дотриманням прав неповнолітньої особи.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5.07.2012 року.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р.

Крот М.А.

студентка,

Науковий керівник: Моторигіна М.Г.

асистент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОБШУК ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ ЯК СЛІДЧА (РОЗШУКОВА) ДІЯ

Статтею 62 Конституції України встановлено, що вина особи має бути доведена в законному порядку, а обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом. Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) закріпив багато новел, які стосуються доказів і доказування у кримінальному провадженні, зокрема, положення, які визначають підстави та порядок визнання доказів недопустимими.

Аналіз норм кримінального процесуального законодавства надає можливість констатувати, що КПК України встановив жорсткі вимоги до допустимості доказів, відповідно до яких будь-який доказ, отриманий із порушенням порядку, передбаченого КПК України, внаслідок істотного порушення прав і свобод людини, визнається недопустимим та не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення. Отже, при проведенні слідчих дій, які є основним способом збирання доказів у кримінальному провадженні, значно підвищуються вимоги законності їх проведення, дотримання прав і законних інтересів не тільки осіб, які беруть у них участь, але й тих, права та законні інтереси яких можуть бути обмежені або порушені під час їх проведення [1, с. 2].

Однією зі слідчих дій, передбачених КПК України, є обшук, який являє собою процесуальне обстеження житла чи іншого володіння особи, а також окремих осіб з метою виявлення і фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, зняття кримінального правопорушення, майна, яке здобуто в результаті його вчинення, а також установа місцезнаходження розшукуваних осіб [2, с. 389].

Необхідно зауважити, що довгий час законодавчо не було закріплено визначень понять «житло» та «інше володіння особи», що призводило до певних складнощів на практиці, але зараз цю прогалину усунуто. Відповідно до ч. 2 ст. 233 КПК України під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Причому не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи.

Для проведення будь-якої слідчої дії необхідна наявність відповідних підстав. Фактичною підставою проведення обшуку є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення його мети [2, с. 389]. Юридичною підставою є ухвала слідчого судді (ч. 2 ст. 234 КПК України).

Відповідно до ч. 1 ст. 236 КПК України ухвала про обшук житла чи іншого володіння особи може бути виконана слідчим чи прокурором. Для участі в проведенні обшуку може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку має право запросити спеціалістів.

Згідно з ч. 7 ст. 236 КПК України при обшуку та огляді слідчий, прокурор має право оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Крім цього, у ч. 7 ст. 223 КПК України, що містить вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій, зазначено, що обшук житла чи іншого володіння особи здійснюється з обов'язковою участю не менше двох понять незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії.

Необхідно також зупинитися на процесуальних гарантіях досягнення мети обшуку та виконання законних вимог слідчого, прокурора під час його проведення. Відповідно ч. 3 ст. 236 КПК України слідчий, прокурор мають право заборонити особам, присутнім при обшуку, залишати місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають його проведенню. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність. Але аналіз чинного законодавства свідчить про відсутність юридичної відповідальності за такі діяння [4, с. 13].

Обшук житла чи іншого володіння особи може проводитися за певною напрацьованою тактикою. З урахуванням завдань, що послідовно вирішуються в ході обшуку, в науковій літературі виділяють чотири його етапи: 1) попередній етап; 2) оглядовий етап; 3) детальний етап; 4) етап фіксації результатів обшуку [3, с. 29].

Попередній етап включає в себе прибуття до місця обшуку та проникнення на об'єкт, який підлягає такій слідчій дії. Під час оглядового етапу остаточно визначається план проведення обшуку, розподіляються обов'язки між членами слідчо-оперативної групи, уточнюється розклад роботи на місці обшуку, готуються технічні засоби, вибирається найбільш ефективна послідовність та тактика проведення обшуку. Найбільш складним та відповідальним періодом обшуку є детальний етап, оскільки в його ході здійснюється обстеження місця проведення обшуку та пошук предметів і особи, а також вирішується питання про відношення до кримінального провадження виявлених при обшуку предметів та осіб. Останній етап являє собою фіксацію результатів проведення обшуку, основним засобом якої є протокол, що повинен відображати хід та результати слідчої (розшукової) дії і відповідати вимогам ст. 104 КПК України. Вилучені предмети описуються в межах, які дозволяють індивідуалізувати їх та зафіксувати ознаки та особливості, які можуть бути з часом втрачені. З цією метою описуються зовнішній вигляд, реквізити та склад документів, вказується найменування, кількість, вага, об'єм, розміри предметів, їх стан, які є дефекти, стан упаковки, номери та інші ознаки [3, с. 30].

На відміну від КПК 1960 року, у чинному КПК України не залишилося правила про те, що перед початком обшуку слідчий зобов'язаний запропонувати особі добровільно видати розшукувані об'єкти. Незважаючи на відсутність такого положення у КПК України, О. В. Капліна зазначає, що таке правило можна використовувати на практиці як одну із складових криміналістичної тактики проведення обшуку [1, с. 16].

Чинний КПК України не обмежує проведення обшуку певним часовим періодом, як це зроблено, наприклад, для допиту (ч. 2 ст. 224 КПК України). Справа в тому, що у правозастосовній практиці відзначається тенденція до збільшення кількості тривалих обшуків. Переважно це спостерігається під час досудового розслідування злочинів, учинених у сфері господарської діяльності [1, с. 7-8]. Коли таку слідчу дію проводять декілька днів, виникають великі складнощі та постає питання щодо доцільності проведення перерви.

В юридичній літературі висловлений погляд, що якщо є дані про значну тривалість обшуку, доцільним є проведення обшуку у вигляді спеціальної операції. Сутність такого обшуку полягає в тому, що він є специфічною формою організації та проведення слідчої дії, яка характеризується великою кількістю суб'єктів і пов'язана із збиранням та дослідженням на великій території численних об'єктів, що мають кримінально значущу інформацію. З метою швидкого проведення тривалого обшуку доцільним є створення слідчих та слідчо-оперативних груп [1, с. 9-10].

Отже, підсумовуючи викладене вище, слід відзначити, що мета і процесуальний порядок проведення обшуку детально визначені у КПК України. Водночас варто зауважити, що деякі норми кримінального процесуального законодавства потребують удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Капліна О. В. Проблеми нормативного регулювання та практики проведення обшуку під час кримінального провадження / О. В. Капліна // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12). – С. 1-20. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15kovckp.pdf>.
2. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Харків : Право, 2013. – 824 с.
3. Ільченко С. Реалізація під час обшуку окремих процесуальних гарантій недоторканності житла й іншого володіння особи / С. Ільченко // Юридичний радник. – 2006. – № 1. – С. 28-32.
4. Швидкова О. В. Обшук як спосіб збирання доказів / О. В. Швидкова // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10). – С. 1-17. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14sovszd.pdf>.

Шапутько С.В.

аспірант,

*Національна академія внутрішніх справ,
суддя,*

Печерський районний суд м. Києва

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗГЛЯДУ СКАРГ НА ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

З прийняттям у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) інститут оскарження рішень слідчого або прокурора про закриття кримінального провадження під час досудового розслідування зазнав змін в частині процедури оскарження. Окремі його питання, зокрема механізм захисту прав, свобод і законних інтересів суб'єктів кримінального процесу під час закриття кримінального провадження, визначення моменту закінчення досудового розслідування, підсудність подання скарг про закриття кримінального провадження давно перебувають у полі зору науковців та були предметом досліджень таких вчених як: Ю.М. Грошевий, В.Т. Маляренко, В.Д. Бринцев, Ю.П. Аленін, А.Р. Туманянц, М.А. Погорецький, Д.П. Письменний, І.В. Рогатюк, З.Д. Смітійенко, О. Ю. Татаров В. І., Фаринник, В.М. Федченко, В.І. Чернобук, В.І. Шишкін, М.Є. Шумило, Ю.В. Скрипіна та

інші. Однак окремі проблемні аспекти щодо відсутності процедури прийняття рішення за скаргою у разі систематичної неявки скаржника, відсутності регламентації процесуального порядку об'єднання скарг в межах одного провадження, ненадання органами досудового розслідування матеріалів кримінального провадження за рішенням суду залишаються дискусійними та невирішеними на сьогодні. Особливо гостро це стосується практичного застосування положень ч. 3 ст. 306 КПК України в частині відсутності законодавчої регламентації повноважень слідчого судді у разі систематичної неявки особи, яка подала скаргу, чи її захисника, представника та ч. 2 ст. 307 КПК України в частині відсутності форми судового рішення за результатами розгляду скарги особи, яка подала скаргу і яка систематично не з'являється в судові засідання.

У наукових роботах, присвячених реформуванню кримінально-процесуального законодавства, висловлювалася думка про те, що новели кримінального процесу мають на меті спростити певні судові процедури, полегшити доступ до правосуддя в цілому [1, с. 103]. На жаль, законодавча регламентація норм КПК України, що стосуються закриття кримінального провадження не досконала, що дає можливість у правозастосовній практиці тлумачити їх по-різному. Це, у свою чергу, негативно впливає на правозастосовну практику [2].

Засада забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності впливає зі ст. 55 Конституції України, яка гарантує право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових та службових осіб безпосередньо до суду, та п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції, який регламентує забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду [3, с. 75]. Однак, як показує практика, скаржники, в деякій мірі зловживають наданим правом шляхом неявки в судові засідання та подачі аналогічних скарг в межах одного й того ж кримінального провадження.

Аналіз правозастосовної практики слідчих суддів щодо розгляду скарг на рішення слідчого або прокурора про закриття кримінального провадження свідчить про відсутність регламентації процесуального порядку прийняття рішення за скаргою у разі систематичної неявки скаржника. Так у 32% вивчених матеріалів проваджень, відкритих за скаргою означеної категорії, свідчать, що процесуальне рішення залишається не прийняте слідчим суддею у зв'язку з систематичною неявкою скаржника в судові засідання. На існування зазначеної проблеми вказують і 73% опитаних слідчих суддів. Причиною порушення розумних строків розгляду скарги, на думку 56% опитаних слідчих суддів є неявка скаржника в судові засідання для розгляду скарги та неможливість прийняття процесуального рішення за його відсутності. Адже, відповідно до ч. 3 ст. 306 КПК України розгляд скарги здійснюється за обов'язкової участі особи, яка її подала. Вказане підтверджується матеріалами судової практики. Так, відповідно до ухвали Печерського районного суду м. Києва від 12 серпня 2016 року скаржник в судові засідання неодноразово не з'явився, при цьому про час та місце розгляду справи повідомлявся належним чином за вказаною ним адресою [4].

Таким чином, строк розгляду скарги перевищує визначені КПК розумні строки, однак слідчий суддя позбавлений можливості прийняти процесуальне рішення, оскільки розглянути скаргу у відсутності заявника, участь якого у є обов'язковою не можливо. Проблема також полягає в тому, що положеннями КПК України не передбачено можливості залишення скарги без розгляду чи її вирішення за відсутності особи, яка її подала. Такі випадки непоодинокі і свідчать про необхідність внесення змін щодо законодавчого врегулювання цього питання.

Вивчення матеріалів проваджень за скаргами свідчить про те, що однією з причин неявки в судове засідання скаржника є можливість зловживання процесуальними правами шляхом подання необмеженої кількості аналогічних скарг в межах одного кримінального провадження. Складається ситуація, за якої особа одночасно подає декілька скарг, які автоматизована система документообігу розподіляє на різних слідчих суддів. Таким чином, скаржник отримує можливість «обрати» слідчого суддю з числа тих, яких вважає найбільш лояльних для розгляду скарги. Водночас, для розгляду інших скарг до суду не з'являється. Як приклад, відповідно до ухвали Печерського районного суду м. Києва від 12 серпня 2016 року скаржник в судове засідання неодноразово не з'явився, проте належним чином був повідомлений. Слідчий суддя на підставі ч. 3 ст. 306 КПК України визнав за можливе проводити розгляд скарги за відсутності сторін. Дослідивши матеріали скарги, встановив, що матеріали кримінального провадження, що було закрито, направлено на виконання запиту іншого слідчого судді для розгляду аналогічної скарги. У зв'язку з цим в задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження відмовлено [4]. Таким чином, можна вести мову про те, що слідчий суддя перевищив свої повноваження, оскільки не уповноважений проводити розгляд скарги без участі особи, яка її подала. Крім того, КПК України не містить вказівки про те, що розгляд аналогічної скарги іншим слідчим суддею є підставою для відмови у розгляді скарги. Разом з тим, неодноразова неявка скаржника та його участь у розгляді аналогічної скарги іншим слідчим суддею свідчить про його незацікавленість в розгляді скарги. Залишається невизначеним КПК України яким чином має діяти слідчий суддя в такому випадку – залишати її нерозглянутою, що передбачає накопичення матеріалів за такими ж скаргами, чи перевищити повноваження і прийняти рішення по скарзі, яка до того ж, згідно ч. 3 ст. 307 КПК України, може бути оскаржена, що також може призвести до зловживань скаржником своїми правами. Наприклад, у випадку, якщо інший слідчий суддя прийняв рішення, з яким не погоджується скаржник, останній може оскаржити в апеляційному порядку постанову про відмову у розгляді скарги про закриття кримінального провадження, і в разі скасування ухвали слідчого судді, приймати участь у розгляді скарги, по якій рішення прийнято. Виходом із ситуації, що склалася, на нашу думку, є законодавча регламентація повноважень слідчого судді щодо залишення скарги без розгляду і повернення її скаржнику. Це обумовлено тим, що неявка скаржника в судове засідання порушує одну із основних засад кримінального провадження – змагальність сторін та свободу в поданні ними суду своїх доказів та доведенні перед судом

їх переконливості. На думку В.Г. Глебова, змагальність є «не лише правовим методом, гарантом забезпечення законності процесуальної діяльності», а й «пізнавальним принципом, способом встановлення у процесі доказування обставин справи, у тому числі і при проведенні слідчих дій» [5, с. 140]. Участь рівноправних сторін дозволить запобігти односторонньому характеру виявлених обставин, а активність суду забезпечить їх повне та всебічне дослідження [6, с. 9]. Таким чином, принцип змагальності передбачає подання сторонами доводів, обґрунтування своєї позиції тощо. У разі неявки в судові засідання скаргник не може реалізувати позицію захисту. Відповідно, у разі створення слідчим суддею умов для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків, які ігноруються сторонами, слід вести мову про не зацікавленість останніх у їх реалізації.

З аналізу ч. 2 ст. 307 КПК України та судової практики вбачається, що у випадку систематичної неявки скаргника судами приймається рішення про відмову у розгляді скарги. На наш погляд, в такому випадку слід законодавчо визначити порядок залишення скарги без розгляду, що не обмежує прав скаргника. Тому вважаємо за доцільне вести зміни до ч. 2 ст. 307 КПК України та викласти її такій редакції: «2. Ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування може бути про: 5) залишення скарги без розгляду та повернення її скаргнику».

Таким чином, на основі дослідження законодавства, аналізу теоретичних положень і правозастосовної практики, обґрунтовано необхідність законодавчого запровадження процедури залишення скарги на рішення слідчого або прокурора про закриття кримінального провадження без розгляду та повернення її скаргнику.

Список використаних джерел:

1. Руденко М. В. Процесуальні повноваження прокурора у контексті судової реформи 2010 коку: загальна характеристика / М. В. Руденко // Проблеми процесуальної науки: Історія та сучасність: матер. Другої міжнар. наук.-прак. конф., 25–26 лист. 2010 р. – К., 2010. – С. 103–106.
2. Ляш А. О. Процесуальний порядок закриття кримінального провадження під час досудового розслідування / А. О. Ляш, С. М. Благодир // Науково-інформаційний вісник. Право, 2013. – № 7. – С. 223–228.
3. Лобойко Л. М. Реформування кримінально-процесуального законодавства в Україні (2006–2011 роки) : [монографія] / Л. М. Лобойко. – К. : Істина, 2012. – 288 с.
4. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 12 серп. 2016 року / Справа № 757/15448/16-к. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59641700>
5. Глебов В. Г. Состязательность в механизме уголовно-процессуального доказывания при производстве следственных действий / В. Г. Глебов // Проблемы состязательного правосудия. – Волгоград : ВолГУ, 2005. – 204 с.
6. Багдасаров Р. В. Принцип состязательности в уголовном процессе России и стран Европейского Союза / Р. В. Багдасаров. – М. : Юрлитинформ, 2008. – 216 с.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПУБЛІЧНОГО
ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ
РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА**

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 20.04.2017. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 8,60. Тираж 100. Замовлення № 0417-418.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.